

**Lokalna Strategia Rozwoju
Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania
„Nasza Suwalszczyzna”**

WPROWADZENIE

Lokalna Strategia Rozwoju została przygotowana przez członków Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Nasza Suwalszczyzna” dla wykorzystania potencjału tkwiącego w 4 Osi Priorytetowej Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 – LEADER.

Strategia powstała w wyniku współpracy przedstawicieli samorządów, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców oraz osób prywatnych z terenu pięciu gmin powiatu suwalskiego (Suwałki, Bakalarzewo, Przerośl, Raczki, Filipów).

Metodologia pracy nad dokumentem Strategii miała charakter zgodny z założeniami Osi IV PROW - Leader - kluczowe było tu podejście „oddolne”. W związku z tym zorganizowano szereg spotkań informacyjnych. Przeprowadzono również zajęcia w formie warsztatowej (wspólne opracowanie drzewa problemów i celów, skryształizowanie wizji i misji LSR). Wskazówki i informacje pochodzące bezpośrednio od mieszkańców miały kluczowe znaczenie dla kształtu Strategii.

Jesteśmy przekonani, że Strategia, będąca owocem wspólnego wysiłku, będzie stanowiła doskonałe narzędzie dla promocji i rozwoju terenów wiejskich.

Zarząd Lokalnej Grupy Działania „Nasza Suwalszczyzna”

Spis treści

I Charakterystyka LGD „Nasza Suwalszczyzna” jako jednostki odpowiedzialnej za realizację LSR.	4
II Opis obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności.....	10
III Analiza SWOT dla obszaru objętego LSR; wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy	28
IV Cele ogólne i szczegółowe LSR oraz planowane do realizacji przedsięwzięcia	30
V Misja LGD „Nasza Suwalszczyzna”	46
VI Spójność specyfiki obszaru z celami LSR	47
VII Uzasadnienie podejścia zintegrowanego dla planowanych w ramach LSR przedsięwzięć	48
VIII Uzasadnienie podejścia innowacyjnego dla planowanych w ramach LSR przedsięwzięć.....	59
IX Procedura oceny zgodności operacji z LSR, procedury wyboru operacji przez LGD, procedury odwołania od rozstrzygnięć w sprawie wyboru operacji w ramach działania „Wdrażanie LSR”, kryteriów, na podstawie których oceniana jest zgodność operacji z LSR oraz kryteriów wyboru operacji, a także procedury zmiany tych kryteriów	50
X Budżet LSR	71
XI Opis procesu przygotowania i konsultowania LSR	73
XII Opis procesu wdrażania i aktualizacji LSR	75
XIII Zasady i sposób dokonywania ewaluacji własnej	79
XIV Powiązania LSR z innymi dokumentami planistycznymi związanymi z obszarem objętym LSR.....	80
XV Planowane działania/przedsięwzięcia/operacje realizowane przez LGD w ramach innych programów wdrażanych na obszarze LSR.....	81
XVI Przewidywany wpływ realizacji LSR na rozwój regionu i obszarów wiejskich	82
XVII Warunki lokalowe biura LGD	82

I Charakterystyka LGD „Nasza Suwalszczyzna” jako jednostki odpowiedzialnej za realizację LSR

1. Nazwa i status prawny LGD

a) Nazwa LGD

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Nasza Suwalszczyzna”

b) Logo LGD

c) Status prawny LGD

Stowarzyszenie o nazwie LGD „Nasza Suwalszczyzna” jest stowarzyszeniem działającym na zasadach ogólnych, tzw. rejestrowym (lub zarejestrowanym). Posiada osobowość prawną. Działa zgodnie z przepisami ustawy Prawo o Stowarzyszeniach (Dz.U. z 1989 r. Nr 20, poz. 104 z późniejszymi zmianami) oraz przyjętym statutem.

d) Numer wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego

Stowarzyszenie zarejestrowano w Krajowym Rejestrze Sądowym pod numerem 0000259265

2. Opis procesu budowania partnerstwa

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Nasza Suwalszczyzna" powstało jako inicjatywa społeczna 20 kwietnia 2006 r. W jego skład weszło 27 osób w tym przedstawiciele Agencji Rozwoju Regionalnego "ARES" S.A. w Suwałkach, samorządów lokalnych powiatu suwalskiego, organizacji pozarządowych oraz lokalnego środowiska przedsiębiorców. W chwili obecnej Stowarzyszenie liczy 44 członków zwyczajnych. Do roku 2008 Stowarzyszenie działało na obszarze 9 gmin powiatu suwalskiego dla których została opracowana Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich. W roku 2008 cztery gminy (Wiżajny, Rutka – Tartak, Szypliszki oraz Jeleniewo) podjęły decyzję o wystąpieniu ze Stowarzyszenia oraz założeniu własnej LGD. W chwili obecnej Stowarzyszenie działa więc (w ramach realizacji Osi IV PROW) na obszarze 5 gmin wiejskich dla których opracowywana jest niniejsza Strategia: Suwałki, Bakalarzewo, Filipów, Raczek i Przerośl. Gminy te są również członkami Stowarzyszenia. Członkami wspierającymi jest także Powiat Suwalski w oraz dwie organizacje pozarządowe: Stowarzyszenie Człowiek i Przyroda oraz Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Gminy Filipów.

Celem Stowarzyszenia jest szeroko pojęta działalność na rzecz rozwoju terenów wiejskich powiatu suwalskiego. Priorytetem, który wybrało Stowarzyszenie w swoich działaniach jest wykorzystanie dla rozwoju terenów wiejskich zasobów naturalnych i kulturowych, w tym potencjału obszarów należących do sieci Natura 2000.

W latach 2007/2008 zrealizowany został projekt pn. "Ochrona zasobów przyrodniczych i kulturowych Suwalszczyzny krokiem do rozwoju regionu" finansowany w ramach Schematu II PPL+. W ramach projektu został przeprowadzony szereg działań promujących tożsamość kulturową oraz walory turystyczne Suwalszczyzny. Ponadto w projekt wpisane zostały działania mające na celu podniesienie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców jak i poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej na terenie objętym Strategią. Realizacja projektu przebiegała w duchu nowego podejścia jakim jest dialog społeczny oraz partnerstwo publiczno-prywatne. Projekt został oparty o stworzoną koncepcję rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich ze szczególnym uwzględnieniem popularyzacji i rozwoju produkcji wyrobów regionalnych z poszanowaniem środowiska naturalnego, wyjątkowych walorów krajobrazowych oraz zasobów historyczno-kulturowych. Wszystkie te działania łącznie zwiększyły atrakcyjność życia na wsi, wpłynęły na rozwój turystyki a tym samym na rozwój gospodarczy regionu.

Istotą działalności Lokalnych Grup Działania jest również stała wymiana doświadczeń i wiedzy między sobą oraz innymi podmiotami zaangażowanymi w rozwój obszarów wiejskich. Podstawową formą współpracy jest zawieranie porozumień partnerskich, które w przyszłości staną się platformą dla realizacji wspólnych projektów. Stowarzyszenie LGD „Suwalszczyzna” do tej pory zawarła trzy takie porozumienia. Partnerami naszej grupy zostały: Lokalna Grupa Działania „Sejneńszczyzna” z Sejna, Fundacja „Partnerstwo Krzemieny Krąg” z Bałtowa oraz Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania - Wokół Łysej Góry” z Bielin.

W 2008 roku pomyślnie zakończyliśmy realizację projektu i rozpoczęliśmy przygotowania do nowego okresu programowania, które polegały m.in. na opracowaniu niniejszej strategii oraz powołaniu nowego organu (Rada).

3.Charakterystyka członków i sposób rozszerzania/zmiany składu LGD „Nasza Suwalszczyzna”.

Sposób rozszerzenia składu LGD o kolejnych partnerów reguluje Statut Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Nasza Suwalszczyzna”: rozdział III Członkostwo Stowarzyszenia

Zgodnie z zapisami statutu członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia może zostać każda osoba fizyczna, która: posiada pełną zdolność do czynności prawnych, nie jest pozbawiona praw publicznych, złożyła deklarację przystąpienia do Stowarzyszenia, popierania jego celów i podejmowania działań dla ich realizacji. Członkami zwyczajnymi naszego Stowarzyszenia mogą być także osoby prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego poprzez swoich przedstawicieli. W poprzednim okresie działania uczestnictwo partnerów w Lokalnej Grupie Działania odbywało się poprzez członkostwo w Stowarzyszeniu osób fizycznych wskazanych przez uprawnionych partnerów.

Statut Stowarzyszenia przewiduje także przyjmowanie członków honorowych i wspierających. Szczegółowy tryb przyjmowania członków LGD „Nasza Suwalszczyzna” i tryb odwołania od decyzji Zarządu do Walnego Zebrania Członków zawiera regulamin Zarządu.

Wszystkie gminy wchodzące w skład LGD podjęły stosowne uchwały w sprawie przystąpienia do LGD jako członkowie zwyczajni, członkiem zwyczajnym jest również Starostwo Powiatowe w Suwałkach.

Na dzień 31 grudnia 2008 Stowarzyszenie „Nasza Suwalszczyzna” liczy 46 członków zwyczajnych, w tym 5 samorządów gminnych oraz Starostwo Powiatowe.

Obecnie osoby kandydujące do władz Stowarzyszenia, jeśli chcą formalnie reprezentować partnerów społecznych, gospodarczych czy publicznych okazują pisemną rekomendację do Zarządu lub Rady podpisaną przez upoważnione osoby ze strony partnerów.

Wybór do władz odbywa się na zasadach określonych w statucie, przez Walne Zebranie Członków, w głosowaniu jawnym, zwykłą większością głosów.

Skład Zarządu LGD na chwilę obecną przedstawia się następująco:

1. Jarosław Rżany – Prezes Zarządu
2. Dariusz Saweliew – Wiceprezes Zarządu
3. Ilona Rżany - Sekretarz
4. Magdalena Sawicka – Skarbnik
5. Izabela Muszczyńska – Członek Zarządu

W skład Zarządu wchodzi 60% kobiet i 40% mężczyzn. 80 % składu Zarządu stanowią przedstawiciele sektora społecznego, a 20 % przedstawiciele sektora publicznego.

4.Struktura Rady

Zgodnie z paragrafem 25. Statutu LGD „Nasza Suwalszczyzna”, w skład Rady wchodzi od 15 do 25 członków wybieranych przez Walne Zebranie Członków.

Na Walnym Zebraniu Członków z dnia 07 sierpnia 2008, po dokonaniu zmiany statutu, wybrano Radę w składzie:

1. Wojciech Pająk
2. Beata Chelwicka - Bordzio
3. Szczepan Ołdakowski
4. Maria Bogdan
5. Janusz Pretkiel
6. Jaworowski Jan
7. Jaworowski Wojciech
8. Stanisław Jan Woś
9. Halina Szablowska
10. Hanna Szczecina – Gniedziejko

11. Wiesław Anielak
12. Beata Koncewicz
13. Adam Szymański
14. Sławomir Renkiewicz
15. Zbigniew Mackiewicz
16. Roman Fiedorowicz
17. Ewa Walicka - Grzyb
18. Ewa Bożena Konstantynowicz

Skład Rady w podziale na przedstawicieli poszczególnych sektorów przedstawia się następująco:

- 26 % przedstawiciele sektora publicznego,
- 52 % przedstawiciele sektora społecznego,
- 22 % sektora gospodarczego.

5. Zasady i procedury funkcjonowania LGD „Nasza Suwalszczyzna” oraz Rady

Zasady powołania członków Rady określa § 25 Statutu LGD „Nasza Suwalszczyzna”:

1. Rada składa się z 15 do 25 członków wybieranych i odwoływanych przez Walne Zebranie Członków.
2. Rada w co najmniej 50% składa się z podmiotów, o których mowa w art. 6 ust. 1 lit b i c rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich - czyli partnerów gospodarczych i społecznych oraz innych odpowiednich podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, organizacje pozarządowe, w tym organizacje zajmujące się zagadnieniami z zakresu środowiska naturalnego, oraz podmiotami odpowiedzialnymi za promowanie równości mężczyzn i kobiet
3. W skład Rady wchodzi w Członkowie Stowarzyszenia, w tym przynajmniej jeden z Członków Stowarzyszenia posiadający wiedzę i doświadczenie z zakresu projektów finansowanych lub współfinansowanych przez Unię Europejską.
4. Przewodniczącego i Wiceprzewodniczącego Rady wybierają spośród siebie członkowie Rady.
5. Przewodniczący Rady zwołuje posiedzenia Rady i im przewodniczy.
6. Rada Stowarzyszenia zbiera się w miarę potrzeb, lecz nie rzadziej niż raz na 3 miesiące.
7. Do kompetencji Rady należy:
  - 1) przygotowanie i przedstawienie Walnemu Zebraniu projektu Lokalnej Strategii Rozwoju LGD,
  - 2) wybór operacji, które mają być realizowane w ramach zatwierdzonej przez Walne Zebranie Lokalnej Strategii Rozwoju.
8. Uchwały Rady podejmowane są zwykłą większością głosów w obecności co najmniej ½ liczby jej członków. W razie równego rozłożenia głosów, decyduje głos Przewodniczącego Rady.

Żaden z członków Rady nie może być pracownikiem biura LGD „Nasza Suwalszczyzna”, członkiem Zarządu lub członkiem Komisji Rewizyjnej.

Szczegółowe regulacje dotyczące funkcjonowania Rady zostały opisane w Regulaminie Rady.

6. Kwalifikacje i doświadczenie osób wchodzących w skład Rady w formie załącznika do LSR podlegającego aktualizacji w zależności od zmiany składu Rady

4 spośród członków Rady LGD „Nasza Suwalszczyzna” ukończyło przynajmniej jeden kurs z zakresu podejścia LEADER, oraz posiada doświadczenie w pracy w PPL+.

3 spośród członków Rady LGD „Nasza Suwalszczyzna” włada językiem angielskim w stopniu umożliwiającym swobodne porozumiewanie się.

10 spośród członków Rady LGD „Nasza Suwalszczyzna” jest zameldowana na pobyt stały na obszarze LSR przez co najmniej 3 lata.

4 spośród członków Rady LGD „Nasza Suwalszczyzna” posiada doświadczenie w zakresie realizacji projektów zbliżonych z tematyką osi IV.

Gminy wchodzące w skład LGD realizują wiele operacji mających na celu szeroko rozumiany rozwój obszarów wiejskich. Projekty te finansowane są ze środków krajowych oraz europejskich. Poniż-

szą tabelą przedstawia doświadczenie samorządów wchodzących w skład Stowarzyszenia w realizacji projektów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich.

Lp.	Nazwa członka	Nazwa realizowanego projektu lub jego ogólny zakres
1	Gmina Przerośl	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wspieranie współpracy z partnerami ze wschodu poprzez rozwój bazy sportowo –rekreacyjnej (budowa zespołu boisk) w Gminie Przerośl. Kwota – 12588,33 Euro, Fundusz PHARE 2. Modernizacja budynku po byłym przedszkolu w miejscowości Przerośl 3. Przebudowa drogi gminnej Nr 1827 B w km 0+000 do 0+401 oraz drogi gminnej Nr 1828 B w km 0+000 do 0+590 wraz z oświetleniem w Gminie Przerośl., Kwota – 1 477 065,46 zł, Fundusz – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego 4. Zakup i przebudowa samochodu strażackiego Jelcz Hydrofil (2006) 5. Uruchomienie Centrum Kształcenia Na Odległość (2008) 6. Realizacja Programu Integracji Społecznej (2008)
2	Gmina Suwałki	<ol style="list-style-type: none"> 1. „Między Nami Sąsiadami” I i II edycja projektu przy współpracy Rejonu Grodzieńskiego (Białoruś), finansowanego ze środków Unii Europejskiej - PHARE 2003. W ramach projektu wydany będzie materiał promujący Gminę Suwałki i Rejon Grodzieński. 2. Modernizacja drogi dojazdowej do gruntów rolnych we wsi Sobolewo 3. Modernizacja drogi dojazdowej do gruntów rolnych we wsi Nowa Wieś 4. Modernizacja drogi dojazdowej do gruntów rolnych we wsi Biała Woda 5. Modernizacja drogi dojazdowej do gruntów rolnych we wsi Osinki 6. Modernizacja drogi dojazdowej do gruntów rolnych we wsi Zielone I-Zielonell 7. „Przebudowa nawierzchni żwirowej na asfaltową na drodze gminnej nr geod. 168 w miejscowości Czarnakowizna oraz na drodze gminnej nr geod. 113 w miejscowości Osowa gm. Suwałki” 8. „Przebudowa nawierzchni żwirowej na asfaltową na drodze gminnej nr geod. 168 w miejscowości Czarnakowizna oraz na drodze gminnej nr geod. 113 w miejscowości Osowa gm. Suwałki” 9. Remont ogrzewania w Szkole Podstawowej w Starym Folwarku i Przebrodzie 10. Pracownia internetowa w Przebrodzie – IKONK@ 11. Rozbudowa sieci wodociągowej Turówka wraz z modernizacją stacji wodociągowej w Turówce Starej – Umowa grantowa nr Z/2.20/III/3.1/84/04/U/14/05 12. „Wdrażanie elektronicznych usług dla ludności w województwie podlaskim” 13. „Przebudowa nawierzchni żwirowej na asfaltową wraz z chodnikami i odwodnieniem na drodze oznaczonej nr geod. 386, 262/2 i 264/9 w miejscowości Stary Folwark obręb Leszczewek, gm. Suwałki – Umowa grantowa nr BRIPF/2003/002 - w trakcie realizacji 14. Rozwój turystyki aktywnej w Suwałkach i otulinie parków narodowego i krajobrazowego – I etap – (partnerski projekt z Miastem Suwałki) 15. „Podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej regionu poprzez rozbudowę stacji wodociągowej Nowa Wieś oraz rozbudowę sieci wodociągowej Nowa Wieś – zewnętrzna sieć wodociągowa z podłączeniami domowymi w miejscowości Osinki. 16. „Sąsiedzkie Spotkania nad Wigrami” 17. ISPA – budowa sieci wodociągowej i sieci kanalizacyjnej
3	Gmina Filipów	<ol style="list-style-type: none"> 1. Modernizacja drogi na nawierzchnię bitumiczną Piecki- Dębszczyzna Nowa – dotacja z budżetu państwa oraz środki własne gminy 2. Budowa kanalizacji sanitarnej w Filipowie – dotacja z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego 3. Modernizacja parku przy Pl. ST. Batorego w Filipowie, środki z Sektorowego

		<p>Programu Operacyjnego „Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Budowa sali gimnastycznej z wielofunkcyjnym zapleczem (2005 r) 5. Modernizacja drogi we wsi Olszynka (2005 r) 6. Modernizacja drogi Zusno – Skazdub Stary (2007 r) 7. Modernizacja oświetlenia ulicznego w Filipowie, Pieckach, Jemielistem (2008) 8. Termomodernizacja budynków – Zespołu Szkół, Domu Nauczyciela, Budynku mieszkalnego i Ośrodka Zdrowia w Filipowie. (2008 r.) 9. Modernizacja drogi w Filipowie Drugim (2008 r.)
4.	Gmina Raczki	<ol style="list-style-type: none"> 1. Projekt „Europejski Dom Spotkań Młodzieży” – remont generalny Gminnego Ośrodka Kultury w Raczkach; Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” 2. Projekt Adaptacja plaży gminnej (naturalny amfiteatr nad rzeką Rospudą) pod miejsce cyklicznych imprez plenerowych-masowych (do tej pory odbyły się tam już Noc Świętojańska 2005 i „Lato z radiem 5 w twojej gminie 2005 – ta ostatnia zgromadziła 10 tys. ludzi).
5.	Powiat Suwalski	<p>Projekty zrealizowane przez Powiat Suwalski z wsparciem z programów krajowych:</p> <p>Inwestycje drogowe:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Modernizacja drogi powiatowej nr 40484 (Bakałarzewo–Raczki, dł. odc. 4,0 km), umowa nr PR.1/Dz.1/Z15/2/03 z 2003 r., wartość 602.450 PLN, Kontrakt Wojewódzki 2. Przebudowa drogi powiatowej nr 1109B (Bakałarzewo-Filipów, dł. odc. 6,46 km), umowa nr 42/7/04 z 2004 r., koszt 1.118.185 PLN, Kontrakt Wojewódzki 3. Przebudowa drogi powiatowej nr 1118B (Kamionka Poprzeczna–Maryna, dł. odc. 2,35 km), umowa Nr I.1/2/05 z 2005 r., koszt 500.530 PLN, Kontrakt Wojewódzki <p>Pozostałe inwestycje:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Budowa Ośrodka Wsparcia dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi w Lipniaku (Kontrakt Wojewódzki, dotacja celowa budżetu państwa, środki PFRON, 2004-2008) 5. Termomodernizacja internatu Zespołu Szkół w Dowspudzie (Kredyt Termomodernizacyjny, 2006) <p>Projekty zrealizowane przez Powiat Suwalski z wsparciem w ramach środków przedakcesyjnych:</p> <p>Inwestycje drogowe:</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Modernizacja drogi powiatowej nr 40481 (Sokołowo-Aleksandrowo-Żyliń, dł. odc. 3,5 km), umowa nr 2314/734-100007/02 z 2003 r., wartość 560.085 PLN, SAPARD 7. Modernizacja drogi powiatowej nr 1119B (Orłowo-Podwysokie-Żubrynek, dł. odc. 3,5 km), umowa nr 15861/734-100098/03 z 2004 r., wartość 779.654 PLN, SAPARD 8. Modernizacja drogi powiatowej nr 1142B (Biała Woda-Żywa Woda, dł. odc. 5,6 km), umowa nr 15862/734-100096/03 z dnia 24.05.2004 r., wartość 870.579 PLN, SAPARD 9. Modernizacja drogi powiatowej nr 1147B (Bakaniuk-Franciszkowo-Józefowo, dł. odc. 6,9 km), umowa nr 15860/734-100097/03 z 2004 r., wartość 479.830 PLN, SAPARD 10. Przebudowa drogi powiatowej nr 1130B (Rutka Tartak–Poszeszupie–Ejszeryszki, dł. odc. 6,2 km), projekt nr SW/NIE/INV/08 z 2005 r., koszt 1.164.817,73 PLN, Phare, Program Współpracy Region Morza Bałtyckiego <p>Pozostałe projekty:</p> <ol style="list-style-type: none"> 11. „Tydzień Polsko-Niemiecki w Euroregionie Niemen – partnerstwo europejskie”

	<p>skie” (Phare, 2002)</p> <p>12. „Aktywizacja samorządów i środowisk społecznych Suwalszczyzny w poszukiwaniu źródeł finansowania rozwoju lokalnego” (Phare, 2004-2005) RMB/2002/29, wartość projektu 55.052,09 EUR, w tym dofinansowanie UE 43.491,15 EUR</p> <p>13. „Przez przyrodę i kulturę do rozwoju turystycznego i współpracy międzynarodowej” (Phare, 2005) SW/NIE/INS/17, Wartość projektu 97.063,52 EUR, w tym dofinansowanie 77.214,03 UE EUR</p> <p>14. Zabezpieczenie łączności radiowej i usprawnienie zarządzania informacją w Centrum Zarządzania Kryzysowego w Suwałkach. (Phare, 2005)</p> <p>15. Partnerstwo w projekcie „Zintegrowana Sieć Tras Rowerowych Suwalszczyzny” wdrażanym przez Suwalską Izbę Rolniczo-Turystyczną (Phare, 2003-2004)</p> <p>16. Partnerstwo w międzynarodowym projekcie „Rozwój campingów na litewsko-polskim pograniczu” wdrażanym przez Biuro Euroregionu Niemen w Mariampolu na Litwie (Phare, 2005-2006)</p> <p>17. Powiat Suwalski jako wnioskodawca i partner wiodący realizował projekt „Wchodzenie, W ramach Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL dla Polski 2004-2006 utrzymanie, powrót na rynek pracy osób po chorobie psychicznej”.</p> <p>Projekty zrealizowane przez Powiat Suwalski przy pomocy udzielonej przez inne organizacje i instytucje międzynarodowe:</p> <p>Inwestycje drogowe:</p> <p>17. Modernizacja drogi powiatowej (Olszanka–Blenda–Przełomka dł. odc. 8,5 km), Nr projektu C-66-0001, 3-letnia umowa nr 17/2001 z 2001 r., wartość 999.541 PLN, Bank Światowy – PAOW</p> <p>Projekty zrealizowane przez Powiat Suwalski z wsparciem w ramach funduszy strukturalnych:</p> <p>18. „Stypendia dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych, maturalnych powiatu suwalskiego” (ZPORR, 2004, 2005)</p> <p>19. „Stypendia dla studentów pochodzących z terenu powiatu suwalskiego” (ZPORR, 2004,2005)</p>
--	--

II Opis obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności

1. Aktualna sytuacja społeczno – gospodarcza terenu wdrażania LSR Informacje ogólne

Obszar objęty LSR położony jest na północno-wschodnich krańcach kraju, w województwie podlaskim. Jego powierzchnia wynosi 804 km², co stanowi ok.3,98% powierzchni województwa oraz 61,47% powierzchni powiatu suwalskiego. Tworzy go 5 gmin powiatu suwalskiego tj. Bakalarzewo, Filipów, Przerośl, Raczki i Suwałki.

Granice administracyjne LGD „Suwalszczyzna” prezentuje mapa nr 1.

Mapa 1

Tab. Nr 1

Wyszczególnienie	Powierzchnia /km ² /	Miejscowości wiejskie
Województwo	20 180	3 943
Powiat – ogółem	1 308	324
w tym gminy:		
Bakalarzewo	123	33
Filipów	150	28
Przerośl	124	24
Raczki	142	36
Suwałki	265	54

Struktura powierzchni analizowanego obszaru przedstawia się następująco:

- użytki rolne - 70,2 %
- użytki leśne - 16,6%
- pozostałe- 13,2%

Na zachodzie obszar ten graniczy z województwem warmińsko – mazurskim, a na południu i wschodzie – z powiatem augustowskim i sejneńskim (województwo podlaskie), na północy zaś z gminami Jeleniewo, Szypliszki i Włajny (powiat suwalski).

Takie położenie, w paśmie krajowych i międzynarodowych szlaków komunikacyjnych, stwarza możliwości intensyfikacji współpracy gospodarczej i kulturalnej, jednak równocześnie peryferyjne położenie sprzyja marginalizacji potrzeb obszaru w skali krajowej i międzynarodowej.

1.2. Zagadnienia społeczne

1.2.1. Sytuacja demograficzna

Obszar 5 gmin, dla którego opracowywana jest niniejsza Strategia zamieszkuje 23 166 osób (dane za rok 2007). Stanowi to niewiele ponad 2% ludności województwa podlaskiego. Obok ludności polskiej żyje tu ludność narodowości litewskiej, rosyjskiej, nieliczne rodziny ukraińskie i tatarskie. W porównaniu z rokiem 2006 liczba mieszkańców prezentowanego obszaru zmniejszyła się o 15 osób, co stanowi tendencję stałą.

Regres demograficzny spowodowany jest odpływem ludności do ośrodków miejskich oraz spadkiem przyrostu naturalnego. Wiąże się z tym także proces starzenia się ludności wiejskiej.

Struktura ludności wg wieku przedstawia się następująco:

- 25,96% - ludność w wieku przedprodukcyjnym
- 58,11 % - ludność w wieku produkcyjnym
- 15,93 % - ludność w wieku poprodukcyjnym

Struktura ludności wg wieku w układzie gmin w liczbach bezwzględnych na koniec 2007 r.¹

Lp.	Wyszczególnienie	ogółem	Ludność w wieku					
			przedprodukcyjnym		produkcyjnym		poprodukcyjnym	
			Ogółem	w tym kobiety	Ogółem	w tym kobiety	Ogółem	w tym kobiety
	LGD ogółem w tym gminy:	23166	5650	2715	13620	3580	3869	2453
1.	Bakałarzewo	3049	706	333	1808	815	535	335
2.	Filipów	4530	1115	534	2638	1147	777	500
3.	Przerośl	3059	780	379	1713	344	566	344
4.	Raczki	6068	1516	717	3569	625	956	625
5.	Suwałki	6460	1533	752	3892	649	1035	649

Największymi gminami pod względem ilości mieszkańców są gminy: Suwałki, Raczki i Filipów. Gęstość zaludnienia jest nierównomierna i wynosi średnio 28,8 osób na km² przy średniej w województwie – 60 osób na km². Największa gęstość zaludnienia występuje w gminach: Raczki, Filipów (odpowiednio 43 i 30 osoby na km²) oraz Przerośl (25 osób na km²); najniższa w gminie Suwałki (24 osoby na km²).

Struktura płci na analizowanym obszarze w 2007 roku była następująca: na 100 mężczyzn przypadało 97 kobiet, przy średniej wojewódzkiej 104 i krajowej 106.

W roku 2006 saldo migracji zarówno wewnętrznej jak i zewnętrznej było ujemne dla większości gmin; jedynie dla gminy Suwałki wyniosło +84.

Migracje na tym terenie mają najczęściej podłoże ekonomiczne, czyli zarobkowe. Znaczna część migrujących podejmuje prace sezonowe za granicą. Bardzo często są to wyjazdy osób, które posiadają pracę lub otrzymują długotrwałe świadczenia społeczne, a dla niektórych jest to jedyne źródło utrzymania. Obserwuje się, że migracje zarobkowe nie zmniejszają bezrobocia.

Migrujący w celu podjęcia pracy i osiedlenia się w innych regionach to głównie ludzie młodzi, wykształceni.

Społeczeństwo jest słabo wykształcone. Ponad 56% ogółu to ludność z wykształceniem podstawowym, podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia, a tylko niespełna 4,2 % to ludność z wykształceniem wyższym.

1.2.2. Rynek pracy

Analizowany obszar jest typowo rolniczym. Pomimo tego, iż charakteryzują go gorsze od przeciętnych w kraju warunki glebowo – klimatyczne /skrócony okres wegetacji, urzeźbienie terenu, jakość gleb/, aż 75,2% ogólnej powierzchni zajmują indywidualne gospodarstwa rolne. Praca w tych gospodarstwach daje utrzymanie znacznej większości mieszkańców.

¹ Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2008r.

Dane statystyczne dotyczące zatrudnienia według sektorów z uwzględnieniem indywidualnych gospodarstw rolnych, wykazują, że w powiecie suwalskim w 2007 roku w rolnictwie zatrudnionych było 76,46% ogółu pracujących. Tylko około 12% ogółu ludności w wieku produkcyjnym znajduje zatrudnienie w różnego rodzaju podmiotach gospodarczych. Najwięcej osób zatrudnionych jest w sekcjach usług niefinansowych.

Tab nr 2 **PRACUJĄCY W 2007 R²**.
Stan w dniu 31 XII

Wyszczególnienie	Ogółem		Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo; rybactwo	Przemysł i budownictwo	Usługi	
	ogólnie	w tym ko- biety			rynkowe	nierynkowe
Obszar LGD	2093	976	11	968	223	558
Bakalarzewo	144	72	#	#	45	65
Filipów	225	135	#	#	34	119
Przerośl	127	91	#	#	16	105
Raczki	365	214	11	53	128	173
Suwałki	1232	464	#	915	#	96

Niepokojącym jest fakt, że aż 33% ogółu ludności utrzymuje się ze źródeł nie zarobkowych - emerytura, renta z tytułu niezdolności do pracy itp.

Mimo, że wszystkie wskaźniki dotyczące bezrobocia wykazują tendencję spadkową pozostaje ono jednym z największych problemów społecznych na opisywanym obszarze. Obecnie stopa bezrobocia, na dzień 30.XI.2008, w powiecie suwalskim wynosi 6,4 % (12,5% w 2006r., 7,8% w 2007 r.). Ten wskaźnik obrazuje sytuację gospodarczą i ekonomiczno-społeczną tego obszaru, lecz nie poprawę warunków życia, a brak inwestycji w regionie i co za tym idzie odpływ ludności z obszaru. Bowiem otwarcie europejskich rynków pracy miało niemały wpływ na spadek bezrobocia w powiecie. Dużym problemem jest również fakt ukrytego bezrobocia na obszarach wiejskich.

Struktura bezrobotnych wykazuje, że najliczniejszą grupę bezrobotnych stanowią ludzie w przedziale 15-24 lata. Kolejną grupą pod względem liczebności bezrobotnych, są ludzie od 25 do 34 lat. Są to ludzie młodzi, często dopiero wkraczający na rynek pracy. Taka sytuacja sprzyja powstawaniu ujemnych skutków społecznych i ekonomicznych.

Przyczyną wzrastającego bezrobocia w wieku powyżej 50 roku życia jest likwidacja przedsiębiorstw państwowych, a powstające nowe małe jednostki akumulują raczej ludzi młodych. Osoby w wieku przedemerytalnym mają duże trudności ze znalezieniem zatrudnienia.

Jednocześnie niepokojącym zjawiskiem jest wzrost bezrobocia u osób z wykształceniem wyższym, policealnym, średnim zawodowym i średnim ogólnokształcącym. Jest to ogromny problem, bowiem powoduje odpływ ludzi wykształconych do innych regionów kraju.

1.2.3. Opieka socjalna

W związku z tym, że omawiany teren jest terenem typowo rolniczym i nie ma tu znaczącego przemysłu, a źródłem utrzymania rodzin są głównie dochody uzyskiwane z prowadzenia gospodarstwa rolnego, trudna sytuacja rolnictwa decyduje o sytuacji materialnej mieszkańców.

Wśród problemów, z którymi najczęściej borykają się mieszkańcy terenu objętego LSR dominują: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, rodziny wielodzietne, długotrwała choroba, alkoholizm w tym również rodziny niepełne oraz potrzeba ochrony macierzyństwa. Mniejszy procent powodów trudnej sytuacji życiowej stanowią: trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego, bezdomność, sieroctwo, klęska żywiołowa lub ekologiczna. Najczęściej problemy te są ze sobą sprzężone i stanowią „naczynia połączone”. Zjawisko ubóstwa ma wiele przyczyn – może ono być wywołane bezrobociem, niepełnosprawnością, ale także biernością życiową i brakiem odpowiedzialności.

Najczęstszą przyczyną udzielania świadczeń społecznych jest wciąż rosnące bezrobocie (36% świadczeń). Coraz częściej przyczyną udzielania świadczeń jest niepełnosprawność oraz alkoholizm.

²

Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego, 2008 r.

Systematycznie wzrasta liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. W roku 2006 było to 1962 osoby (o 32 więcej niż w roku 2005).

W strukturach Powiatu funkcjonuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, a przy nim Ośrodek Interwencji Kryzysowej. Ośrodek zapewnia wsparcie w sytuacjach przemocy, służy specjalistycznym poradnictwem osobom indywidualnym, prowadząc szeroką współpracę z wieloma instytucjami życia publicznego: sądem, prokuraturą, policją, poradnią rodzinną, szpitalem psychiatrycznym, gminnymi ośrodkami pomocy społecznej i gminnymi komisjami do spraw rozwiązywania problemów alkoholowych. Systematycznym wsparciem objęte są również same rodziny. W pięciu punktach konsultacyjnych **Ośrodka Interwencji Kryzysowej** (Suwałki, Raczki, Bakalarzewo, Jeleniewo, Filipów) rocznie otrzymuje wsparcie ponad 350 osób. Prowadzone są też zajęcia korekcyjno-edukacyjne dla sprawców przemocy w rodzinie.

W 2008 roku w strukturze PCPR w Suwałkach został utworzony **Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie**. Ofiarom przemocy domowej zapewniony jest pobyt czasowy w hostelu. Hostel mieści się w części budynku internatu w Dowspudzie.

Inną płaszczyzną opieki społecznej jest działalność skierowana na osoby doświadczające wyłączenia społecznego na skutek przebytego kryzysu psychicznego. Powiat podjął realizację przedsięwzięcia pod nazwą **Ośrodek Wsparcia dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi**. Ośrodek funkcjonuje jest w miejscowości Lipniak od 2003 roku. Jego realizacja ujęta została w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego oraz w „Wojewódzkim programie poprawy życia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych na lata 2000 – 2005”.

Ośrodek Wsparcia w Lipniaku jest jedyną tego typu placówką na terenie powiatu suwalskiego. Charakteryzuje się szerokim zakresem oddziaływań podejmowanych na rzecz osób chorujących psychicznie oraz środowisko społeczne, w którym żyją. Począwszy od wyszukiwania osób po kryzysie psychicznym, które pozostają poza instytucjonalnymi formami wsparcia, poprzez kompleksowe usługi wspierające prowadzące do rozbudzenia aktywności społecznej, treningi psychologiczne, tworzenie środowiskowych grup wsparcia, współpracę z rodzinami, aż do przygotowania do wyjścia osób z zaburzeniami psychicznymi na chroniony i otwarty rynek pracy. Celem prowadzonego postępowania jest osiągnięcie przez te osoby możliwie najpełniejszej samodzielności życiowej.

Ośrodek zapewnia użytkownikom różne formy aktywizacji i rehabilitacji. Mogą oni korzystać z zajęć w funkcjonujących w Ośrodku pracowniach: rękodzieła, wikliny, papieru czerpanego, ceramicznej, plastycznej, komputerowej, życia codziennego, zajęciach terapeutycznych – rehabilitacyjnych w grupie pobytu dziennego. Od listopada 2008 roku oddany został do użytku hostel dla osób z zaburzeniami psychicznymi, umożliwiający turnusową rehabilitację społeczną i zawodową 14 osobom. Rozbudowa bazy terapeutycznej Ośrodka tworzy możliwości do zatrudnienia osób chorych, ale także stanowi innowacyjną formę opieki poprzez pobyt całodobowy.

1.2.4. Edukacja i wychowanie

W roku szkolnym 2006/2007 na opisywanym terenie funkcjonowało 25 szkół w tym: 17 szkół podstawowych, 6 gimnazjów, 2 szkoły ponadgimnazjalne.

Funkcjonują tu dwa Zespoły Szkół, w których naukę może kontynuować młodzież kończąca gimnazjum. Są to: Zespół Szkół im. gen. Ludwika Michała Paca w Dowspudzie, dla którego organem prowadzącym jest Powiat Suwalski oraz Zespół Szkół Ogólnokształcących w Przerośli, dla którego organem prowadzącym jest Gmina Przerośl. W skład Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Przerośli wchodzi, poza Szkołą Podstawową i Gimnazjum, Liceum Ogólnokształcące.

W Zespole Szkół w Dowspudzie kształci się młodzież w Technikum w zawodach: technik rolnik, technik hodowca koni, technik ekonomista oraz w Liceum Profilowanym o profilu usługowo-gospodarczym. Od 1 września 2005 r. rozpoczęto kształcenie w zawodzie technik rolnik w szkole policealnej dla dorosłych i technikum dla dorosłych. Pozwoliło to dorosłym uzyskać kwalifikacje rolnicze, które są niezbędne przy prowadzeniu gospodarstwa rolnego i aplikowaniu o pomoc z UE.

Zespół Szkół w Dowspudzie posiada internat oraz gospodarstwo pomocnicze. W związku z niższym demograficznym spada ilość uczniów w Zespole Szkół i internat jest nie w pełni wykorzystany.

1.2.5. Kultura i sport

Potrzeby ludności w zakresie kultury na opisywanym terenie realizowane są praktycznie na poziomie gminnym. W gminach funkcjonują Gminne Ośrodki Kultury bądź Świetlice Gminne. Z gminami w dziedzinie kultury i dziedzictwa narodowego współpracuje Powiat Suwalski, co pozwala zachować dawne tradycje i obrzędy. Cyklicznie odbywają się przeglądy zespołów ludowych śpiewających pieśń wielkopostną pn. „Pieśń wielkopostna w tradycji ludowej” czy pieśni maryjne i kolędy. Odbywają się konkursy recytatorskie np. „Strofy Jana Pawła II” i przeglądy piosenek Powiat finansuje corocznie wyjazd zespołów na pre-

stiżowy Ogólnopolski Festiwal Kapel i Śpiewaków Ludowych w Kazimierzu n. Wisłą. Chór dziecięcy z Filipowa od kilku lat może liczyć na pomoc Powiatu w sfinansowaniu dojazdu na konkurs chórów acappella do Bydgoszczy.

Poprzez współpracę samorządu powiatowego z Regionalnym Ośrodkiem Kultury i Sztuki w Suwałkach prowadzone są działania mające na celu ochronę i promocję lokalnej kultury tradycyjnej, podnoszenie poziomu artystycznego zespołów ludowych, o czym świadczą zdobywane nagrody. Ponadto RO-KiS w Suwałkach wspiera merytorycznie działalność Gminnych Ośrodków Kultury oraz jest organizatorem przedsięwzięć kulturalnych..

Mając na uwadze ochronę, zachowanie i promowanie dorobku kulturowego oraz przekazywanie go młodszemu pokoleniu, Powiat corocznie we współpracy z Gminami inicjuje w tym celu wiele konkursów i warsztatów:

- Warsztaty tkackie w Filipowie
- Konkurs hałciarski w Filipowie
- Warsztaty malowania pisanek w Filipowie i Raczkach
- Warsztaty tradycji wielkanocnej
- Warsztaty ozdób choinkowych w Filipowie

Na obszarze Lokalnej Grupy Działania odbywają się cykliczne imprezy kulturalne. Najwięcej z nich organizowanych jest w miesiącach letnich, ponieważ, mimo, że mają zasięg lokalny, skierowanych jest także do turystów odwiedzających region. Do największych i cieszących się największym zainteresowaniem należą:

Lp.	Nazwa imprezy	Miejsce i czas	Organizator	Charakterystyka
1.	Palinocka	Raczki, czerwiec	Gminny Ośrodek Kultury w raczkach	Impreza folkowa, plenerowa, występy zespołów, kuchnia regionalna, pokazy sztucznych ogni. Odwołanie się do tradycji nocy świętojańskiej
2.	Majówka Wigierska	długi weekend na przełomie kwietnia i maja	Dom Pracy Twórczej w Wigrach	"Majówka Wigierska" to cykl wydarzeń artystycznych promujących dziedzictwo kulturalne regionu oraz promujące narodowe tradycje patriotyczne. Majówka stanowi doskonałą okazję do odbycia podróży kulturowej, jak i przyrodniczej szlakami Suwalszczyzny. Przedsięwzięcie to prezentuje budzącą się po zimie przyrodę. Czas majówkowy to doskonała okazja do spędzenia wolnego czasu w otoczeniu przyrody, przypomnienie dawnych tradycyjnych form wypoczynku rodzinnego.
3.	Festyn „Na przerośskim rynku”	Przerośl - sierpień	Gminny Ośrodek Kultury i Urząd Gminy w Przerośli.	Uroczystość Odpustu Przemienienia Pańskiego (zazwyczaj w połowie sierpnia) występy zespołów ludowych z całego regionu konkursach. zabawa do późnych godzin nocnych.
4.	"Spotkanie z piosenką szantową nad Wigrami"	Stary Folwark, gm. Suwałki sierpień	Oddział PTTK w Suwałkach.	Podstawowym celem imprezy jest promocja regionu, a w szczególności okolic jeziora Wigry, jako regionu turystycznego związanego z turystyką wodną. Ponadto realizowana jest promocja aktywnego wypoczynku całych rodzin przy muzyce szantowej.
5.	Jarmark Wigierski	Wigry, sierpień	Dom Pracy Twórczej w Wigrach	Impreza kilkudniowa. Jest on jedną z najważniejszych tego typu imprez w regionie, wpisującą się w ponad trzechsetletnią tradycję odpustów wigierskich przypadających na Święto Wniebowstąpienia Najświętszej Marii Panny.
6.	Festyn Piosenki Biesiadnej	Filipów, sierpień	Gminny Ośrodek Kultury w Filipowie Starostwo Powiatowe w Suwałkach.	Impreza coroczna organizowana przez Biorą w nim udział mieszkańcy gminy oraz wszyscy chętni. Odbywa się na terenie Filipowa. Wspólną zabawę zapewniają zespoły muzyczne oraz folklorystyczne.
7.	Festiwal Kultury Celtycz-	Dowspuda,	Gminny Ośro-	W ruinach romantycznego pałacu koncertują

	kiej	gm. Raczkki, sierpień	dek Kultury w Raczkach	zespoły folkowe, wykonujące przede wszystkim muzykę wywodzącą się z dawnej działalności kulturowej Celtów. Festiwal zyskał sławę w całym kraju oraz sympatię gwiazd. Ostatnio rozszerzono formułę festiwalu - odwołano się do tradycji słowiańskiej i litewskiej. Jest to impreza zainspirowana przeszłością hrabstwa Dowspuda. XIX wieczny właściciel dóbr dowspudzkich - hrabia L.M. Pac - wybudował tu pałac, a do swoich okolicznych włości ziemskich sprowadził 500 farmerów szkockich, których potomkowie żyją tu do dziś. Widzowie są nie tylko odbiorcami, ale mogą brać kreatywny udział w imprezie.
8.	Święto Siei	Wigry, gm. Suwałki wrzesień	Dom Pracy Twórczej w Wigrach	Impreza podkreśla wigierską legendę o Siei, a tym samym ukazuje tradycje związane z rybołówstwem na ziemiach wigierskich. Święto Siei jest również okazją do uczczenia nadejścia jesieni.
9.	„Z wizytą u Paca” Powiatowe Święto Płonów	Dowspuda, gm. Raczkki	Powiat Suwalski	Impreza jednodniowa, zawsze w niedzielę. Poza tradycyjnym konkursem wieńców dożynkowych, występami zespołów ludowych z terenu powiatu, odbywa się inscenizacja przyjęcia żeńców z włości przez hrabiego Ludwika Michała Paca i jego małżonkę. Dodatkowo kiermasz rękodzieła i wyrobów lokalnych oraz wystawa sprzętu rolniczego i środków produkcji rolnej.

Mieszkańcy obszaru objętego LSR, aby skorzystać z usług kulturalnych wyższego rzędu jak muzea, kina, teatr, filharmonia, muszą wyjechać do Suwałk, Białegostoku bądź jeszcze dalej.

Dbając o rozwój czytelnictwa w gminach powiatu suwalskiego od 2000 roku w ramach porozumienia Powiatu Suwalskiego z Miastem Suwałki finansowane jest prowadzenie zadań z tego zakresu przez Bibliotekę im. Marii Konopnickiej w Suwałkach. Obejmuje ona opieką merytoryczną biblioteki gminne, których na terenie objętym LSR jest 5 oraz 6 ich filii. Kultuwując tożsamość narodową, gromadzi i udostępnia materiały o naszym regionie. Organizuje spotkania z pisarzami i poetami, a także wiele konkursów skierowanych do dzieci i młodzieży oraz do osób dorosłych. Przykładem jest konkurs cieszący się popularnością również wśród turystów, organizowany cyklicznie od trzech lat pt. „Suwalskie limeryki latem”.

Samorządy gminne starają się umożliwiać swoim mieszkańcom powszechny dostęp do Internetu. Tym samym uruchamiają pracownie komputerowe na terenie swoich gmin m.in. w gminach Filipów i Suwałki uruchomiono pracownie komputerowe IKONK@ przy dofinansowaniu Fundacji Nowoczesna Polska.

W kwietniu 2006 r. przy współpracy Prezesa Wielkiej Orkiestry – Jerzego Owsiaka, Wójta Gminy Suwałki i Wojewódzkiego Ośrodka Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego utworzono Gminne Centrum Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego w Przebrodzie (gmina Suwałki), które jest jednostką podnoszącą erudycję dzieci i młodzieży oraz sprawdzającą poziom ich wiedzy z zakresu zasad bezpieczeństwa ruchu drogowego.

Działalność sportową o zasięgu ponadlokalnym na terenie działania LGD „Suwalszczyzna” prowadzą: Powiatowy Szkolny Związek Sportowy w Suwałkach oraz Powiatowe i Regionalne Zrzeszenia Ludowych Zespołów Sportowych. Na szczeblu gminnym popularyzacją sportu zajmują się też Gminne Zrzeszenia Ludowych Zespołów Sportowych.

Działalność sportową prowadzą również Kluby Sportowe działające jako stowarzyszenia, a we wszystkich typach szkół – Uczniowskie Kluby Sportowe, których ewidencją i nadzorem zajmuje się Starostwo Powiatowe.

Na terenie działalności Stowarzyszenia zarejestrowane są również dwa kluby sportowe: Klub Sportowy „Polonia” w Raczkach oraz Klub Sportowy „Rospuda” w Filipowie. Na terenie gminy Suwałki funkcjonuje Wiejskie Koło Sportowe HAŃCZA Sobolewo. Koło sportowe ma na celu propagowanie aktywnej formy spędzania wolnego czasu wśród dzieci, młodzieży a także dorosłych oraz pogłębianie zainteresowań na tle sportowym.

Duża część zawodów sportowych dla dzieci i młodzieży odbywa się na stadionie miejskim w Suwałkach oraz na stadionie Zespołu Szkół w Dowspudzie. **W 2008 roku.** Została oddana przez Gminę Suwałki do użytku sala sportowa przy Gimnazjum w Płocicznie – Tartak. Wybudowana sala jest obiektem pełnowymiarowym o parametrach i umożliwia organizację rozgrywek w wielu dyscyplinach sportowych, tj. piłka nożna - siatkowa, ręczna, koszykowa, tenis.

Ponadto na omawianym obszarze odbywa się szereg imprez o charakterze sportowo – turystycznym. Promujących Suwalszczyznę jako atrakcyjny teren do aktywnego wypoczynku. Najważniejsze tego typu przedsięwzięcia to:

Lp.	Nazwa imprezy	Miejsce i czas	Organizator	Charakterystyka
1.	Ogólnopolski Rajd Narciarski "Wędrówki Północy"	obszar LGD, okres ferii zimowych,	Oddział PTTK w Suwałkach	Impreza coroczna promująca narciarstwo nizinne. Podczas Rajdu organizowanych jest kilka tras. W imprezie bierze udział około 200 osób.
2.	Dzień Ziemi	Krzywe, gm. Suwałki 21 kwiecień,	Wigierski Park Narodowy	Impreza coroczna skierowana jest do mieszkańców Parku: grup szkolnych i osób indywidualnych. Celem imprezy jest promocja walorów przyrodniczo-krajobrazowych Parku oraz integracja dzieci i młodzieży z różnych szkół. Podczas imprezy przewidziane są różne atrakcje m.in. gry i zabawy, wyprawy terenowe, ognisko.
3.	Ogólnopolski Rajd Wielodyscyplinowy po Wigierskim Parku Narodowym	Wigierski Park Narodowy, czerwiec	Oddział PTTK w Suwałkach, Wigierski Park Narodowy	Impreza coroczna, Przygotowywanych jest kilka tras, m.in. kajakowa, piesza, rowerowa, konna. Zapewniona jest opieka przewodników i ratowników oraz kajaki, przewóz bagaży, noclegi oraz ubezpieczenie uczestników.
4.	Rodzinny Rajd Sobótkowy Pieszy	Stary Folwark, 24 czerwca.	Oddział PTTK w Suwałkach	Udział w rajdzie biorą całe rodziny. Przewidziane są atrakcje dla dzieci i dorosłych: spacer, pogadanka, ognisko, szukanie kwiatu paproci, wicie i puszczanie wianków. W imprezie bierze udział około 60 osób.
5.	Wycieczki rowerowe „Poznaj Wigierski park na rowerze”	każdy wakacyjny czwartek.	Wigierski Park Narodowy	Edukacyjne wycieczki rowerowe skierowane są zarówno do turystów, jak i mieszkańców regionu. Trasy prowadzą przez najatrakcyjniejsze tereny - ścieżki edukacyjne i szlaki turystyczne WPN.
6.	Wakacje na rowerze z PTTK	każdy wakacyjny piątek	Oddział PTTK w Suwałkach	Impreza organizowana przez Oddział PTTK w Suwałkach. Rajdy rowerowe skierowane są zarówno do turystów, jak i mieszkańców regionu. Trasy liczą około 30 km i prowadzą przez najatrakcyjniejsze tereny regionu pod opieką przewodnika PTTK.
7.	Regaty o Puchar Dyrektora WPN	Jez. Wigry, 15 sierpnia	Oddział PTTK w Suwałkach	Głównym celem Regat jest zapewnienie turystom oraz mieszkańcom odpoczynku nad jeziorem Wigry i wspólnej weekendowej zabawy (koncerty, konkursy, przejażdżki jachtami).
8.	Ogólnopolskie Regaty o Błękitną Wstęgę Jeziora Wigry	pierwsza niedziela września, Jez. Wigry	Oddział PTTK w Suwałkach	Regaty odbywają się w trzech klasach: omega drewniana, omega plastikowa, jacht kabinowy open. Celem imprezy jest m.in. podtrzymywanie tradycji żeglarskich na jeziorze Wigry.
9.	Akcja Sprzątania Świata	Teren WPN, wrzesień	Wigierski Park Narodowy	Przez cały tydzień dzieci i młodzież uczestniczy w sprzątaniu szlaków turystycznych i ścieżek poznawczych. Akcja kończy się wspólnym spotkaniem przy ognisku. Mogą w niej brać udział grupy zorganizowane i osoby indywidualne.

1.2.6. Aktywność społeczna

Na obszarze objętym LSR działają 44 organizacje pozarządowe znajdujące się w rejestrze Starostwa Powiatowego w Suwałkach. Zdecydowana większość, bo 23 to ochotnicze straże pożarne. Znaczny procent stanowią też organizacje ukierunkowane na sport – Powiatowe Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe oraz uczniowskie kluby sportowe. Pozostałe stowarzyszenia to przede wszystkim inicjatywy na rzecz przyrody oraz aktywności społecznej. Wiele stowarzyszeń ma zarejestrowaną swoją siedzibę w mieście Suwałki a swoją działalność prowadzi na terenie lokalnej grupy działania, w tym wnioskodawca.

Innym wyznacznikiem aktywności społecznej i świadomości obywatelskiej jest frekwencja wyborcza. Na terenie objętym lokalną strategią rozwoju aktywność mieszkańców w tym zakresie nie odbiega znacząco od statystyk krajowych, ale zawsze jest niższa. I tak:

- **frekwencja dla wyborów parlamentarnych w 2005** dla kraju wynosiła 40,57%, dla obszaru powiatu suwalskiego zaś 33,53%. Dane dla poszczególnych gmin LGD „Suwalszczyzna” Bakalarzewo – 31,71%, Filipów – 30,64%, Przerośl, - 37,14%, Raczki – 31,94%, Suwałki – 30,82%
- **frekwencja dla wyborów prezydenckich w 2005** dla kraju wynosiła 49,7%, dla obszaru powiatu suwalskiego 42,64%. Dane dla poszczególnych gmin LGD „Suwalszczyzna” Bakalarzewo – 43,30%, Filipów – 38,52%, Przerośl, - 44,83%, Raczki – 44,74%, Suwałki – 40,62%
- **frekwencja dla wyborów parlamentarnych w 2007** dla kraju wynosiła 53,88% (dla obszarów wiejskich 45,3%) dla obszaru powiatu suwalskiego natomiast 41,15%. Dane dla poszczególnych gmin LGD „Suwalszczyzna”: Bakalarzewo - 40.91%, Filipów - 35.48%, Przerośl, - 40.87%, Raczki - 43.50%, Suwałki - 43.12%

Natomiast frekwencja w wyborach samorządowych prezentuje się na wyższym poziomie. W 2003 roku wynosiła 52%, w 2006 r. natomiast 54%.

1.2.7. Stan bezpieczeństwa publicznego

Zadania z zakresu stanu bezpieczeństwa publicznego na opisywanym terenie realizują:

- Miejska Komenda Państwowej Straży Pożarnej w Suwałkach i 38 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej,
- Miejska Komenda Policji w Suwałkach z dwoma Posterunkami Policji w Bakalarzewie i Filipowie,
- Powiatowa Stacja Sanitarno – Epidemiologiczna w Suwałkach,

W związku z coraz lepszym wyposażeniem służb bezpieczeństwa publicznego, jego stan poprawia się z roku na rok.

1.3. Środowisko przyrodnicze

Pod względem geograficznym Suwalszczyzna stanowi fragment Pojezierza Litewskiego Według podziału fizjograficznego Pojezierze Suwalskie- tworzą dwa mezoregiony- Pojezierze Zachodniosuwalskie i Pojezierze Wschodniosuwalskie.

Znajduje się ono pod przeważającym wpływem arktycznych i kontynentalnych mas powietrza. Właśnie za sprawą arktycznych wpływów region ten należy do najzimniejszych obszarów Polski, zima trwa tu od 100 do 120 dni, a lato najczęściej bywa krótkie i upalne. W ciągu roku odczuwa się silne kontrasty klimatyczne. Ekstremalne temperatury zanotowane na tym terenie to +36°C i -38°C. Roczne sumy opadów wahają się od 550 do 700 mm, a pokrywa śnieżna zalega 76-96 dni w roku.

Krajobraz terenu objętego LSR jest zróżnicowany - stopniowo wznosi się od ok. 120 m n.p.m. na południu, do ok. 300 m n.p.m. na północy. Krajobraz ten jest rezultatem ostatniego zlodowacenia zwane-go bałtyckim oraz epoki polodowcowej (holocenu). Moreny czołowe w postaci wysokich wzniesień, głębokie rynny lodowcowe, ozy stanowiące wyniesienia o stromych zboczach, przypominające sztucznie usypane wały, różnej wielkości i kształtu wzgórza, największe w Polsce nagromadzenie głazów narzutowych, oczka wytopiskowe to tylko niektóre specyficzne dla Suwalszczyzny formy krajobrazu. Pejzaż ten chroni m.in. Suwalski Park Krajobrazowy- najstarszy w kraju (zał. 1976).

Pojezierze suwalskie kojarzone jest przede wszystkim z najgłębszym (108,5 m) jeziorem Niżu Europejskiego - jeziorem Hańcza oraz z największym akwenem regionu (2098,66 ha) z jeziorem Wigry. Jednak na tym obszarze znajduje się 67 jezior o powierzchni powyżej 1 ha, o łącznej powierzchni prawie 50 km². Jeziora mają różnorodny charakter – od typowych, głębokich jezior rynnowych, poprzez morenowe o urozmaiconej linii brzegowej, powstałe przez wytopienie wielkich brył lodu, po oczka i bardzo płytkie, zeutrofizowane i zarastające zbiorniki, powoli zamieniające się w torfowiska.

Klejnотami przyrodniczymi są nie tylko jeziora, ale również źródelka i rzeki, w tym największe: Ro-spuda i Czarna Hańcza.

Na terenie Suwalszczyzny wyróżnić można 3 duże dorzecza zlewiska Bałtyku: Wisły (Rospuda, Blizna, Szczeberka), Pregoly (Jarka i Błędzianka) i Niemna (Czarna Hańcza). Wspólną cechą tych rzek jest nieduża amplituda roczna wahań stanu wody.

Obszar ten charakteryzuje się dużym bogactwem i wysoką różnorodnością przyrodniczą. Duże znaczenie dla zachowania bogactwa występujących tu gatunków roślin, zwierząt i grzybów ma odmienna rzeźba terenu, zróżnicowane warunki wodne i mikroklimatyczne, mozaikowaty układ gleb, mało intensywna gospodarka rolna, niski stopień chemizacji środowiska i ograniczona w wielu rejonach bezpośrednia presja człowieka.

Na terenie Suwalszczyzny opisano ponad 1000 gatunków roślin naczyniowych, w tym wiele rzadkich i chronionych. Na torfowiskach i w niewielkich śródleśnych oczkach wodnych, zwanych sucharami, spotkać można przedstawicieli roślin drapieżnych, takich jak: rosiczka okrągłolistna, rosiczka długolistna, rosiczka pośrednia, pływacz zwyczajny, pływacz średni, pływacz drobny, aldrowanda pęcherzykowata i tłuścisz pospolity. Flora storczyków tego regionu liczy sobie ponad 20 gatunków, zaliczamy do niej m.in.: obuwik pospolity, podkolan biały, żłobik, wąż błotny, lipiennik, literę jajowatą i literę sercowatą.

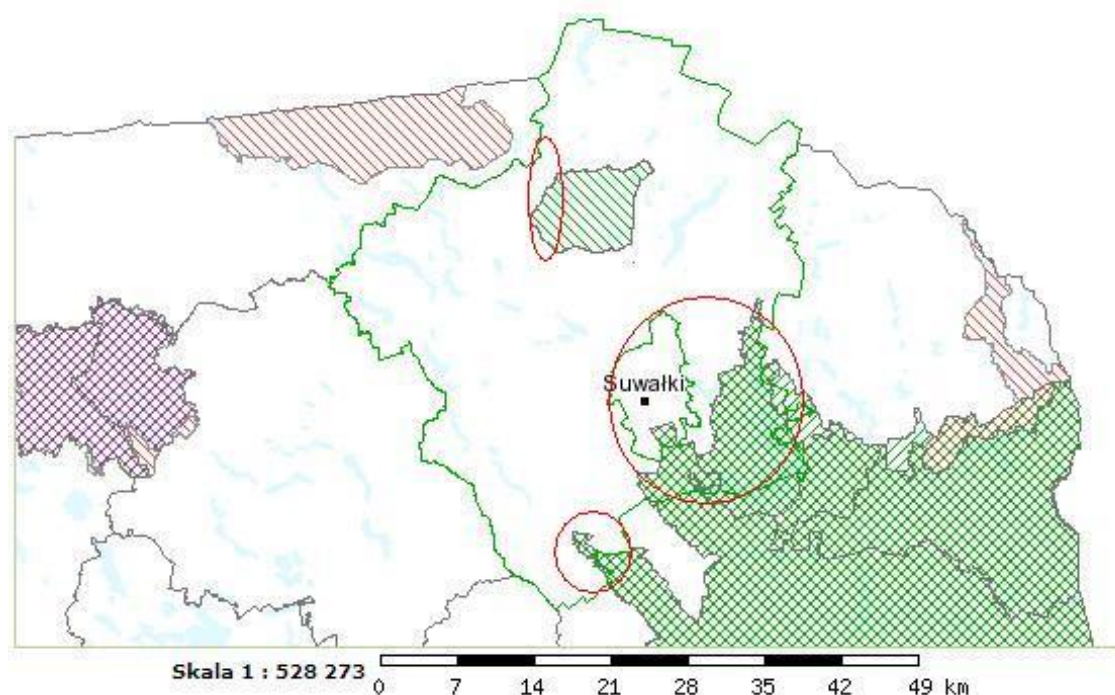
Duża naturalność środowiska przyrodniczego sprzyja zachowaniu i rozwijaniu się różnorodnego pod względem gatunkowym świata zwierzęcego. Fauna Suwalszczyzny charakteryzuje się udziałem gatunków nie spotykanych w pozostałej części Polski, jak np. zając bielak. Świat bezkręgowców bogaty jest w gatunki rzadkie, zagrożone i objęte ochroną (np. trzmiel tajgowy, mszarnik jutta czy popstrucha ibiska). Wśród kręgowców na uwagę zasługuje bóbr europejski *Castor fiber*, który opanował niemal wszystkie obszary podmokłe oraz wilk, będący jednym z nielicznych wrogów naturalnych bobra. Gronostaj i łasica w tej części Polski przybierają na zimę białą szatę. Równie bogaty jest tu świat ptaków, na który składają się zarówno gatunki lęgowe (np. bielik, żuraw, tracz nurogęś), jak i przelotne (np. gęś zbożowa, gęś białoczelna, gęgawa). Niektóre, jak gil i jemioluska, przylatują tu jedynie na zimę. Z 13 gatunków płazów charakterystycznych dla Polski nizinnej, brak tu jedynie żaby śmieszki, liczne są natomiast stanowiska żaby moczarowej, grzebiuszki i kumaka nizinnego. Gady reprezentowane są jedynie przez 5 gatunków: jaszczurkę zwinkę, jaszczurkę żyworodną, padalca, zaskrońca i żmiję zygzakowatą.

W rzekach spotykane są liczne gatunki ryb, w tym charakterystyczne dla wód czystych, jak np. pstrąg potokowy. Liczne jeziora zamieszkane są przez takie gatunki, jak: sieja, sielawa, troć jeziorkowa, stynka i głowacz przegopłety.

Ważną rolę w zachowaniu najcenniejszych walorów przyrodniczych terenu spełniają obszary chronione w tym

- Wigierski Parku Narodowy -. Powierzchnia całkowita wynosi 15086 ha. W obrębie LGD Suwalszczyzna znajduje się przeważająca część Wigierskiego Parku Narodowego, który wraz z otuliną obejmuje łącznie 120,84 km² co stanowi 45,6% powierzchni gminy Suwałki. Teren ten jest również Obszarem Natura 2000 (Ostoja Wigierska)
- Suwalskiego Parku Krajobrazowego - Powierzchnia całkowita wynosi 6284 ha, natomiast na obszarze objętym LSR znajduje się 1257 ha SPK. Obszar ten jest także Obszarem Natura 2000 (Ostoja Suwalska)
- obszary chronionego krajobrazu: Dolina Rospudy , Dolina Błędzianki utworzony w 1998 roku.

Obszary Natura 2000 na terenie LGD „Suwalszczyzna” zostały wyszczególnione czerwonym kolorem na mapie nr 2.

Mapa nr 2.³

Szczególną rolę na obszarze działania Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Nasza Suwalszczyzna” pełni Dolina Rospudy. Rzeką i jej dolina ciągnąca się przez cztery gminy wchodzące w skład LGD „Suwalszczyzna” jest od 1991 osią Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Rospudy” o powierzchni 25250 ha. Od roku 2007 dzięki staraniom Ekologicznego Stowarzyszenia Gmin „Rospuda” został powołany w środkowej części Doliny Rospudy, w pobliżu Bakalarzewa, nowy rezerwat przyrody „Ruda” o powierzchni około 3,5 ha.

Rospuda zwana jest również rzeką dziewięciu jezior. Swoim nurtem łączy jeziora: Czarne, Rospuda Filipowska, Kamienne, Długie Filipowskie, Garbaś, Głębokie, Sumowo, Okrągłe, Bolesty i kończy swój bieg w jeziorze Rospuda Augustowska. Źródła rzeki znajdują się na północny, między morenowymi wzniesieniami na przedpolach Puszczy Rominckiej. Rzeką ma bardzo urozmaicony charakter. Miejscami mamy do czynienia niemalże z górskim potokiem o kamienistym dnie, rwącym nurcie otoczonym pionową ścianą lasu; na innych odcinkach natomiast z typowo nizinną rzeką, leniwie toczącą swe wody przez liczne zabagnione starorzecza i trzcinowiska.

Elementem wyróżniającym Dolinę Rospudy jest jej unikatowy w skali światowej świat roślin i zwierząt. Zwana jest przez przyrodników „storczykową doliną”. Można tu spotkać 21 gatunków tych roślin (na 31 występujących w Polsce). Ma tu swoje ostatnie w kraju, udokumentowane, naturalne stanowisko miodokwiat krzyżowy wpisany do Polskiej Czerwonej Księgi Roślin.

Powierzchnia lasów i gruntów leśnych w powiecie suwalskim wynosi ogółem 22 330 ha, w tym lasy prywatne i gminne – 6 920 ha. Nadzór nad gospodarką leśną w lasach nie stanowiących własności skarbu państwa sprawuje Starosta Suwalski. Lasy państwowe natomiast, zarządzane są przez Nadleśnictwa Lasów Państwowych w Suwałkach, Szczeczinie i Olecku. Podstawowe gatunki lasotwórcze to: sosna – 57%, świerk – 23%, dąb – 7%, brzoza – 6%, olcha – 5% i pozostałe – takie jak: modrzew, jesion, topola, lipa, grab.

Stan zdrowotny drzewostanu jest bardzo dobry. Lasy nie są tu narażone na bezpośredni wpływ przemysłu. Największym zagrożeniem są natomiast huraganowe wiatry, długotrwałe susze, choroby grzybowe oraz szkodniki owadzie.

Na opisywanym terenie występuje 38 złóż kopalin pospolitych, w tym złoża kopaliny pospolitej zaliczone do podstawowych – złoża Sobolewo – Krzywe. Wśród udokumentowanych złóż kopalin pospolitych, pod względem wielkości zasobów przeważają złoża średnie i małe. Do największych złóż należą i Sobolewo-Krzywe. Największe złoża kruszywa naturalnego występują w okolicy Suwałk.

³ www.natura2000.mos.gov.pl

Stan poszczególnych komponentów środowiska Suwalszczyzny jest zróżnicowany, jednak na ogół charakteryzuje się mniejszym, w odniesieniu do średnich krajowych, stopniem degradacji i zanieczyszczenia.

Odnosi się to w szczególności do:

- wysokiej różnorodności przyrodniczej (krajobrazowej, siedliskowej i gatunkowej),
- występowania wielu ekosystemów naturalnych i półnaturalnych – m.in. dużych kompleksów leśnych, dolin rzecznych i jezior,
- niskiego stopnia zanieczyszczenia gleb i czystości powietrza.

Zachowaniu tych walorów sprzyja m.in.:

- mała liczba zakładów przemysłowych o dużej uciążliwości dla środowiska,
- stała poprawa infrastruktury służącej ochronie środowiska,
- objęcie znacznej części terenu różnymi formami ochrony przyrody i krajobrazu,
- niski stopień urbanizacji i mała gęstość zaludnienia,
- niski poziom chemizacji środowiska.

Najważniejszymi problemami środowiskowymi są:

- zanieczyszczenie i eutrofizacja wód,
- zaśmiecenie terenu,
- narastające zanieczyszczenia komunikacyjne i hałas,
- mała retencja wód w zlewniach

1.4. Rolnictwo i jego otoczenie

Suwalszczyzna ma charakter typowo rolniczy. Użytki rolne stanowią ok. 70% powierzchni. Działalność rolnicza prowadzona jest w ponad 5,8 tys. gospodarstw rolnych.

W związku z dużym udziałem użytków rolnych w ogólnej powierzchni, rozwija się przemysł spożywczy szczególnie mięsny i mleczarski. Branże te charakteryzują się wysoką jakością wytwarzanej produkcji. Czyste środowisko naturalne stwarza możliwości wytwarzania ekologicznie czystej żywności. Ekologizacja może doskonale współdziałać z rozwojem turystyki, a w szczególności agroturystyką.

W strukturze władania użytków rolnych zdecydowanie dominują indywidualne gospodarstwa rolne. Średnia powierzchnia gospodarstwa wynosi 15,3 ha wobec 8,5 ha w kraju. Powierzchnia użytków rolnych indywidualnych gospodarstw rolnych wynosi ponad 70 tys. ha. W strukturze użytków rolnych dominują grunty orne i trwałe użytki zielone.

Według danych Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego na koniec 2006 na opisywanym terenie było 5874 gospodarstwa indywidualne.

Produkcja rolnicza w powiecie suwalskim ma charakter wielokierunkowy, mało wyspecjalizowany. Rolnicy produkują głównie na potrzeby funkcjonowania gospodarstwa oraz zaspokojenie potrzeb rodziny. Produkcja roślinna jest ukierunkowana na potrzeby produkcji zwierzęcej. W produkcji roślinnej dominuje uprawa roślin mało pracochłonnych, głównie zbóż, zaś w produkcji zwierzęcej hodowla bydła mlecznego i mięsnego oraz trzody chlewnej.

Na opisywanym obszarze panują dobre warunki do hodowli bydła ze względu na duży udział użytków zielonych. Chów trzody chlewnej prowadzony jest w dużym rozproszeniu, z bardzo dużym udziałem gospodarstw o małej skali produkcji. Negatywny wpływ na skalę i jakość produkcji zwierzęcej ma regres w postępie biologicznym.

Produkcja roślinna w gospodarstwach rolnych odbywa się głównie na potrzeby produkcji zwierzęcej i zaspokojenie potrzeb rodziny. W produkcji roślinnej przeważa uprawa zbóż: żyta, owsa, jęczmienia i niewielkiej ilości pszenicy. Duże znaczenie odgrywa produkcja pasz zielonych, stanowiąca bazę dla rozwoju hodowli bydła i mleczarstwa.

Adaptacja produkcji do warunków rynkowych ewoluuje w kierunku obniżenia kosztów produkcji poprzez ograniczenie stosowania nawozów, wapna nawozowego, środków ochrony roślin oraz nośników postępu biologicznego. Zużycie nawozów jest niższe od średniej krajowej i wyniosło w ostatnich latach ok. 64 kg czystego składnika NPK na 1 ha użytków rolnych.

W **produkcji zwierzęcej** dominuje hodowla trzody chlewnej (69740 sztuk) i bydła mlecznego (30180 sztuk). Produkcja mleka odbywa się w większości gospodarstw, często na dużą skalę i o wysokiej jakości.

Pogłowie bydła i trzody chlewnej w sztukach na 100 ha UR
w układzie gmin⁴

Gmina	Bydło			Trzoda chlewna		
	Ogółem	w tym krowy	szt./100 ha UR	ogółem	w tym lochy	szt./100 ha UR
Bakalarzewo	6 290	2 740	65	14 700	1 510	153
Filipów	6 040	2 660	54	10 200	1 050	91
Przerośl	5 950	2 300	65	13 100	1 260	144
Raczki	6 330	3 210	61	14 850	1 490	143
Suwałki	5 570	3 150	39	16 890	1 840	119

Rolniczy charakter obszaru jako producenta surowców dla przemysłu rolno-spożywczego przypisuje decydującą rolę tej gałęzi przemysłu wśród innych działów gospodarki. Przemysł ten bazuje na lokalnej bazie surowcowej, dzięki czemu wyroby są wysoko cenione nie tylko w kraju, ale także za granicą. Jednakże wielkość produkcji rolniczej nie jest skorelowana z możliwościami technicznymi lokalnego przetwórstwa produktów rolniczych.

Stan mechanizacji rolnictwa pod względem ilościowym jest średni. Zauważalny jest natomiast brak wyspecjalizowanych firm świadczących usługi mechanizacyjne na obszarach wiejskich, co ma bardzo negatywny wpływ na stan techniczny maszyn i urządzeń rolniczych.

Ważnym czynnikiem implikującym rozwój rolnictwa jest funkcjonowanie takich instytucji, jak: Wojewódzki Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Szepietowie z Zespołem Doradztwa Rolniczego w Suwałkach, zajmujący się upowszechnianiem wiedzy z zakresu rolnictwa oraz przygotowywaniem rolników do funkcjonowania na wolnym rynku w związku z wejściem Polski do Unii Europejskiej, a przede wszystkim wspomagający rolników w pozyskiwaniu środków finansowych na rozwój działalności rolniczej z funduszy strukturalnych.

1.5. Przemysł

Rolniczy charakter ziemi suwalskiej jako producenta surowców dla przemysłu rolno-spożywczego przypisuje decydującą rolę tej gałęzi przemysłu wśród innych działów gospodarki. Przetwórstwo rolno-spożywcze bazuje na lokalnej bazie surowcowej, dzięki czemu wyroby są wysoko cenione nie tylko w kraju, ale także za granicą.

Większość zakładów przemysłowych zlokalizowana jest w Suwałkach, w Suwalskiej Specjalnej Strefie Ekonomicznej.

Na rynku regionalnym funkcjonują liczące się zakłady przetwarzające mleko. Na terenie objętym LSR przetwórstwem mleka zajmuje się Spółdzielnia Mleczarska „ROSPUDA” w Filipowie, skupująca około 13 mln litrów mleka rocznie z powiatów suwalskiego i gołdapskiego. Specjalizuje się w produkcji wyrobów tradycyjnych. Pomimo tego, że SM „Rospuda” jest najmniejszą w województwie podlaskim, jej sery twarde i masło cieszą się dużym uznaniem i były wielokrotnie nagradzane m.in. Podlaską Marką Roku 2005.

Większym, wiodącym odbiorcą mleka z Suwalszczyzny jest Spółdzielnia Mleczarska „SUDOWIA” w Suwałkach, odbierająca od lokalnych dostawców ogółem 51, 876 mln litrów mleka, rolnicy z powiatu suwalskiego dostarczają 72,5% ogólnego skupu Spółdzielni. SM „SUDOWIA” znajduje się na liście 56 zakładów mleczarskich w Polsce z prawem segregacji mleka oraz możliwością sprzedaży swoich wyrobów na rynki unijne. Wszystkie wyroby „SUDOWII” są wyróżnione znakiem promocyjnym „ZIELONE PŁUCA POLSKI”.

Na terenie działania LGD „Suwalszczyzna”, działają niewielkie ubojnie współpracujące z lokalnymi hodowcami, które prowadzą dystrybucję swoich wyrobów nawet na terenie całego kraju. Są to m.in. PPHU „STAN” Rzeźnia w Poddubówku, Rzeźnia „GUB” w Poddubówku Spółka Jawna. Największym odbiorcą surowca na rynku regionalnym są zakłady mięsne, głównie ZM „MAZURY” w Etku.

Istotną rolę w przetwórstwie rolno-spożywczym pełni „Animex Grupa Drobiarska” Sp. z o.o. w Suwałkach pozyskujący kurczęta i gęsi od 16 dostawców z terenu powiatu suwalskiego, współpracujący z trzema wylęgarniami lokalnymi. Zakład należy do światowej czołówki w produkcji zdrowej i bezpiecznej żywności najwyższej jakości i jest jednym z najnowocześniejszych przedsiębiorstw w branży drobiarskiej w Polsce.

Silną gałęzią gospodarki na Suwalszczyźnie jest również sektor drzewny – głównie tartaczny i meblarski.

⁴ Dane Powiatowego Zespołu Doradztwa Rolniczego w Suwałkach

Na terenie objętym LSR funkcjonuje przemysł wydobywczy, głównie kruszyw naturalnych. Udokumentowano występowanie 47 złóż kopalin naturalnych o zasobności 530 mln ton, które są eksploatowane przez kilka zakładów wydobywczych.

Suwalszczyzna jest obszarem o potencjalnie korzystnych warunkach rozwoju energetyki wiatrowej. Połodowcowe wzgórza i rozległe przestrzenie sprzyjają osiągnięciu dużych prędkości wiatru (średnia roczna 6-7 m/s). Samorząd Powiatu posiada studium wykonalności budowy 4 farm wiatrowych o łącznej mocy 54 MW (ponad 30 elektrowni). Na terenie Gminy Suwałki w miejscowościach: Biała Woda, Potasznia i Bród Stary trwają prace nad budową farmy wiatrowej. W ramach projektu zostanie wybudowanych 18 sztuk wiatraków o mocy min. 2,3 MW każdy. Wysokość w stanie wzniesionego śmigła będzie wynosiła do 150 m. (wys. masztu 100 m., wys. śmigła 80 m). Zakończenie inwestycji zaplanowano na 2009 r.

Uwarunkowania gospodarcze, kulturowe a przede wszystkim przyrodnicze- 46% powierzchni powiatu stanowią obszary chronione, wskazują, że szansą i przyszłością regionu jest rozwój zrównoważony a zwłaszcza turystyka.

1.6. Infrastruktura techniczna

1.6.1. Infrastruktura transportowa

Stan infrastruktury transportowej jest jednym z najważniejszych kryteriów oceny poziomu społeczno – gospodarczego terenu, jak również stymulatorem wzrostu ekonomicznego. Słaba kondycja infrastruktury drogowej jest wynikiem zaniżenia nakładów inwestycyjnych w tym sektorze, ograniczając konkurencyjność regionu oraz tempo wzrostu gospodarczego.

Teren Suwalszczyzny położony jest na strategicznym szlaku komunikacyjnym, zarówno drogowym jak i kolejowym.

Głównym węzłem drogowym przebiegającym przez jego teren jest droga krajowa nr 8 (przyszła droga tranzytowa szybkiego ruchu Via Baltica łącząca kraje bałtyckie z Europą Zachodnią).

Szlak kolejowy przebiegający przez powiat to tzw. i Europejski Korytarz Transportowy Warszawa – Białystok – Sokółka – Suwałki – Trakiszki z przejściem granicznym z Litwą.

Stan techniczny sieci dróg nie odpowiada wymaganym standardom, zwłaszcza w sytuacji wciąż narastającego ruchu kołowego. Dalsze utrzymanie nawierzchni przez tzw. remonty częściowe jest już mało skuteczne i nieopłacalne. Drogi o nawierzchni brukowej i żwirowej należy zmodernizować poprzez ułożenie nawierzchni bitumicznej.

1.6.2. Telekomunikacja i elektryfikacja

Okres ostatnich dziesięciu lat charakteryzuje się na obszarze Lokalnej Grupy Działania szybkim rozwojem telekomunikacji zarówno pod względem ilościowym jak i jakościowym. Mieszkańcy sukcesywnie uzyskują dostęp do automatycznych połączeń międzymiastowych i międzynarodowych. Wprowadzenie na szeroką skalę telekomunikacji bezprzewodowej w pełni pokrywa zapotrzebowanie społeczne.

Pod względem podstawowych wskaźników związanych ze stopniem telefonizacji miast i wsi, Suwalszczyzna znajduje się na poziomie zbliżonym do średniej krajowej podobnych obszarów.

Dystrybucja energii elektrycznej prowadzona jest przez Zakład Energetyki Białystok S.A. Rejon Energetyki w Suwałkach.

1.6.3. Infrastruktura wodno – kanalizacyjna i oczyszczania ścieków

Głównym źródłem zaopatrzenia w wodę ludności, rolnictwa i przemysłu Suwalszczyzny są wody podziemne. Pobierana woda jest zużywana na potrzeby gospodarki komunalnej, przez przemysł (na cele produkcyjne) oraz rolnictwo. Niewielkie ilości wody podziemnej są pobierane dla potrzeb grzewczych – pompy ciepła. Ze zbiorowego zaopatrzenia w wodę korzysta ok. 75% mieszkańców. Około 25% mieszkańców korzysta z innych ujęć – ujęcia zakładowe i własne studnie kopane i wiercone.

Infrastruktura zaopatrzenia w wodę to: ujęcia wód (studnie wiercone i stacje wodociągowe – stacje uzdatnia wody), sieć wodociągowa i przepompownie sieciowe.

Ilość gospodarstw domowych korzystających ze zbiorowego zaopatrzenia w wodę i długość komunalnej sieci wodociągowej stale wzrasta, szczególnie na terenach wiejskich.

Wg stanu na rok 2006 r. ilość podłączonych gospodarstw domowych opisywanym terenie wynosiła 4720.

Inne ujęcia o znaczeniu gospodarczym są to głównie ujęcia zakładów przemysłu spożywczego (wytwórnia wód, mleczarnia, gorzelnia etc.), innych zakładów przemysłowych, ośrodków wypoczynkowych oraz dużych gospodarstw rolnych.

W m. Rospuda znajduje się ujęcie EKO-WITAL, z którego mogą być produkowane średnio zmineralizowane wody stołowe. Wszystkie gminy posiadają oczyszczalnie ścieków. Problemem jest brak sieci kanalizacyjnej. Wg danych WUS w 2006 r. na opisywanym terenie łączna długość kanalizacji sanitarnej wynosiła 54,2 km.

Oprócz komunalnych oczyszczalni ścieków na terenie wdrażania LSR zainstalowano ok. 20 przydomowych oczyszczalni ścieków.

W 2006 roku 18% ogólnej liczby mieszkańców korzystało z oczyszczalni ścieków. Wskaźnik taki dla województwa wynosi 57,9%, w tym: w miastach – 90,4%, na wsi - 11,2%.

Głównym sposobem unieszkodliwiania odpadów stałych jest składowanie. Funkcjonuje tu 5 gminnych składowisk odpadów komunalnych oraz składowisko balastu przy Kompostowni Suwalskiej w miejscowości Zielone Kamedulskie w gminie Suwałki. Odpady komunalne z terenu gminy Suwałki i częściowo z innych gmin unieszkodliwiane są w Suwalskiej Kompostowni typu DANO.

Zakład Utylizacji Odpadów Komunalnych w Suwałkach – funkcjonujący od 1994 r. obsługuje miasto i gminę Suwałki.

1.7. Potencjał turystyczny i kulturowy

Suwalszczyzna stanowi wizytówkę Zielonych Płuc Polski ze względu na wyjątkowe bogactwo i piękno przyrody, niski stopień przekształcenia środowiska naturalnego przez człowieka i niewielkie zaludnienie tego obszaru.

Jest obszarem o wybitnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych. O wartości przyrodniczej tego terenu świadczą liczne obszary chronione, różnej rangi. Do najcenniejszych należy Wigierski Park Narodowy oraz Dolina Rospudy.

Duże znaczenie turystyczne ma otoczone lasami jezioro Wigry (znajdujące się na terenie Wigierskiego Parku Narodowego - obiektu UNESCO zgłoszonego przez Polskę do ochrony w ramach systemu wód „Aqua”).

Przyszłością obszaru objętego LSR, jest turystyka, druga po rolnictwie, gałąź gospodarki. Do jej rozwoju upoważniają zasoby przyrodnicze nieskalane nadmiarem cywilizacji, zachęcające pieszych, zmotoryzowanych, rowerzystów i kajakarzy do wędrówek szlakami. Teren sprzyja również wędkarzom i grzybiarzom.

1.7.1. Potencjał turystyczny regionu

Jest to obszar o bardzo sprzyjających warunkach naturalnych do wypoczynku i rekreacji dla rodzin i grup turystycznych, a także do rehabilitacji i integracji osób niepełnosprawnych.

Na terenie LSR znajduje się kilkanaście szlaków turystycznych. Przeważają szlaki piesze, których tworzeniem i utrzymaniem zajmuje się przede wszystkim suwalski Oddział Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego (PTTK). Najwięcej jest ich w rejonie Wigierskiego Parku Narodowego i Suwalskiego Parku Krajoznawczego.

W granicach Parku Wigierskiego znajduje się 13 znakowanych szlaków turystycznych o łącznej długości 128 km, znajdujących się w sieci PTTK. Mają one status tras pieszych, chociaż większość z nich jest również przejezdna dla rowerów.

Na terenie LGD „Nasza Suwalszczyzna” rozpoczął się proces tworzenia znakowanych szlaków rowerowych. Przez teren ten przebiegają fragmenty trzech głównych, dla całego regionu Suwalszczyzny, szlaków rowerowych:

- **Międzynarodowy Szlak Rowerowy R 11** – zaprojektowany z Aten w Grecji do Przylądka Północnego w Norwegii. Na obszarze objętym LSR szlak ten biegnie południowo-wschodnią jego częścią, otaczając jezioro Wigry od miejscowości Płociczno, przez Sobolewo, Leszczewek, Stary Folwark, Wigry, Czerwony Folwark, prowadząc dalej przez teren powiatu sejneńskiego do przejścia granicznego w Ogrodnikach.
- **Transgraniczny szlak rowerowy R65 "Pierścień Rowerowy Suwalszczyzny"** – otacza cały region Suwalszczyzny wzdłuż jego zewnętrznej granicy. Na obszarze objętym LSR szlak prowadzi w zachodniej jego części, od północy łącząc Przerośl ze Stańczykami, a dalej prowadząc drogami publicznymi wzdłuż biegu rzeki Rospudy przez miejscowości gminne Filipów, Bakalarzewo i Raczki do Dowspudy, gdzie kieruje się na południe, na teren powiatu augustowskiego w stronę rzeki Biebrzy.

- **Szlak bociani** – prowadzący przez teren LSR w jego północno-zachodniej części, od miejscowości Magdalenowo nad Wigrami, poprzez Stary Folwark, Krzywe do Nowej Wsi. Szlak ten kończy się w Stańczykach, łącząc się tam z Pierścieniem Rowerowym Suwalszczyzny.

Wskazane wyżej trzy szlaki główne łączy tylko jeden szlak rowerowy przebiegający przez teren gminy Raczek i Suwałki, od miejscowości Dowspuda do Starego Folwarku.

Poza wymienionymi szlakami głównymi na terenie objętym LSR są zaledwie cztery szlaki lokalne - dwa na terenie gminy Przerośl, jeden na terenie gminy Raczek oraz jeden na terenie gminy Suwałki. Jednak tylko dwa z nich w całej długości znajdują się w granicach LSR, pozostałe dwa mają przebieg fragmentaryczny.

Zasadniczą część obszaru objętego LSR nie posiada wyznakowanych szlaków rowerowych, chociaż istniejąca sieć dróg lokalnych oraz rozłożenie atrakcji przyrodniczo-kulturowych wskazuje na takie możliwości. Wytyczenie nowych szlaków umożliwiłoby turystom dostęp wielu atrakcji oraz wzmocniło ofertę produktu turystyki rowerowej tego terenu.

Niewiele jest również ścieżek rowerowych – zaledwie jedna, długości niespełna 700 metrów. Znajduje się ona na terenie gminy Suwałki, prowadząc od granic miasta Suwałki do wsi Krzywe, w kierunku Wigierskiego Parku Narodowego.

Oprócz wyznakowanych szlaków pieszych i rowerowych na terenie LGD „Nasza Suwalszczyzna” istnieją również ścieżki edukacyjne – zazwyczaj krótkie, okrężne trasy, wzdłuż których ustawiono tablice o różnorodnej tematyce. Są one zlokalizowane przede wszystkim na obszarach chronionych, jak Wigierski Park Narodowy, Suwalski Park Krajobrazowy, ale również na terenie kompleksu parkowo-pałacowego w Dowspudzie. Ponadto dwie ścieżki o tematyce historycznej zostały w 2008 roku zorganizowane na terenie miejscowości Bakalarzewo.

Na omawianym terenie istotny potencjał gospodarczy stanowi turystyka wodna. Dla kajakarstwa na tym terenie najważniejszy jest szlak rzeką Rospudą, który należy do najbardziej interesujących w północno-wschodniej części Polski.

Jeżeli rozpocząć go na jeziorze Rospuda Filipowska to razem z południowym odcinkiem, przebiegającym już przez teren powiatu augustowskiego, trasa spływu będzie miała długość 72 km. O atrakcyjności tej rzeki decyduje zmienny nurt, kamieniste płycizny z szybkim prądem, zmieniające się otoczenie oraz liczne malownicze jeziora, przez które rzeka przepływa. Na przepłynięcie Rospudy trzeba przeznaczyć 4-5 dni. Wzdłuż szlaku zwolna zaczynają rozwijać się pola namiotowe, kwatery agroturystyczne, brakuje natomiast profesjonalnych stanic wodnych i punktów gastronomicznych.

Drugi, równie istotny dla tego obszaru, szlak kajakowy – rzeką Czarna Hańcza – na terenie objętym LSR ma jedynie swój początkowy odcinek. Zwykle spływy kajakowe Czarną Hańczą rozpoczynane są w północnej części jeziora Wigry, od miejscowości Stary Folwark lub Wigry. Kajakarstwo na Czarnej Hańczy ma swoje historyczne korzenie już w okresie międzywojennym XX wieku. Od tej pory intensywnie rozwija się tu infrastruktura turystyczna.

Miłośnicy kajakarstwa mogą także w tym celu wykorzystywać jezioro Wigry. Urozmaicona linia brzegowa, półwyspy, zatoczki oraz kilkanaście wysp na jeziorze, a także kilka ogólnodostępnych wypożyczalni sprzętu pływającego zlokalizowanych nad brzegiem jeziora zachęcają do organizowania kajakowych wypraw.

Powierzchnia jeziora Wigry (2170 ha) sprawia, że jest ono jedynym na tym terenie zbiornikiem wodnym nadającym się w pełni do uprawiania żeglarstwa. Ta forma turystyki na Wigrach ma również przedwojenne korzenie. Obecnie w Starym Folwarku znajdują się dwa Ośrodki Żeglarskie. W sezonie letnim na jeziorze odbywają się regaty żeglarskie.

Na wodach jeziora Wigry w sezonie turystycznym pływa statek wycieczkowy. Od chwili, gdy na jego pokładzie gościł, podczas pielgrzymki w 1999 roku, polski papież Jan Paweł II, statek nosi miano – statku papieskiego. Rejsy nim cieszą się dużym zainteresowaniem osób odwiedzających kompleks pokamedulski w Wigrach.

Jeziora na tym terenie przyciągają także wielu wędkarzy zarówno latem, jak i zimą. Jezioro Hańcza – najgłębsze w Polsce (108,5 m) – stanowi duży obiekt zainteresowania wędkarzy z całego kraju, a także z zagranicy.

Na tym terenie jest również wiele możliwości aktywnego wypoczynku zimą. Pokryte śniegiem szlaki turystyczne doskonale nadają się do uprawiania narciarstwa nizinnego (biegowego), po skutych lodem jeziorach można ślizgać się na łyżwach, desce z żaglem czy bojerze.

Inne warte uwagi atrakcje turystyczne to możliwość przejażdżki wigierską kolejką wąskotorową, udział w kuligach, ogniskach itd.

Duże znaczenie dla rozwoju turystycznego obszaru LSR będzie miało nowootwarte w Starym Folwarku Muzeum Wigier, prowadzone przez Wigierski Park Narodowy. Zmodernizowany i dostosowany do nowych, edukacyjno-wystawienniczych, funkcji obiekt przedwojennej stacji hydrobiologicznej Alfreda Lityńskiego będzie przyciągał zorganizowane grupy wycieczkowe i turystów indywidualnych.

Znaczny, ale praktycznie dotychczas niewykorzystany, potencjał turystyczny drzemie w zachowanych wzdłuż linii rzeki Rospudy poniemieckich obiektach fortyfikacyjnych. W Bakalarzewie na bazie jednego ze schronów powstał prywatny Skansen fortyfikacyjny, który w okresie letnim jest udostępniany do zwiedzania.

Wśród obiektów muzealnych stanowiących obiekty zainteresowania turystycznego na analizowanym terenie należy również wymienić Muzeum Przyrodnicze i Etnograficzne w Krzywym, Muzeum Rybactwa w Czerwonym Folwarku, Skansen Kolejnictwa Wąskotorowego w Płocicznie, Raczkowski Dom Regionalny w Raczkach, Izbę Historyczną w Filipowie oraz Galerię Wiejską w Przełomce.

Pod względem zagospodarowania turystycznego przoduje teren Wigierskiego Parku Narodowego, którego służby regularnie modernizują infrastrukturę i zwiększają ilość udostępnionych turystycznie miejsc. W miejscowości Krzywe, w siedzibie Parku, znajduje się jedyny na tym obszarze, profesjonalny i całoroczny punkt informacji turystycznej.

Poza obszarem Parku całoroczny punkt informacji turystycznej znajduje się również w Przerośli, jednak wymaga on doposażenia. Sezonowe punkty informacji turystycznej funkcjonują w Starym Folwarku oraz w Dowspudzie, ale i one wymagają kompleksowego doposażenia. W pozostałych miejscowościach gminnych obszaru LSR informacji turystycznej można zasięgnąć w Gminnych Ośrodkach Kultury lub Urzędach Gminy.

Najbardziej rozwinięty pod względem bazy noclegowej jest teren otaczający jezioro Wigry. We wsiach Stary Folwark, Płocicznie, Gawrych Ruda jest stosunkowo duża koncentracja kwater agroturystycznych i innych obiektów noclegowych, jak ośrodki wypoczynkowe, domy turystyczne, kempingi.

Poza obszarem nadwigierskim duży potencjał w zakresie udzielania noclegów ma zespół obiektów w Dowspudzie – pokoje noclegowe w internacie szkolnym, pokoje noclegowe w zabytkowej kordedardzie, pole namiotowe. Stosunkowo powoli rozwija się sieć kwater agroturystycznych wzdłuż Rospudy, trochę szybszy postęp można zaobserwować przy Suwalskim Parku Krajobrazowym.

Na analizowanym terenie w zakresie bazy noclegowej dominują kwatery agroturystyczne. Z ankiet inwentaryzacyjnych sporządzonych przez Zespół Rozwoju Turystyki, danych Ośrodka Doradztwa Rolniczego i Suwalskiej Izby Rolniczo – Turystycznej wynika, że w opisywanych 5 gminach powiatu suwalskiego zlokalizowanych jest prawie 80 gospodarstw agroturystycznych, z których ok. 70% jest stowarzyszonych. Około 50% gospodarstw oferuje usługi w ciągu całego roku. Ponad 90% właścicieli gospodarstw agroturystycznych zamierza inwestować w rozwój swoich gospodarstw.

Gospodarstwa agroturystyczne proponują krótsze i dłuższe pobyty w kwaterach wiejskich, często połączone z różnymi dodatkowymi atrakcjami takimi, jak nauka domowych rzemiosł, obserwacja zwyczajów i obyczajów wsi, możliwość wypożyczenia sprzętu wodnego, przejażdżki konne i bryczkami itp. Część gospodarstw oferuje korzystanie ze zdrowej żywności produkowanej tradycyjnymi metodami bezpośrednio w gospodarstwach.

Podobnie jak z bazą noclegową wygląda sytuacja z rozmieszczeniem bazy gastronomicznej. Różnorodne typy obiektów gastronomicznych - od restauracji i kawiarni po bary - można znaleźć nad Wigrami. Poza tym terenem są to pojedyncze, niewielkie obiekty, zlokalizowane głównie w miejscowościach gminnych.

Dużym zainteresowaniem turystów cieszy się kuchnia regionalna, która jednak nie jest dostatecznie eksponowana i zbyt rzadko proponowana w obiektach gastronomicznych.

Jednak **infrastruktura turystyczna** obszaru LSR jest niewystarczająca, co wynika z braku własnych środków finansowych i niedoinwestowania trwającego już od szeregu lat. Ponadto konieczne są stałe działania mające na celu podnoszenie standardu obiektów turystycznych oraz jakości usług.

1.7.2. Zabytki materialne

Walory turystyczne terenu to, poza przyrodą, nieliczne, lecz cenne zabytki kultury materialnej.

Pokamedulski Zespół Klasztorny w Wigrach – nad jeziorem Wigry należy do najpiękniejszych zabytków ziemi suwalskiej.

Klasztor zbudowany jest na wzniesieniu usypanym jeszcze przez Jaćwingów. Wyspa Wigry miała bowiem naturalny charakter obronny i była zamieszkała przez jedno z plemion jaćwieskich. W 1667 roku Jan Kazimierz królewskim przywilejem ofiarował wyspę zakonowi kamedułów, który w 1694r. przystąpił

do budowy kościoła. Budowa trwała 50 lat i realizowano ją najprawdopodobniej według projektu architekta Piotra Putiniego w stylu barokowym

Wystrój wnętrza był niezwykle bogaty i kunsztowny. Znajdowało się w nim dziewięć ołtarzy. Ołtarz główny to barokowa, dwukondygnacyjna konstrukcja, powstała w 1720 roku. Obecnie stanowi rekonstrukcję z uratowanych elementów. Po obu stronach ołtarza stoją dwie figury – św. Benedykta i św. Romualda przypominające genezę zakonu (pierwszy założył zakon benedyktynów, drugi wywiódł z reguły benedyktyńskiej zakon kamedułów).

W podłodze przedsionka znajduje się zejście do krypty grobowej, w której są szczątki nisze grobowe ze szczątkami kamedułów, udostępnione do zwiedzania.

Na tarasie górnym znajduje się Wieża Zegarowa, z której można podziwiać rozległy widok na nadwigniejskie okolice. Po obu stronach wieży usytuowane są domki eremickie. Obecnie wszystkie są pomieszczeniami dla wczasowiczów i gości Domu Pracy Twórczej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zobaczyć można również eremy, refektarz, Dom Furtiana i Kaplicę Kanclerską.

Zabytki parkowo - pałacowe w Dowspudzie

W Dowspudzie w XIX wieku hrabia gen. Ludwik Michał Pac wybudował neogotycką rezydencję. Z dawnego pałacu zachowały się: zabytkowy portyk, budynek kordegardy, dwukondygnacyjne piwnice, wieża narożna zwana Bocianią oraz park z pięknymi alejami lipowo- grabowymi i malowniczymi stawami. Ruiny pałacu w Dowspudzie budzą się, co roku w końcu sierpnia. Dzieje się to za sprawą organizowanego tu Festiwalu Kultury Celtyckiej, cieszącego się coraz większym zainteresowaniem zarówno wśród artystów jak i odwiedzających. Koncepcja tego festiwalu nie jest nieuzasadniona. Kultury polska i szkocka spotkały się w Dowspudzie wiele lat temu za sprawą hrabiego L.M. Paca, który sprowadził osadników m.in. szkockich, by wdrażali w jego dobrach nowe techniki i technologie gospodarowania. Tradycja Paca jest podtrzymywana do dziś przez Zespół Szkół w Dowspudzie. W obiektach Szkoły można także spędzić urlop, nocując w zabytkowej kordegardzie lub schronisku w internacie, korzystając ze sprzętu sportowego i boisk, wypożyczyć rowery i kajaki, pojeździć konno, poznać historię Dowspudy w Izbie Pamięci.

Pozostałe zabytki sakralne

Najcenniejsze z nich to:

- ruiny kościoła ewangelickiego z okresu baroku w Mieruniszkach
- klasycystyczne kościoły rzymskokatolickie w Filipowie i Raczkach
- Zespół Kościoła parafialnego p.w Matki Boskiej Częstochowskiej w Żylinach, gm. Suwałki

Cmentarze :

- rzymskokatolickie cmentarze w Bakalarzewie, Przerośli,
- cmentarze ewangelickie w Rakówku i Mieruniszkach Wielkich
- cmentarze wojenne z I wojny światowej w Marynie i Wólce
- cmentarz parafialny rzymsko – katolicki w Magdalenowie

Cennym zabytkiem historycznym na terenie czterech gmin obszaru LGD „Nasza Suwalszczyzna” (Raczki, Bakalarzewo, Filipów i Przerośl) są poniemieckie obiekty fortyfikacji z okresu II wojny światowej, z lat 1940-1944, należące do linii Pozycji Granicznej Prus Wschodnich. W miejscowościach Prawy Las, Filipów, Bakalarzewo i Raczki zlokalizowanych jest ponad 20 obiektów znajdujących się w różnym stanie zachowania. Obiektom tym towarzyszą również zachowane obiekty polowe poniemieckie oraz poradzieckie.

1.8 Uzasadnienie spójności obszaru objętego LSR

Obszar LSR obejmuje swym zasięgiem 5 gmin z powiatu suwalskiego: Bakalarzewo, Filipów, Przerośl, Raczki, Suwałki. Na terenie tych gmin mieszka łącznie ok. 23 tysiące mieszkańców (100% mieszkańców to ludność wiejska). Powierzchnia tego obszaru wynosi 804 km².

Obok ludności polskiej żyje tu ludność narodowości litewskiej, rosyjskiej a także nieliczne rodziny ukraińskie i tatarskie. W ostatnich latach liczba ludności w powiecie systematycznie spada. Regres demograficzny spowodowany jest odpływem ludności do ośrodków miejskich, podejmowanie działalności zarobkowej za granicą, spadkiem przyrostu naturalnego stąd też problem zaczyna stanowić starzenie się ludności. Należy więc wykorzystać istniejący jeszcze potencjał (prawie 71% ludności w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym), zachęcić ich do osiedlenia się na stałe na tym terenie. Migrujący to głównie ludzie młodzi i wykształceni. Jest to o tyle ważne ponieważ społeczeństwo jest tu słabo wykształcone. Tylko niespełna 4% mieszkańców posiada wyższe wykształcenie, natomiast ponad 56% ogółu stanowi ludność z wykształceniem podstawowym, podstawowym nieukończonym lub w ogóle bez wykształcenia. Gęstość zaludnienia w powiecie średnio wynosi 27 osób na km² przy średniej województwa 60 osób na km².

Ponad 57% ludności uzyskuje dochody z pracy we własnym gospodarstwie rolnym a aż 34% ogółu ludności utrzymuje się ze źródeł nie zarobkowych (emerytura, renta z tytułu niezdolności do pracy itp.)

Podstawą utrzymania ludności jest rolnictwo (ok. 70% powierzchni stanowią prywatne gospodarstwa rolne) mimo niekorzystnych warunków upraw (krótki okres wegetacyjny, urzeźbienie terenu, słaba jakość gleb). Całość terenu stanowią obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW). Tylko 11% osób aktywnych zawodowo zatrudnione jest w różnego rodzaju podmiotach gospodarczych. Poważnym problemem w rozwoju tych terenów stanowi również niski poziom wykształcenia mieszkańców; ponad 50% ludności posiada wykształcenie podstawowe, niepełne podstawowe lub nie posiada wykształcenia.

Warunki geograficzne, historyczne i kulturowe Suwalszczyzny są zbliżone. Pod względem geograficznym gminy wchodzą w skład Pojezierza Litewskiego; stanowią wizytówkę Zielonych Płuc Polski ze względu na bogactwo i piękno przyrody. Każda z gmin ma duże predyspozycje do rozwoju turystyki wodnej. O wartości przyrodniczej tych terenów świadczą liczne obszary chronione: Wigierski Park Narodowy, rezerваты przyrody i inne formy ochrony. Walory przyrodnicze unikalne są na skalę europejską, wyodrębnione zostały 2 obszary zaliczane do Europejskiej Sieci Natura 2000 (Ostoja Suwalska, Ostoja Wigierska). Różnorodność i bogactwo siedlisk spowodowanych dużym urozmaicheniem rzeźby zaowocowało wieloma unikatowymi i chronionymi gatunkami roślin i zwierząt.

Klimatycznie tereny te znajdują się pod wpływem arktycznych i kontynentalnych mas powietrza. Właśnie za sprawą arktycznych wpływów region ten należy do najzimniejszych obszarów Polski (polski biegun zimna). Przynosi to sławę aczkolwiek utrudnia rozwój turystyki i uprawę roli. Dodatkowym czynnikiem utrudniającym uprawy jest niska jakość gleb.

Obszar ten jest spójny pod względem społeczno - gospodarczym (gminy małe, typowo rolnicze, przyszłość których związana powinna być z odejściem od typowo rolniczej działalności w kierunku przetwórstwa i rozwoju turystyki).

Teren 5 opisywanych gmin jest także powiązany z sobą pod względem wspólnej historii już od X w., kiedy to stał się terenem osadnictwa jaćwieskiego (ślady pogańskich miejsc kultu i pochówku odnajdowane są do dziś). Przez wszystkie kolejne burzliwe dzieje Rzeczypospolitej tereny te pozostawały spójne i wchodziły w skład jednych jednostek administracyjnych, nawet gdy nie znajdowały się już na terenach Polski (12 lat pod władzą pruską po rozbiorach, lata okupacji niemiecko – rosyjskiej podczas I wojny światowej i niemiecko – radzieckiej podczas II wojny światowej). Brak przemysłu, ogólna stagnacja sprawiły, że Suwalszczyzna była przez wieki regionem zapomnianym. Poprawę przyniosły dopiero lata siedemdziesiąte, kiedy to Suwałki uzyskały status miasta wojewódzkiego. Województwo suwalskie istniało na mapie administracyjnej Polski w latach 1975 – 1998.

Pod względem kulturowym, ziemie te, przez lata były terenem styku i mieszania się wielu narodowości oraz religii. Obok polskich bardzo wyraźne są wpływy litewskie, białoruskie, niemieckie oraz rosyjskie. Wpływy te wyczuwalne są w wielości słyszanych na tych terenach języków, jak i różnorodności kuchni (litewskie kartacze, niemieckie sękacze, potrawy tatarskie). Pod względem religijnym ludność również jest bardzo zróżnicowana; obok przeważających katolików, żyją tu też starowiercy, jednowiercy (obie grupy uciekły z Rosji przed prześladowaniami w XVII-XIX w.) oraz muzułmanie. Gwałtowne przemiany związane z ukształtowaniem się tej „małej ojczyzny” oraz jej różnorodność narodowo – kulturowa, są charakterystyczne dla wschodniego pasa granicznego. W obecnej świadomości Polaków ten pas określany jest jako kresy. Suwalszczyzna stała się rodzajem łącznika kulturowego i etnicznego pomiędzy społecznościami po drugiej strony granicy bowiem opisywane gminy ułożone są na peryferiach kraju. Jest to teren przygraniczny położony na styku aż 4 państw. Suwalszczyzna leży na terytorium Euroregionu Niemen obejmujący swym zasięgiem pogranicze polsko - rosyjsko-litewsko - białoruskie. Ułatwia to nawiązywania i utrzymywanie współpracy ze społecznościami lokalnymi po drugiej stronie granicy. Powiat współpracuje na z powiatem Müriz z Niemiec, który zrealizował wiele działań z IW LEADER. Powiat jest członkiem stowarzyszonym Europejskiej Fundacji Jezior i Lasów FONDEL (skupia 6 regionów europejskich: hiszpański, francuski, szwedzki, fiński i polski – suwalski).

Biorąc pod uwagę charakter Osi IV PROW – Leader i jej wymogi uważamy, że realizacja LSR na tym właśnie terenie jest jak najbardziej uzasadniona. Może to stworzyć szansę na rozwój tych zapomnianych terenów, zmobilizować do podjęcia wspólnych działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich całego powiatu. Wspólne powiązania historyczne i kulturowe a także uwarunkowania geograficzne umożliwią realizację wspólnie zdefiniowanych celów.

III Analiza SWOT- analiza zasobów własnych i otoczenia zewnętrznego

SWOT (Siły, Słabości, Szanse, Zagrożenia):

SIŁY (STRENGTHS) – wewnętrzne czynniki mające lub mogące mieć pozytywny wpływ na rozwój obszaru „Nasza Suwalszczyzna”, wyróżniające go w sposób korzystny w otoczeniu, tworzące podstawy dla rozwoju, podnoszące atrakcyjność i konkurencyjność w oczach mieszkańców, inwestorów, osób odwiedzających.

SŁABOŚCI (WEAKNESSES) – wewnętrzne czynniki mające lub mogące mieć negatywny wpływ na rozwój obszaru LSR, utrudniające rozwój i realizację zamierzeń, braki w potencjałach, obniżające pozycję powiatu zarówno w oczach mieszkańców jak i podmiotów zewnętrznych.

SZANSE (OPPORTUNITIES) – czynniki w otoczeniu sprzyjające lub mogące sprzyjać rozwojowi obszaru LSR, umożliwiające eliminowanie słabości, wzmacnianie sił, uruchamianie nowych kierunków rozwoju.

ZAGROŻENIA (THREATS) – czynniki w otoczeniu utrudniające lub mogące utrudniać rozwój obszaru LSR, stanowiące bariery w przełamywaniu dzisiejszych trudności i blokujące możliwości podejmowania działań w różnych, istotnych z punktu widzenia społeczności lokalnej dziedzinach.

Analiza SWOT jest spójna z przedstawionym powyżej opisem obszaru funkcjonowania LGD.

Analiza SWOT LGD „Nasza Suwalszczyzna”	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • wybitne walory przyrodnicze i krajobrazowe • położenie w obszarze Zielonych Płuc Polski • cenne zabytki architektoniczne – pozostałości pałacu Paca, klasztor pokamedulski, fortyfikacje • duża świadomość społeczna lokalnego dziedzictwa kulturowego • duży potencjał działalności kulturalnej i sportowej wśród mieszkańców • korzystne warunki do aktywnego wypoczynku oraz uprawiania wielu rodzajów sportów, zarówno letnich jak i zimowych • transgraniczny charakter głównych dróg kołowych i kolejowych oraz szlaków rowerowych • korzystne warunki dla rozwoju zrównoważonego (zwłaszcza ekologicznego rolnictwa i ekoturystyki) • ugruntowana pozycja doliny Rospudy pod względem identyfikacji i promocji • korzystne warunki dla rozwoju odnawialnych źródeł energii 	<ul style="list-style-type: none"> • mało rodzimego kapitału • brak środków na współfinansowanie inwestycji zewnętrznych • niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego całego regionu • niedorozwój infrastruktury technicznej • słaby stan techniczny dróg • niedostateczna infrastruktura turystyczna • słabe zagospodarowanie istniejących szlaków turystycznych • słaba znajomość języków obcych wśród usługodawców w zakresie obsługi turystów • brak wiodących produktów turystycznych i całorocznej oferty • krótki sezon turystyczny • niekorzystne trendy demograficzne, w tym ujemne saldo migracji • niedoinwestowanie placówek oświaty i słabe zaplecze kultury i sportu • niski poziom postaw i działań ekologicznych mieszkańców • niski poziom wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców • niedostateczna oferta i informacja dla inwestora zewnętrznego • słaba dostępność komunikacyjna

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • partnerska współpraca różnych środowisk na rzecz rozwoju lokalnego • możliwość pozyskania środków finansowych z funduszy strukturalnych UE na realizację zadań strategicznych stowarzyszenia • wzrost zainteresowania w kraju i za granicą turystyką aktywną i przyrodniczą • duże zainteresowanie odnawialnymi źródłami energii w UE • wzrost krajowego i zagranicznego popytu na „zdrową żywność” produkowaną metodami ekologicznymi i tradycyjnymi • przebieg sieci transportowej w oparciu o korytarz transeuropejski Via Baltica lub Via Carpathia • realizacja rządowego programu budowy i modernizacji dróg • współpraca samorządów gminnych, SPK, WPN, nadleśnictw w zakresie rozwoju turystyki, • aktywna polityka państwa w zakresie wspierania rozwoju MŚP jako podstawowej formy prawnej w branży turystycznej i towarzyszących 	<ul style="list-style-type: none"> • peryferyjne położenie względem kraju i województwa, sprzyjające marginalizowaniu jego potrzeb w skali krajowej i regionalnej • duża konkurencja innych regionów w zakresie oferty turystycznej i inwestycyjnej • wzrost ruchu turystycznego na obszarach o najcenniejszych walorach przyrodniczych niedostatecznie uzbrojonych w urządzenia ochrony środowiska • brak stabilnej polityki fiskalnej jako jeden z hamulców w rozwoju przedsiębiorczości • możliwość budowy wielu parków wiatrowych i kopalni kruszywa zakłócających naturalny krajobraz tego obszaru

IV Cele ogólne i szczegółowe LSR oraz planowane do realizacji przedsięwzięcia

Cele ogólne

1. *Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Suwalszczyzny*
2. *Poprawa jakości życia mieszkańców*

Cele szczegółowe

1. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Suwalszczyzny

- 1.1 *Rozwój usług turystycznych przy racjonalnym wykorzystaniu zasobów przyrodniczych i kulturowych.*
- 1.2 *Poprawa stanu infrastruktury turystycznej i okolicy turystycznej.*
- 1.3 *Promocja walorów turystycznych Suwalszczyzny*

2. Poprawa jakości życia mieszkańców

- 2.1 *Wzrost dochodów mieszkańców terenów wiejskich w tym wynikających z działalności pozarolniczej.*
- 2.2 *Poprawa dostępności mieszkańców do nowoczesnych form edukacji formalnej oraz nieformalnej.*
- 2.3 *Poprawa stanu infrastruktury społecznej.*

Są to cele o charakterze strategicznym, długim horyzoncie realizacji. Korespondują z celami Osi 4 Leader, określonymi w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013:

- poprawa jakości życia;
- różnicowanie działalności gospodarczej, tworzenie pozarolniczych miejsc pracy;
- aktywizacja mieszkańców, wzmocnienie kapitału społecznego;
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi;
- polepszenie zarządzania lokalnymi zasobami i ich waloryzacja;
- poprawa samoorganizacji i zarządzania na poziomie lokalnym.

Relacje pomiędzy celami ogólnymi LSR a celami Osi 4 Leader wyglądają następująco:

LSR	<i>Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Suwalszczyzny</i>	<i>Poprawa jakości życia mieszkańców</i>
PROW 2007-2013 Oś 4 Leader		
poprawa jakości życia		
różnicowanie działalności gospodarczej, tworzenie pozarolniczych miejsc pracy		
aktywizacja mieszkańców, wzmocnienie kapitału społecznego		
zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi		
polepszenie zarządzania lokalnymi zasobami i ich waloryzacja		
poprawa samoorga-		

nizacji i zarządzania na poziomie lokal- nym		
--	--	--

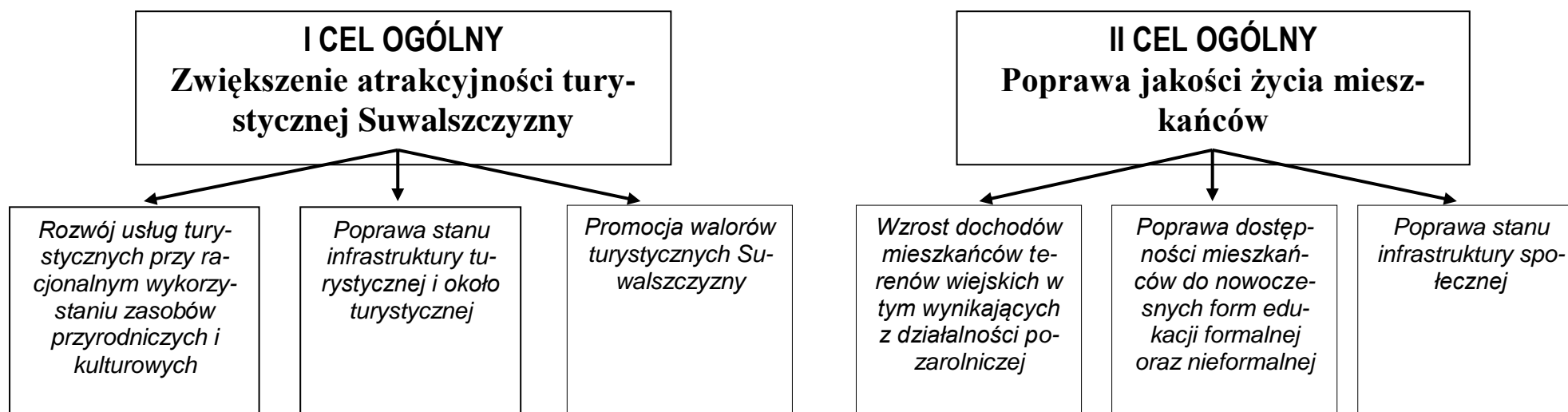
Cele ogólne zawierają cele szczegółowe, o krótszym okresie realizacji, które dostarczają informacji w jaki sposób będą osiągane cele ogólne. Plan operacyjny Lokalnej Strategii Rozwoju zamykają przedsięwzięcia. Mają one postać lokalnych programów, do realizacji których zaproszone są wszystkie podmioty działające na terenie Lokalnej Grupy Działania „Nasza Suwalszczyzna”. Każdy z nich, bez względu na status, formę prawną, czy też obszar działania może we własnym zakresie przyczynić się do realizacji danego przedsięwzięcia, a tym samym celów szczegółowych i ogólnych LSR. Ten wpływ partnerów lokalnych będzie najsilniejszy poprzez zgłaszanie i realizowanie projektów w ramach LSR, zgodnie z kategoriami finansowymi:

- różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej;
- tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw;
- odnowa i rozwój wsi;
- małe projekty;
- funkcjonowanie LGD – nabywanie umiejętności i aktywizacja;
- wdrażanie projektów współpracy.

Drzewo celów Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia LGD „Nasza Suwalszczyzna”:

MISJA

LGD Suwalszczyzna jako stymulator zrównoważonego rozwoju, wykorzystującego walory przyrodniczo – krajobrazowe, kulturowe i położenie przygraniczne, tworzącego korzystne warunki dla aktywizacji wsi, rozwoju rolnictwa i turystyki.

Przedsięwzięcia Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Nasza Suwalszczyzna”:

Cel ogólny	Cele szczegółowe	Przedsięwzięcia
I. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Suwalszczyzny	I.1 Rozwój usług turystycznych przy racjonalnym wykorzystaniu zasobów przyrodniczych i kulturowych I.2 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej i okolicy turystycznej I.3 Promocja walorów turystycznych Suwalszczyzny	Zrównoważona turystyka tematyczna na Suwalszczyźnie – produkt turystyczny „Dolina Rospudy” i „Wokół Jeziora Wigry”
II. Poprawa jakości życia mieszkańców	II.1 Wzrost dochodów mieszkańców terenów wiejskich w tym wynikających z działalności pozarolniczej II.2 Poprawa dostępności mieszkańców do nowoczesnych form edukacji formalnej oraz nieformalnej II.3 Poprawa stanu infrastruktury społecznej	Suwalszczyzna – miejsce przedsiębiorczych ludzi, przyjazne naturze, sprzyjające samorealizacji

I CEL OGÓLNY:

Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Suwalszczyzny

I.1 CELE SZCZEGÓŁOWE:

I.1.1 Rozwój usług turystycznych przy racjonalnym wykorzystaniu zasobów przyrodniczych i kulturowych

I.1.2 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej i okolicy turystycznej

I.1.3 Promocja walorów turystycznych Suwalszczyzny

I.2 Przedsięwzięcie:

Zrównoważona turystyka tematyczna na Suwalszczyźnie – produkt turystyczny „Dolina Rospudy” i „Wokół Jeziora Wigry”

Karta przedsięwzięcia:

NAZWA PRZEDSIĘWZIĘCIA:
I.1.1 Zrównoważona turystyka tematyczna na Suwalszczyźnie – produkt turystyczny „Dolina Rospudy” i „Wokół Jeziora Wigry”
2. Uzasadnienie
Obszar działania Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Nasza Suwalszczyzna” jest jednym z najatrakcyjniejszych w skali kraju miejsc pod względem potencjału turystycznego. Piękne krajobrazy, przepływające przez ten teren rzeki Rospuda i Czarna Hańcza, ponad 50 dużych (powyżej 1ha powierzchni) jezior, duże obszary leśne, unikatowe w skali kraju tereny chronione, rozbudowana sieć szlaków turystycznych, atrakcje kulturowe i imprezy kulturalne stwarzają duże możliwości dla rozwoju turystyki i rekreacji. Jednak, aby zachęcić turystów do przyjazdu na teren pięciu gmin należących do LGD należy stworzyć i wypromować spójną i atrakcyjną dla potencjalnego turysty ofertę. Musi ona uwzględniać wszystkie najciekawsze obiekty przyrodnicze i kulturowe tego terenu i wiązać ze sobą ścieżki piesze i rowerowe, trasy narciarstwa zjazdowego i biegowego oraz trasy konne. W ślad za rozwojem lokalnych produktów turystycznych musi iść rozwój infrastruktury okolicy turystycznej, czyli bazy noclegowej i gastronomicznej. Obecnie istniejące na obszarze LGD zaplecze noclegowo-gastronomiczne wymaga modernizacji i dostosowania do oczekiwań coraz bardziej wymagającego turysty. Baza noclegowa obszaru składa się przede wszystkim z pokoi gościnnych w gospodarstwach agroturystycznych, małej ilości schronisk, pól biwakowych, małych pensjonatów i 2 hoteli. Tę ofertę uzupełnienia oryginalna multikulturowa kuchnia regionalna (kartacze, kindziuk, kiszka ziemniaczana, soczewiaki, sękacze, sery podpuszczkowe) której można spróbować w restauracjach, zajazdach, karczmach, barach i przede wszystkim gospodarstwach agroturystycznych. Rozwój spójnej dla całego obszaru oferty turystyczno-kulturalnej zachęci mieszkańców, zwłaszcza rolników i przedsiębiorców do udziału w przedsięwzięciach mających na celu przyciąganie turystów i wpłynie na wzrost zamożności lokalnych środowisk. Jednocześnie rozwój nowych obiektów sportowo-rekreacyjnych i kulturowych służyć będzie wszystkim mieszkańcom tego terenu.
3. Grupy docelowe beneficjentów:
<ul style="list-style-type: none"> • Rolnicy – zainteresowani dywersyfikacją swojej działalności; • Mikroprzedsiębiorstwa działające w branży turystycznej; • Jednostki samorządu terytorialnego; • Instytucje kultury; • Organizacje pozarządowe zajmujące się turystyką, kulturą, sportem oraz ekologią; • Gospodarstwa agroturystyczne chcące rozwinąć ofertę; • Dzieci i młodzież • Szkoły
4. Lista rekomendowanych operacji (zakres tematyczny projektów):
4.1 W ramach „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” – szacunkowa liczba operacji: 6
<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój nowych usług turystycznych oraz usług związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem • Rozwój rzemiosła i rękodzielnictwa
4.2 W ramach „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” – szacunkowa liczba operacji: 4
<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa stanu bazy noclegowej i gastronomicznej

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Nasza Suwalszczyzna”

<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój nowych usług turystycznych oraz usług związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem • Rozwój rzemiosła i rękodzielnictwa
4.3 W ramach „Odnowa i rozwój wsi” – szacunkowa liczba operacji: 4
<ul style="list-style-type: none"> • Utworzenie sieci szlaków rowerowych, konnych, pieszych wodnych, narciarstwa biegowego i zjazdowego • Poprawa stanu technicznego obiektów pełniących funkcje turystyczne (ew. przystosowanie obiektów istniejących do pełnienia tych funkcji) • Stworzenie zagospodarowanych plaż gminnych • Budowa wież i punktów widokowych wykorzystujących naturalne walory terenu • Rozwój sieci małych obiektów sportowo-rekreacyjnych (boiska sportowe, place zabaw) • Rozwój małej infrastruktury komunikacyjnej towarzyszącej turystyce i rekreacji (parkingi, miejsca postojowe)
4.4 W ramach „Wdrażanie LSR – Małe projekty” – szacunkowa liczba operacji: 27
<ul style="list-style-type: none"> • Organizacja imprez turystycznych, kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych • Budowa małej infrastruktury turystycznej np. punktów widokowych, miejsc wypoczynkowych i biwakowych, tras narciarstwa biegowego i zjazdowego, tras rowerowych, przystani wodnych, pomostów • Zakup strojów, eksponatów i instrumentów muzycznych dla zespołów artystycznych, zespołów folklorystycznych, orkiestr dętych oraz wsparcie innych przedsięwzięć kultywujących tradycje i zwyczaje Suwalszczyzny • Renowacja, zabezpieczenie i oznakowanie przydrożnych miejsc kultu (krzyże, kapliczek) • Organizacja szkoleń i warsztatów dla osób zaangażowanych w rozwój turystyki w regionie • Szkolenia i warsztaty w zakresie ochrony przyrody i bioróżnorodności regionu
4.5 W ramach „Wdrażanie projektów współpracy” – szacunkowa liczba operacji: 1
<ul style="list-style-type: none"> • Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa w zakresie rozwoju turystyki – Szlak Suwalki - Suwalszczyzna
4.6 W ramach „Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja” – szacunkowa liczba operacji: 5
<ul style="list-style-type: none"> • Wykonywanie badań, analiz, studiów wykonalności, konsultacji, planów rozwoju w zakresie oferty turystycznej obszaru LGD. • Organizacja szkoleń, warsztatów, wizyt studyjnych dla członków LGD • Opracowanie i wydanie materiałów promujących walory turystyczne terenu LGD • Animowanie społeczności lokalnych w zakresie podejmowania działalności gospodarczej związanej z turystyką

	Opis	Wskaźniki realizacji przedsięwzięcia	Źródła weryfikacji	Założenia/ryzyko (niezależne od LGD „Nasza Suwalszczyzna”)
Cel ogólny realizowany przez przedsięwzięcie	I. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Suwalszczyzny			
Cele szczegółowe realizowane przez przedsięwzięcie	I.1.1 Rozwój usług turystycznych przy racjonalnym wykorzystaniu zasobów przyrodniczych i kulturowych I.1.2 Poprawa stanu infrastruktury turystycznej i okóło turystycznej I.1.3 Promocja walorów turystycznych Suwalszczyzny			
Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój nowych usług turystycznych oraz usług związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem • Rozwój rzemiosła i rękodzielnicstwa 	<p>Wskaźniki produktu: Ilość zrealizowanych operacji – 6 Ilość gospodarstw rolnych objętych wsparciem – 6</p> <p>Wskaźniki rezultatu: Liczba powstałych nowych gospodarstw świadczących usługi związane z obsługą ruchu turystycznego - 3 Liczba istniejących gospodarstw agroturystycznych które rozwinęły swoją ofertę – 3</p> <p>Wskaźniki oddziaływania: Wzrost konkurencyjności gospodarstw w regionie Zwiększenie turystycznej bazy noclegowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dane własne LGD ▪ Dane z ewaluacji projektów ▪ Dokumentacja projektowa ▪ Dane Suwalskiej Organizacji Turystycznej ▪ Dane JST z obszaru LGD ▪ Dane WUS Białystok ▪ Dane PUP w Suwałkach 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zainteresowanie rolników podejmowaniem działań w zakresie obsługi turystów

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Nasza Suwalszczyzna”

Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa stanu bazy noclegowej i gastronomicznej • Rozwój nowych usług turystycznych oraz usług związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem • Rozwój rzemiosła i rękodzielnicstwa 	<p>Wskaźniki produktu: Ilość zrealizowanych operacji – 4 Ilość przedsiębiorstw objętych wsparciem – 4</p> <p>Wskaźniki rezultatu: Liczba nowopowstałych przedsiębiorstw świadczących usługi związane z obsługą ruchu turystycznego - 1 Liczba istniejących przedsiębiorstw turystycznych które udoskonaliły swoją ofertę – 3</p> <p>Wskaźniki oddziaływania: Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw w regionie Poprawa jakości turystycznej bazy noclegowej Zwiększenie oferty turystycznej regionu Zmniejszenie bezrobocia</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dane własne LGD ▪ Dane z ewaluacji projektów ▪ Dokumentacja projektowa ▪ Dane Suwalskiej Organizacji Turystycznej ▪ Dane JST z obszaru LGD ▪ Dane WUS Białystok ▪ Dane PUP w Suwałkach 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zainteresowanie lokalnych podmiotów gospodarczych prowadzeniem usług na rzecz turystów
Odnowa i rozwój wsi	<ul style="list-style-type: none"> • Utworzenie sieci ścieżek rowerowych, konnych, pieszych oraz narciarstwa biegowego i zjazdowego • Poprawa stanu technicznego obiektów pełniących funkcje turystyczne • Stworzenie zagospodarowanych plaż gminnych • Budowa wież i punktów widokowych wykorzystujących naturalne walory terenu • Rozwój sieci małych obiektów sportowo-rekreacyjnych (boiska sportowe, place zabaw) • Rozwój małej infrastruktury komunikacyjnej towarzyszącej turystyce i rekreacji (parkingi, miejsca postojowe) 	<p>Wskaźniki produktu: Ilość zrealizowanych operacji - 4 Ilość instytucji objętych wsparciem – 4 Ilość stworzonych/ zmodernizowanych obiektów małej infrastruktury około turystycznej, sportowej i rekreacyjnej - 4</p> <p>Wskaźniki rezultatu: Liczba korzystających ze wsparcia – 4 Liczba osób korzystających ze stworzonych/ zmodernizowanych obiektów małej infrastruktury około turystycznej, sportowej i rekreacyjnej/ rok – 15 000</p> <p>Wskaźniki oddziaływania: Wzrost identyfikowalności obszaru LGD Wzrost atrakcyjności turystycznej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dane własne LGD ▪ Dane z ewaluacji projektów ▪ Dokumentacja projektowa ▪ Dane Suwalskiej Organizacji Turystycznej ▪ Dane JST z obszaru LGD 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sprawne i terminowe przygotowanie dokumentacji technicznej – w przypadku operacji o charakterze inwestycyjnym ▪ Inicjowanie współpracy pomiędzy sektorem samorządowym i niepublicznym

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Nasza Suwalszczyzna”

		obszaru LGD Wzrost poziomu zadowolenia mieszkańców obszaru		
Małe projekty	<ul style="list-style-type: none"> Organizacja imprez turystycznych, kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych Budowa małej infrastruktury turystycznej np. punktów widokowych, miejsc wypoczynkowych i biwakowych, tras narciarstwa biegowego i zjazdowego, tras rowerowych, przystani wodnych, pomostów Zakup strojów, eksponatów i instrumentów muzycznych dla zespołów artystycznych, zespołów folklorystycznych, orkiestr dętych oraz wsparcie innych przedsięwzięć kultywujących tradycje i zwyczaje Suwalszczyzny Renowacja, zabezpieczenie i oznakowanie przydrożnych miejsc kultu (krzyży, kapliczek) Organizacja szkoleń i warsztatów dla osób zaangażowanych w rozwój turystyki w regionie Szkolenia i warsztaty w zakresie ochrony przyrody i bioróżnorodności regionu 	<p>Wskaźniki produktu: Ilość zrealizowanych operacji - 27 Ilość instytucji objętych wsparciem – 8 Ilość przeprowadzonych imprez kulturalnych i sportowych – 20 Ilość zorganizowanych szkoleń i warsztatów - 4 Ilość stworzonych/ zmodernizowanych obiektów małej infrastruktury około turystycznej, sportowej i rekreacyjnej - 5</p> <p>Wskaźniki rezultatu: Liczba korzystających ze wsparcia – 17 Liczba uczestników imprez – minimum 35 000 Liczba osób objętych wsparciem szkoleniowo warsztatowym – 170</p> <p>Wskaźniki oddziaływania: Wzrost identyfikowalności obszaru LGD Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD</p>	<ul style="list-style-type: none"> Dane własne LGD Dane z ewaluacji projektów Dokumentacja projektowa Dane Suwalskiej Organizacji Turystycznej Dane JST z obszaru LGD 	<ul style="list-style-type: none"> Zaangażowanie partnerów (samorządowych, społecznych, gospodarczych) i społeczności lokalnej w realizacji inicjatyw zakresu turystyki
Wdrażanie projektów współpracy	<ul style="list-style-type: none"> Współpraca międzyregionalna i międzynarodowa w zakresie rozwoju turystyki – Szlak Suwalkija - Suwalszczyzna 	<p>Wskaźniki produktu: Ilość zrealizowanych projektów – 1 Ilość podpisanych porozumień partnerskich – 1 Ilość nowopowstałych produktów turystycznych -1</p> <p>Wskaźniki rezultatu: Liczba instytucji zaangażowanych – 3 Liczba turystów korzystających z powstałych obiektów – 4 000/rok</p>	<ul style="list-style-type: none"> Dane własne LGD Dane z ewaluacji projektów Dokumentacja projektowa Dane Suwalskiej Organizacji Turystycznej Dane Suwalskiej 	<ul style="list-style-type: none"> Nawiązanie współpracy z partnerami zewnętrznymi (krajowymi i zagranicznymi) w zakresie rozwoju turystyki

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Nasza Suwalszczyzna”

		Wskaźniki oddziaływania: Wzrost identyfikowalności obszaru LGD Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD Poprawa jakości współpracy pomiędzy LGD z regionu oraz zagranicy	Izby Rolniczo Turystycznej	
Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja	<ul style="list-style-type: none"> Wykonywanie badań, analiz, studiów wykonalności, konsultacji, planów rozwoju w zakresie oferty turystycznej obszaru LGD. Organizacja szkoleń, warsztatów, wizyt studyjnych dla członków LGD Opracowanie i wydanie materiałów promujących walory turystyczne terenu LGD 	Wskaźniki produktu: Ilość zrealizowanych operacji – 5 Ilość stworzonych dokumentów – 2 Ilość wydawnictw – 2 Ilość zaświadczeń o ukończeniu szkoleń/ warsztatów - 30 Wskaźniki rezultatu: Liczba instytucji zaangażowanych – 2 Wskaźniki oddziaływania: Wzrost identyfikowalności obszaru LGD Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD Poprawa jakości współpracy pomiędzy LGD, JST oraz organizacjami społecznymi Wzrost świadomości członków LGD	Dane własne LGD	<ul style="list-style-type: none"> Zaangażowanie partnerów (samorządowych, społecznych, gospodarczych) i społeczności lokalnej w proces funkcjonowania LGD

II. Cel ogólny

Poprawa jakości życia mieszkańców

II.1 CELE SZCZEGÓŁOWE:

II.1.1 Wzrost dochodów mieszkańców terenów wiejskich w tym wynikających z działalności pozarolniczej.

II.1.2 Poprawa dostępności mieszkańców do nowoczesnych form edukacji formalnej oraz nieformalnej.

II.1.3 Poprawa stanu infrastruktury społecznej

II.2 Przedsięwzięcie:

Suwalszczyzna – miejsce przedsiębiorczych ludzi, przyjazne naturze, sprzyjające samorealizacji

Karta przedsięwzięcia:

NAZWA PRZEDSIĘWZIĘCIA:

II.2 Suwalszczyzna – miejsce przedsiębiorczych ludzi, przyjazne naturze, sprzyjające samorealizacji

2. Uzasadnienie

Suwalszczyzna jak wiele innych terenów o dużym potencjale turystycznym, jawi się dla osób odwiedzających jako idealne miejsce do zamieszkania, wychowania dzieci itd. Nie do końca te wyobrażenia zgodne są z rzeczywistością. Czym innym jest kilkudniowy pobyt rekreacyjny, zaś czym zupełnie innym stałe zamieszkanie na danym terenie. Inne są potrzeby, wymagania, różne również postrzegane tych samych elementów życia. Dwutygodniowy pobyt w gospodarstwie bez podstawowych wygód może być postrzegany jako egzotyczny, jednak mieszkanie w nim przez cały rok nie jest już taką przyjemnością. Porównywalnym do powyższego problemem może być niedostateczna oferta spędzania czasu wolnego dla mieszkańców terenu LGD – o ile w sezonie turystycznym (letnim) istnieje z roku na rok coraz szersza oferta imprez kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych, to poza tym okresem nie istnieje spójna, chociażby na poziomie gminnym, polityka zagospodarowania czasu wolnego mieszkańców, szczególnie dzieci i młodzieży. Brak takiej polityki powoduje pojawianie i pogłębianie się już istniejących niekorzystnych zjawisk społecznych – alkoholizm, przemoc, apatia i poczucie wykluczenia z powodu miejsca zamieszkania. Dla zahamowania tego niekorzystnego zjawiska konieczne jest stworzenie zintegrowanego programu całorocznych działań szkoleniowych, edukacyjnych i kulturalnych, którego realizacja nie tylko pozwoli na efektywne zagospodarowanie czasu wolnego mieszkańców, lecz również przyczyni się do podniesienia poziomu tożsamości lokalnej. Aby powyższe działania były efektywne konieczne są również działania inwestycyjne – jednym z zidentyfikowanych problemów (patrz analiza SWOT) jest niezadawalający stan infrastruktury społecznej, szczególnie z dziedziny kultury i sportu.

Kolejnym problemem który będzie rozwiązywany dzięki realizacji tego przedsięwzięcia jest niedostateczne wsparcie inicjatyw gospodarczych, które nie służą obsłudze ruchu turystycznego – usługi i produkcja na rzecz mieszkańców terenu LGD ze szczególnym nastawieniem na inicjatywy wykorzystujące zasoby lokalne (rzemiosło, rękodzielnictwo) . W ramach tego działania wsparte zostaną również inicjatywy w ramach których propagowane będą „zielone technologie” – wykorzystywanie zasobów naturalnych w produkcji i usługach świadczonych na rynku lokalnym, ekologiczne gospodarstwa domowe, odnawialne źródła energii.

Podejście innowacyjne wiąże się w tym przypadku z budową różnorodnej oferty na niespotykaną dotychczas na obszarze LGD skalę – zarówno pod względem spektrum beneficjentów jak i różnorodności działań. Realizacja tego przedsięwzięcia ma się przyczynić do zaktywizowania społeczności lokalnej w przekuwaniu potencjału regionu (przyrodniczego, kulturalnego, historycznego, społecznego) na rozwój ekonomiczny i społeczny połączony z propagowaniem jego tradycji, kultury i sztuki. Zawiera także element poprawy stanu przestrzeni publicznej na obszarze LGD oraz ochrony środowiska. Realizacja przedsięwzięcia znacząco przyczyni się do realizacji celu jakim jest poprawa jakości życia mieszkańców.

3. Grupy docelowe beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego
- Szkoły oraz organizacje pozarządowe zajmujące się kształceniem
- Twórcy ludowi oraz przedstawiciele tradycyjnych wiejskich zawodów;
- Podmioty gospodarcze
- Gospodarstwa rolne zainteresowane dywersyfikacją dochodów (bez działalności agroturystycznej)

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Nasza Suwalszczyzna”

<ul style="list-style-type: none"> Mieszkańcy terenu działania LGD
4. Lista rekomendowanych operacji (zakres tematyczny projektów):
4.1 W ramach „Odnowa i rozwój wsi” – szacunkowa liczba operacji: 2
<ul style="list-style-type: none"> Uruchomienie punktów sprzedaży oferujących lokalne produkty spożywcze rzemieślnicze - budowa, przebudowa, remont, wyposażenie obiektów; Remont i rewitalizacja obiektów infrastruktury społeczno – kulturalnej (GOKi, świetlice, kluby młodzieżowe) Budowa/ rozbudowa infrastruktury sportowej;
4.2 W ramach „Wdrażanie LSR – Małe projekty” – szacunkowa liczba operacji: 25
<ul style="list-style-type: none"> Organizacja kursów, szkoleń, wizyt studyjnych i innych działań edukacyjnych w zakresie prowadzenia działalności rzemieślniczej, kreowania rynku zbytu, promocji, pozyskiwania klientów, prowadzenia działalności, zawiązywania porozumień producenckich, itp.; Rozwój lokalnej aktywności i współpracy gospodarczej poprzez inicjowanie powstawania, rozwoju, przetwarzania, wprowadzenia na rynek oraz podnoszenia jakości produktów i usług bazujących na lokalnych zasobach, w tym naturalnych surowcach i produktach rolnych i leśnych, tradycyjnych sektorach gospodarki oraz lokalnym dziedzictwie kulturowym, historycznym i przyrodniczym; Organizacja imprez kulturalnych, rekreacyjnych lub sportowych promujących zasoby lokalne – kulturę, rzemiosło, rękodzielnictwo i ginące zawody; Organizacja szkoleń zawodowych ze szczególnym naciskiem na nabywanie umiejętności z zakresu rzemiosła, ginących zawodów oraz tradycyjnej agrokultury Promocja ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu (szkolenia, rajdy, wycieczki tematyczne, konkursy – adresowane do szkół) Budowa, rozbudowa, promocja ekologicznych gospodarstw domowych w regionie (przydomowe oczyszczalnie ścieków, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii itp.)
4.3 W ramach „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” – szacunkowa liczba operacji: 4
<ul style="list-style-type: none"> Produkcja, sprzedaż hurtowa i detaliczna produktów lokalnych, regionalnych i tradycyjnych; Usługi transportowe na rzecz mieszkańców terenu LGD; Rzemiosło lub rękodzielnictwo; Roboty i usługi budowlane oraz instalacyjne ze szczególnym uwzględnieniem zastosowania „zielonych technologii”; Wytwarzania produktów energetycznych z biomasy; Rachunkowość, doradztwo lub usługi informatyczne dla mieszkańców terenu LGD.
4.4 W ramach „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” – szacunkowa liczba operacji: 4
<ul style="list-style-type: none"> Sprzedaż hurtowa i detaliczna produktów rzemieślniczych; Usługi związane ze sportem, rekreacją i Usługi transportowe na rzecz zbytu produktów lokalnych; Rachunkowość, doradztwo lub usługi informatyczne dla mieszkańców terenu LGD. Produkcja i usługi związane z wykorzystaniem zasobów lokalnych
4.5 W ramach „Aktywizacja i nabywanie umiejętności” (projekty wyłącznie Stowarzyszenia LGD) – szacunkowa liczba operacji:
<ul style="list-style-type: none"> Informowanie o produktach rzemieślniczych i ginących zawodach funkcjonujących na obszarze LGD; Szkolenie lokalnych liderów i kadr biorących udział we wdrażaniu LSR w zakresie wykorzystania zasobów lokalnych w ramach rozwoju regionu; Organizacja i udział w wydarzeniach o charakterze promocyjnym związanych z obszarem LGD; Wykonywanie badań, analiz, studiów wykonalności, konsultacji, planów rozwoju w zakresie rozwoju terenu LGD; Animowanie społeczności lokalnych w zakresie podejmowania działalności gospodarczej

	Opis	Wskaźniki realizacji przedsięwzięcia	Źródła weryfikacji	Założenia/ryzyko (niezależne od LGD „Nasza Suwalszczyzna”)
Cel ogólny realizowany przez przedsięwzięcie	II. Poprawa jakości życia mieszkańców			
Cele szczegółowe realizowane przez przedsięwzięcie	II.1.1 Wzrost dochodów mieszkańców terenów wiejskich w tym wynikających z działalności pozarolniczej. II.1.2 Poprawa dostępności mieszkańców do nowoczesnych form edukacji formalnej oraz nieformalnej. II.1.3 Poprawa stanu infrastruktury społecznej			
Działania PROW				
Odnowa i rozwój wsi	<ul style="list-style-type: none"> • Uruchomienie punktów sprzedaży oferujących lokalne produkty spożywcze rzemieślnicze - budowa, przebudowa, remont, wyposażenie obiektów; • Remont i rewitalizacja obiektów infrastruktury społeczno – kulturalnej (GOKi, świetlice, kluby młodzieżowe) • Budowa/ rozbudowa infrastruktury sportowej; 	Wskaźniki produktu: Ilość zrealizowanych operacji - 2 Ilość instytucji objętych wsparciem – 2 Ilość stworzonych/ zmodernizowanych obiektów infrastruktury sportowej i rekreacyjnej – 1 Wskaźniki rezultatu: Liczba korzystających ze wsparcia – 2 Liczba osób korzystających ze stworzonych/ zmodernizowanych obiektów infrastruktury sportowej i rekreacyjnej/ rok – 300 Wskaźniki oddziaływania: Wzrost identyfikowalności obszaru LGD Wzrost atrakcyjności obszaru LGD jako miejsca zamieszkania Wzrost poziomu zadowolenia mieszkańców obszaru LGD	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dane własne LGD ▪ Dane z ewaluacji projektów ▪ Dokumentacja projektowa ▪ Dane Suwalskiej Organizacji Turystycznej ▪ Dane Suwalskiej Izby Rolniczo Turystycznej 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sprawne i terminowe przygotowanie dokumentacji – w przypadku operacji o charakterze inwestycyjnym ▪ Dobra jakość komunikacji pomiędzy LGD a JST

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Nasza Suwalszczyzna”

<p>Małe projekty</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Organizacja kursów, szkoleń, wizyt studyjnych i innych działań edukacyjnych w zakresie prowadzenia działalności rzemieślniczej, kreowania rynku zbytu, promocji, pozyskiwania klientów, prowadzenia działalności, zawiązywania porozumień producenckich, itp.; • Rozwój lokalnej aktywności i współpracy gospodarczej poprzez inicjowanie powstawania, rozwoju, przetwarzania, wprowadzenia na rynek oraz podnoszenia jakości produktów i usług bazujących na lokalnych zasobach, w tym naturalnych surowcach i produktach rolnych i leśnych, tradycyjnych sektorach gospodarki oraz lokalnym dziedzictwie kulturowym, historycznym i przyrodniczym; • Rozwój aktywności społeczności lokalnej, w tym poprzez promocję lokalnej twórczości rzemieślniczej z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego oraz przyrodniczego; • Organizacja imprez kulturalnych, rekreacyjnych lub sportowych promujących zasoby lokalne – kulturę, rzemiosło, rękodzielnictwo i ginące zawody; • Organizacja szkoleń zawodowych ze szczególnym naciskiem na nabywanie umiejętności z zakresu rzemiosła, ginących zawodów oraz tradycyjnej agrokultury • Promocja ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu (szkolenia, rajdy, wycieczki tematyczne, konkursy – adresowane do szkół) • Promocja odnawialnych źródeł energii 	<p>Wskaźniki produktu: Ilość zrealizowanych operacji - 25 Ilość instytucji objętych wsparciem – 7 Ilość przeprowadzonych imprez kulturalnych i sportowych – 15 Ilość zorganizowanych szkoleń i warsztatów - 4 Ilość projektów związanych z odnawialnymi źródłami energii -3 Wskaźniki rezultatu: Liczba korzystających ze wsparcia – 17 Liczba uczestników imprez – minimum 20 000 Liczba osób objętych wsparciem szkoleniowo warsztatowym – 140 Wskaźniki oddziaływania: Wzrost identyfikowalności obszaru LGD Wzrost atrakcyjności obszaru LGD jako miejsca zamieszkania Wzrost poziomu zadowolenia mieszkańców obszaru LGD Poprawa stanu środowiska naturalnego</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dane własne LGD ▪ Dane z ewaluacji projektów ▪ Dokumentacja projektowa ▪ Dane Suwalskiej Organizacji Turystycznej ▪ Dane Suwalskiej Izby Rolniczo Turystycznej 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zaangażowanie partnerów społecznych, gospodarczych, samorządów i społeczności lokalnej
-----------------------------	---	---	--	--

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Nasza Suwalszczyzna”

Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	<ul style="list-style-type: none"> • Produkcja, sprzedaż hurtowa i detaliczna produktów lokalnych, regionalnych i tradycyjnych; • Usługi transportowe na rzecz mieszkańców terenu LGD; • Rzemiosło lub rękodzielnictwo; • Roboty i usługi budowlane oraz instalacyjne ze szczególnym uwzględnieniem zastosowania „zielonych technologii”; • Wytwarzania produktów energetycznych z biomasy; • Rachunkowość, doradztwo lub usługi informatyczne dla mieszkańców terenu LGD. 	<p>Wskaźniki produktu: Ilość zrealizowanych operacji – 4 Ilość gospodarstw rolnych objętych wsparciem – 4</p> <p>Wskaźniki rezultatu: Liczba powstałych nowych gospodarstw świadczących usługi dla ludności - 3 Liczba istniejących gospodarstw świadczących usługi dla ludności które rozwinęły swoją ofertę – 1</p> <p>Wskaźniki oddziaływania: Wzrost konkurencyjności gospodarstw w regionie Zwiększenie dostępności mieszkańców terenu LGD do usług</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dane własne LGD ▪ Dane z ewaluacji projektów ▪ Dokumentacja projektowa ▪ Dane Suwalskiej Organizacji Turystycznej ▪ Dane Suwalskiej Izby Rolniczo Turystycznej <p>Dane PUP w Suwałkach</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zainteresowanie rolników podejmowaniem działalności pozarolniczej
Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw	<ul style="list-style-type: none"> • Sprzedaż hurtowa i detaliczna produktów rzemieślniczych; • Usługi związane ze sportem i rekreacją • Usługi transportowe na rzecz zbytu produktów lokalnych; • Rachunkowość, doradztwo lub usługi informatyczne dla rzemieślników i przedstawicieli ginących zawodów; • Produkcja i usługi związane z wykorzystaniem zasobów lokalnych 	<p>Wskaźniki produktu: Ilość zrealizowanych operacji – 4 Ilość przedsiębiorstw objętych wsparciem – 4</p> <p>Wskaźniki rezultatu: Liczba nowopowstałych przedsiębiorstw świadczących usługi dla ludności- 1 Liczba istniejących przedsiębiorstw turystycznych które udoskonaliły swoją ofertę – 3</p> <p>Wskaźniki oddziaływania: Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw w regionie Poprawa dostępności usług dla mieszkańców terenu LGD Zmniejszenie bezrobocia</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dane własne LGD ▪ Dane z ewaluacji projektów ▪ Dokumentacja projektowa ▪ Dane Suwalskiej Organizacji Turystycznej ▪ Dane Suwalskiej Izby Rolniczo Turystycznej ▪ Dane PUP w Suwałkach 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zainteresowanie lokalnych podmiotów gospodarczych
Aktywizacja i nabywanie umiejętności	<ul style="list-style-type: none"> • Informowanie o produktach rzemieślniczych i ginących zawodach funkcjonujących na obszarze LGD; • Szkolenie lokalnych liderów i kadr bio- 	<p>Wskaźniki produktu: Ilość zrealizowanych operacji – 6 Ilość stworzonych dokumentów – 3 Ilość wydawnictw – 3</p>	<p>Dokumentacja w siedzibie LGD</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zainteresowanie partnerów zarówno społecznych jak i jst z terenu funkcjonowania LGD „Nasza Suwalszczyzna”

Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Nasza Suwalszczyzna”

	<p>raczących udział we wdrażaniu LSR w zakresie wykorzystania zasobów lokalnych w ramach rozwoju regionu;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organizacja i udział w wydarzeniach o charakterze promocyjnym związanych z obszarem LGD; • Wykonywanie badań, analiz, studiów wykonalności, konsultacji, planów rozwoju w zakresie rozwoju na terenie LGD; • Animowanie społeczności lokalnych w zakresie podejmowania działalności gospodarczej 	<p>Ilość zaświadczeń o ukończeniu szkoleń/ warsztatów - 100</p> <p>Wskaźniki rezultatu: Liczba instytucji zaangażowanych – 3</p> <p>Wskaźniki oddziaływania: Wzrost identyfikowalności obszaru LGD Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD Poprawa jakości współpracy pomiędzy LGD, JST oraz organizacjami społecznymi Wzrost świadomości członków LGD Wzrost potencjału społecznego na terenie wdrażania LSR</p>		współpracą z LGD
--	--	---	--	------------------

V Misja LGD „Nasza Suwalszczyzna”

Misja Lokalnej Grupy Działania „Nasza Suwalszczyzna” jest nadrzędnym celem funkcjonowania naszej społeczności lokalnej. Określa ona również rolę Stowarzyszenia LGD „Nasza Suwalszczyzna” w procesie rozwoju obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju. Zgodnie z misją, nasza LGD pełni rolę inicjatora dla realizacji przedsięwzięć zgodnych z Lokalną Strategią Rozwoju, a podejmowanych przez różnych uczestników życia społecznego i gospodarczego – samorządy lokalne, organizacje pozarządowe, instytucje publiczne, przedsiębiorców, rolników, grupy nieformalne, mieszkańców. Ponadto Lokalna Grupa Działania jest także realizatorem własnych projektów, zmierzających do rozwoju obszaru Lokalnej Strategii Rozwoju, upowszechniania jego walorów, ułatwiania współpracy partnerów lokalnych i wdrażania innowacyjnych rozwiązań.

Wszystkie działania, zarówno podejmowane przez partnerów lokalnych, jak i realizowane przez Lokalną Grupę Działania „Nasza Suwalszczyzna”, mają służyć poprawie jakości życia mieszkańców oraz wykorzystywania niepowtarzalnych atutów przyrodniczych i kulturowych Suwalszczyzny. Dlatego misję Lokalnej Grupy Działania „Nasza Suwalszczyzna” sformułowaliśmy następująco:

LGD Suwalszczyzna jako stymulator zrównoważonego rozwoju, wykorzystującego walory przyrodniczo – krajobrazowe, kulturowe i położenie przygraniczne, tworzącego korzystne warunki dla aktywizacji wsi, rozwoju rolnictwa i turystyki.

Nasza misja stanowi myśl przewodnią, wyrażającą filozofię funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania i wszystkich partnerów lokalnych. Ta myśl przewodnia ukazuje sposób naszego funkcjonowania w osiągnięciu wizji rozwoju obszaru Lokalnej Strategii Rozwoju oraz wyznaczonych na jej podstawie celów ogólnych i szczegółowych.

Wizja rozwoju obszaru „Nasza Suwalszczyzna”:

Suwalszczyzna – czysta zielona kraina, zapewniająca dobrobyt swoim mieszkańcom i przyjazna odwiedzającym.

Z naszej wizji wynikają cele ogólne, omówione w poprzednim rozdziale.

Wizja rozwoju obszaru „Nasza Suwalszczyzna” określa stan docelowy, do którego Lokalna Grupa Działania oraz jej partnerzy będą dążyć, wykorzystując możliwości płynące z 4 Osi priorytetowej PROW 2007-2013 „Leader” oraz innych programów operacyjnych. Stan docelowy zawarty w naszej wizji przewiduje stworzenie warunków dla nowoczesnego rozwoju obszarów wiejskich. Rozwój ten odbędzie się poprzez osiągnięcie statusu rozpoznawalnego obszaru turystycznego z oryginalną ofertą produktów lokalnych, oferującego zdrową żywność i niepowtarzalne walory przyrodnicze. Osiągnięcie tych elementów wizji rozwoju spowoduje zwiększenie poziomu atrakcyjności obszaru Suwalszczyzny pod względem jakości życia, osiedlania się nowych mieszkańców oraz lokowania nowych inwestycji. Dlatego drugim ważnym elementem naszej wizji rozwoju jest tworzenie atrakcyjnych warunków do życia i prowadzenia działalności gospodarczej, tworzenie nowych miejsc pracy w nowoczesnych przedsiębiorstwach oraz ustawiczne podnoszenie jakości kapitału ludzkiego. Nasza wizja łączy atuty Suwalszczyzny w postaci bogatych tradycji, czystego środowiska naturalnego, kultury obszarów wiejskich z możliwością realizowania nowatorskich i innowacyjnych pomysłów, projektów gospodarczych oraz społecznych, dla których dziedzictwo kulturowe może być inspiracją i atutem.

VI Spójność specyfiki obszaru z celami LSR

Celów ogólnych Lokalnej Strategii Rozwoju to:

1. *Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Suwalszczyzny*
2. *Poprawa jakości życia mieszkańców*

Cele niniejsze są spójne ze specyfiką obszaru „Nasza Suwalszczyzna” i wykorzystują najważniejsze atuty regionu, zidentyfikowane w analizie SWOT oraz podczas prac nad kształtem Lokalnej Strategii Rozwoju. Najważniejszym elementem łączącym obszar LGD jest lokalizacja na terenie pojezierza Suwalsko - Augustowskiego oraz w dolinie rzeki Rospuda. Obszar ten przez wieki kształtował swoją własną kulturę i tradycję, sposób życia oraz środowisko przyrodnicze. Stąd ziemia ta posiada bardzo wiele wspólnych elementów.

Każdy z celów zawiera treści dotyczące specyfiki obszaru Suwalszczyzny, jednocześnie ukazując spójność wewnętrzną regionu, gdyż każdy z nich w takim samym stopniu dotyczy wszystkich gmin wchodzących w skład Lokalnej Grupy Działania „Nasza Suwalszczyzna”.

Pierwszy z celów ogólnych - *Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Suwalszczyzny* – wykorzystuje specyfikę polegającą na dużej atrakcyjności turystycznej obszaru, rozumianej jako walory przyrodnicze, kulturowe i historyczne. Jedną z niepodważalnych zalet tego obszaru jest czyste środowisko, przyciągające wielu turystów. Obszar LGD charakteryzuje się olbrzymim potencjałem turystycznym, wynikającym właśnie z doskonałego stanu środowiska, dużej powierzchni obszarów chronionych, zachowanych tradycji i obiektów dziedzictwa kulturowego. Barierą dla rozwoju turystyki jest z pewnością niezadowalający stan infrastruktury około turystycznej. Rozwój turystyki na tym terenie powinien opierać się z jednej strony na gospodarstwach agroturystycznych z drugiej zaś na przedsiębiorstwach oferujących usługi w ramach aktywnego wypoczynku. Takie rozwiązanie wynika głównie z niskiej jakości gleb oraz położenia większości terenów na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania. W rezultacie, ludność rolnicza ma ograniczone możliwości czerpania dochodów z uprawy ziemi i hodowli. Rozsądne jest zatem rozwiązanie przedstawione przez przedstawicieli LGD, aby różnicować działalność rolniczą w kierunku usług świadczonych dla turystów – bądź to przez zwiększenie ilości gospodarstw agroturystycznych, produkcję ekologicznej żywności, bądź też przez rozwój rzemiosła i rękodzielnictwa.

Drugi cel ogólny - *Poprawa jakości życia mieszkańców* – jest zespołem działań komplementarnych do pierwszego celu ogólnego. Przewiduje osiągnięcie w dłuższym okresie czasu znaczącej poprawy jakości życia mieszkańców poprzez wsparcie działań na rzecz szeroko rozumianego rozwoju społeczno gospodarczego. W ramach działań realizujących ten cel zostaną wsparte inicjatywy zarówno wspierające lokalnych przedsiębiorców i rolników jak i partnerów publicznych (samorządy, szkoły). W ramach tego działania zostaną również podwyższone kwalifikacje społeczności lokalnej, co w dłuższej perspektywie czasowej przyczyni się do zahamowania procesu pauperyzacji tej społeczności. Ze względu na unikatowe walory przyrodnicze obszaru zostaną również wsparte działania promujące zachowanie dziedzictwa przyrodniczego (szczególny nacisk położony zostanie na edukację oraz odnawialne źródła energii).

VII Uzasadnienie podejścia zintegrowanego dla planowanych w ramach LSR przedsięwzięć

Zintegrowane podejście dla przedsięwzięć planowanych przez LGD „Nasza Suwalszczyzna” dotyczyć będzie trzech aspektów:

1. bezpośrednich powiązań między wyznaczonymi w trakcie tworzenia LSR celami;
2. bezpośrednich związków między podmiotami i aktorami lokalnymi uczestniczącymi w realizacji LSR;
3. wykorzystania charakterystycznych dla terenu LGD „Nasza Suwalszczyzna” zasobów lokalnych, tożsamości i dziedzictwa kulturalno-przyrodniczego.

Należy zauważyć, iż oba cele są ze sobą bezpośrednio powiązane. Oddziałują na siebie w taki sposób, iż powodzenie w realizacji jednego z celów zwiększa szanse na sukces w osiągnięciu celów pozostałych, a porażka – takie szanse zmniejsza. Rozwój turystyki i agroturystyki bezsprzecznie zależy od zachęcenia do różnicowania działalności wśród mieszkańców wsi.

Działania podjęte w zakresie ochrony środowiska będą miały bezpośredni wpływ na zwiększenie ruchu turystycznego i prężniejszy rozwój agroturystyki. Turyści, zachęceni czystym powietrzem oraz dbałością o lasy z pewnością chętniej zdecydują się na odwiedzinę którejś z gmin wchodzącej w skład „Nasza Suwalszczyzna”.

Podobnie wygląda korelacja między celem dążącym do wytworzenia produktu turystycznego a wzrostem liczby turystów. Lokalna Grupa, posiadając specyficzny produkt turystyczny, oparty na lokalnych zasobach, może łatwiej się wypromować, wyróżnić spośród pozostałych podmiotów, a tym samym mocniej zapisać w pamięć turystów. Pełna realizacja tego celu zaowocuje także wzrostem przedsiębiorczości.

Wzrost kompetencji mieszkańców będzie mieć wpływ na pozostałe cele. Bardziej wykształceni i świadomi mieszkańcy to więcej działalności pozarolniczych, bardziej rozbudowana oferta turystyczna, mniej zagrożeń dla środowiska naturalnego.

Poprawa stanu infrastruktury społecznej (związanej z kulturą, sportem i rekreacją) przyczyni się do wzrostu zadowolenia mieszkańców z jakości warunków życia na terenie LGD. Poprawiona w ten sposób zostanie oferta form spędzania wolnego czasu, co również w dłuższej perspektywie może przyczynić się do rozwiązania problemów związanych z wychowaniem młodzieży itp.

Cel odnoszący się do turystyki wymagać będzie współdziałania trzech grup: władz gmin tworzących LGD, przedstawicieli LGD oraz mieszkańców. Od tych ostatnich zależeć będzie przede wszystkim rozbudowa infrastruktury turystycznej oraz dostosowanie oferty turystycznej do potrzeb odwiedzających. Na barkach LGD spoczywać będzie odpowiedzialność m.in. za organizację szkoleń i kursów podnoszących kwalifikacje mieszkańców trudniących się agroturystyką oraz informowanie o dostępnych środkach zewnętrznych. Promocja obszaru LGD należeć będzie do przedstawicieli Lokalnej Grupy, jak i władz poszczególnych gmin.

Naczelnym założeniem, przyświecającym LGD jest zwiększenie liczby podmiotów gospodarczych świadczących usługi około turystyczne oraz na rzecz mieszkańców przy jednoczesnym niedopuszczeniu do rozwoju przemysłu mogącego doprowadzić do degradacji środowiska. Ważnym więc wydaje się przeprowadzenie cyklu szkoleń przygotowujących mieszkańców do prowadzenia działalności gospodarczej ze szczególnym uwzględnieniem aspektu ekologicznego. Istotne byłoby równoczesne informowanie o środkach zewnętrznych na rozpoczęcia i rozwój działalności gospodarczej. W ramach postulowanych działań na rzecz ochrony środowiska zaangażowane byłyby władze gminy, przedstawiciele LGD oraz ekologiczne organizacje pozarządowe, posiadające wiedzę ekspercką w tym zakresie. Członkowie Grupy mogliby pełnić rolę pośredników lub koordynatorów podejmowanych akcji, ułatwiając kontakt między władzami gmin (w kompetencjach, których leży ochrona środowiska) a trzecim sektorem, dysponującym odpowiednim zapleczem personalnym, przygotowanym do przedstawiania własnych rozwiązań problemów. Innym zadaniem, którego mogliby się podjąć członkowie LGD, byłoby podnoszenie świadomości ekologicznej poprzez promocję zachowań proekologicznych. Oznaczałoby to przede wszystkim organizowanie lokalnych kampanii społecznych – wspólnie z podmiotami gospodarczymi, grupami producenckimi, gospodarstwami agroturystycznymi bądź szkołami. Takie kampanie byłyby skupione wokół konkretnego problemu (np. promocja żywności ekologicznej, zastąpienie torebek foliowych opakowaniami ekologicznymi) lub poświęcone jakiemuś wydarzeniu (np. obchody Dnia Ziemi, Dnia Obszarów Chronionych).

Powodzenie realizacji każdego celów uzależnione jest od jak najszerszego uczestnictwa społeczności lokalnej. Co więcej, nie może się on kończyć tylko na uczestnictwie – niezbędna jest ścisła współpraca oraz koordynacja działań. Rolą LGD będzie wspieranie mieszkańców, organizacji pozarządowych, przedsiębiorstw, instytucji samorządowych i innych podmiotów w korzystaniu ze środków Osi 4 LEADER Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Od aktywności partnerów lokalnych zależało będzie osiągnięcie celów LSR oraz rozwój obszaru.

VIII Uzasadnienie podejścia innowacyjnego dla planowanych w ramach LSR przedsięwzięć

Podejście innowacyjne w Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Nasza Suwalszczyzna” odnosi się przede wszystkim do obszaru, którego dotyczy Strategia. Za innowacyjne uznaje się te działania, które w ramach konkretnych przedsięwzięć będą mieć charakter nowości na terenie działania LGD „Nasza Suwalszczyzna”.

Innowacyjne rozwiązania najczęściej koncentrują się na rozwoju nowych funkcji obszaru, dążąc do umocnienia i upowszechnienia działań oraz zjawisk zapoczątkowanych na danym obszarze wcześniej. Tworząc Lokalną Strategię Rozwoju pamiętaliśmy o aspekcie innowacyjnym w odniesieniu do lokalnej społeczności, a zwłaszcza zaplanowania nowatorskich działań, których rezultatem byłby wzrost kapitału społecznego. Podstawowym aspektem innowacyjnym w ramach realizacji LSR jest niespotykane dotychczas na tym terenie połączenie różnorodnych działań. Do tej pory nie były realizowane tu przedsięwzięcia angażujące tyle grup społecznych jednocześnie z jednej strony i proponujące tyle typów rozwiązań istniejących problemów z drugiej.

W ramach realizacji celu pierwszego innowacyjnymi działaniami będą te powiązane z ukierunkowaniem mieszkańców terenu LGD na stworzenie nowej, spójnej oferty turystycznej dla całego obszaru. Jako innowacyjne postrzegane będą również działania (w ramach różnicowania oraz mikro-przedsiębiorstw) w ramach których powstaną unikatowe (o różnym zasięgu „unikatowości”) oferty usług i handlu związanego z obsługą ruchu turystycznego. Takim przedsięwzięciem może być chociażby stworzenie oferty dla turystyki przyrodniczej czy szlakiem geologicznym.

Innowacyjność przedsięwzięć mających doprowadzić do realizacji celu drugiego będzie przede wszystkim związana z takim wyborem projektów by w jak najmniejszym zakresie miały charakter odtworzeniowy. Popierane będą te inicjatywy w ramach których powstanie nowy produkt, usługa czy wartość społeczna (na przykład w ramach modernizacji świetlicy gminnej powinna zostać wytworzona wartość dodatkowa w postaci np. nowego teatryku lokalnego, kółka zainteresowań). W ramach realizacji tego celu promowane będą również projekty związane z budownictwem ekologicznym i odnawialnymi źródłami energii, których wykorzystanie w regionie w większości przypadków nie jest dłuższe niż 3-5 lat, czyli może zostać uznane za innowacyjne (np. do tej pory w województwie nie istnieje firma proponująca energooszczędne tynkowanie gliną, zaś w powiecie nie istnieje producent drobnego opału z biomasy typu pelet)

Wszystkie wyżej wymienione innowacyjne rozwiązania opierać się będą o wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych, społecznych, itp.

Opisane rozwiązania będą mogły być stosowane na innych obszarach, po wcześniejszym dostosowaniu od specyfiki danego terenu.

IX Procedura oceny zgodności operacji z LSR, procedury wyboru operacji przez LGD, procedury odwołania od rozstrzygnięć w sprawie wyboru operacji w ramach działania „Wdrażanie LSR”, kryteriów, na podstawie, których oceniana jest zgodność operacji z LSR oraz kryteriów wyboru operacji, a także procedury zmiany tych kryteriów

W ramach realizacji LSR, po zatwierdzeniu jej przez samorząd województwa, LGD wybiera projekty do realizacji w ramach środków przyznanych na realizację strategii. Pracownicy LGD pomagają wnioskodawcom w przygotowaniu projektów. Wnioski te mogą dotyczyć projektów kwalifikujących się do udzielenia pomocy w ramach działań osi 3 - Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej:

- a) Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej,
- b) Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw,
- c) Odnowa i rozwój wsi,

oraz innych projektów zwanych dalej „małymi projektami”, które nie kwalifikują się do wsparcia w ramach działań Osi 3, ale przyczyniają się do osiągnięcia celów tej osi, tj. poprawy jakości życia lub większego zróżnicowania działalności gospodarczej na obszarze działania LGD.

I Ustalenie terminu naboru wniosków

Zarząd LGD podejmuje uchwałę w sprawie ogłoszenia/rozpoczęcia naboru wniosków o pomoc finansową w ramach środków przewidzianych na realizację LSR (Oś 3 i małe projekty). W imieniu LGD Prezes Zarządu LGD występuje z wnioskiem do samorządu województwa o ogłoszenie terminu naboru wniosków o pomoc.

LGD przeprowadza spotkania informacyjne dla potencjalnych beneficjentów, za których organizację odpowiedzialny jest pracownik biura LGD.

II Ogłoszenie naboru

Przygotowanie treści ogłoszenia, które zawiera:

- a) Odniesienie treści ogłoszenia do dokumentów (rozporządzenie o wdrażaniu LSR, PROW 2007-2013, Lokalna Strategia Rozwoju),
Zawartość treści ogłoszenia:
  - a) Nazwę instytucji ogłaszającej konkurs (nazwa LGD);
  - b) Powód ogłoszenia konkursu (nabór wniosków o dofinansowanie projektów w ramach realizacji LSR);
  - c) Nazwę przedsięwzięcia, w ramach którego ogłasza się konkurs,
  - d) Miejsce składania wniosków o przyznanie pomocy (Biuro LGD, adres, godziny otwarcia);
  - e) Zasady ubiegania się o pomoc (informacje dotyczące kryteriów wyboru projektów, w tym lokalne kryteria przyznania pomocy określone w LSR, rodzaj projektów podlegających dofinansowaniu, typ beneficjentów, kwotę środków przeznaczonych na wsparcie finansowe projektów i poziom dofinansowania, termin rozstrzygnięcia konkursu);
  - f) Kryteria wyboru określone w LSR;
  - g) Wysokości środków na realizację operacji w ramach naboru;
  - h) Listę dokumentów niezbędnych do oceny według lokalnych kryteriów;
  - i) Informację, gdzie można uzyskać szczegółowe informacje (strony internetowe: LGD i urzędów gmin; osoba do kontaktu);
  - j) Informację, gdzie można pobrać dokumentację konkursową:
    - rozporządzenie o wdrażaniu LSR,
    - PROW 2007-2013,
    - LSR,
    - formularz wniosku o przyznanie pomocy (udostępniony przez Instytucję Wdrażającą – ARiMR - najpóźniej w dniu ukazania się ogłoszenia),
    - wzór umowy,
    - Inne obowiązujące,
  - k) W treści ogłoszenia zamieszczany jest zapis informujący o tym, że wnioski z chwilą przyjęcia przez LGD podlegają procedurze ochrony danych osobowych i informacji handlowych (dane osobowe i handlowe są poufne),

- l) Sposób i termin składania wniosków (reguluje rozporządzenie „Wdrażanie LSR”).

Formularze wniosków będzie można pobrać:

- a) w formie papierowej: biuro LGD, urzędy gmin
- b) w formie elektronicznej: strona internetowa LGD, strony internetowe urzędów gmin,

Ogłoszenie o naborze umieszczone jest na:

- a) stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego albo urzędów gmin, LGD
- b) tablicy ogłoszeń biura LGD, Urzędu Marszałkowskiego, urzędów gmin,
- c) w prasie lokalnej,

Początek terminu składania wniosków ustalony jest nie wcześniej niż 14 dni od dnia ogłoszenia naboru (reguluje rozporządzenie „Wdrażanie LSR”). Czas ten wykorzystany może być na promocję i informację o konkursie, wsparcie doradcze dla potencjalnych beneficjentów.

III Przyjmowanie wniosków przez LGD

1. Wniosek o przyznanie pomocy składa się:
  - a) osobiście bezpośrednio w siedzibie LGD,
  - b) za pomocą poczty kurierskiej
  - c) przesyłką poleconą.
2. Termin złożenia wniosku uważa się za zachowany, jeżeli przed jego upływem wniosek: złożono osobiście bezpośrednio w siedzibie LGD, nadano przesyłką kurierską – w przypadku złożenia wniosku za pomocą poczty kurierskiej albo nadano w polskiej placówce pocztowej– w przypadku złożenia wniosku przesyłką poleconą. Przy wnioskach wysłanych pocztą, liczy się termin wpływu do Biura LGD.
3. Miejscem składania wniosków jest Biuro LGD, na zewnątrz którego znajduje się widoczna informacja o przyjmowaniu wniosków: godziny otwarcia, dyżury pracowników. Informacja ta może być też umieszczona np. w urzędach gmin (mapka dojazdu do biura).
4. Na tablicy informacyjnej oraz na stronie internetowej LGD znajduje się wykaz doradców pomagających przy wypełnianiu wniosków (dyżury, miejsca przyjęć).
5. We właściwym dokumencie znajdować się będą zapisy chroniące wnioski ze względu na ochronę danych osobowych i informacji objętych tajemnicą handlową.
6. Wnioski przyjmowane są przez pracownika Biura LGD w siedzibie LGD. Wnioski przyjmowane są w formie papierowej (zgodność z rozporządzeniem)- oryginał wypełniony komputerowo z podaniem spisu treści i liczby załączników + kopia potwierdzona za zgodność z oryginałem.
7. Pracownik Biura LGD wydaje potwierdzenie przyjęcia wniosku zawierające: pieczęć LGD, datę złożenia wniosku, podpis osoby przyjmującej wniosek, (reguluje rozporządzenie).
8. Oficjalne zamknięcie listy następuje w dniu zakończenia terminu składania wniosków: podkreślenie listy i podpisanie przez upoważnione osoby w tym samym dniu, w którym nastąpił koniec terminu ich przyjmowania (Kierownik Biura LGD i członek zarządu przeliczają wnioski, sprawdzają rejestr).
9. Złożone wnioski przechowywane są w Biurze LGD w zamkniętych kopertach.
10. Wnioski złożone po wyznaczonym terminem LGD przekazuje niezwłocznie do odpowiedniej instytucji (samorządu województwa/ARiMR).

IV Posiedzenie Rady

1. Organem dokonującym wyboru operacji, które mają być realizowane w ramach LSR Lokalnej Grupy Działania „Nasza Suwalszczyzna” jest Rada.
2. Szczegółową organizację wewnętrzną i tryb pracy Rady określa Regulamin Rady Lokalnej Grupy Działania „Nasza Suwalszczyzna”, będący załącznikiem nr 2 do niniejszej strategii.

3. Wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR Lokalnej Grupy Działania „Nasza Suwalszczyzna” dokonywany jest przez Radę na podstawie jawnych i obiektywnych kryteriów zawartych w LSR.
4. Posiedzenia Rady są zwoływane odpowiednio do potrzeb wynikających z naboru wniosków prowadzonego przez LGD. Rada dokonuje wyboru operacji na podstawie kryteriów określonych w LSR, w terminie 30 dni od dnia, w którym upłynął termin składania wniosków o przyznanie pomocy.
5. Przewodniczący Rady, w porozumieniu z Biurem LGD, wyznacza termin, miejsce, i porządek posiedzenia Rady.
6. Pracownik Biura LGD informuje pisemnie i drogą elektroniczną członków Rady o terminie, miejscu posiedzenia i porządku obrad do 7 dni przed posiedzeniem.
7. Pracownik LGD podaje do publicznej wiadomości informację o posiedzeniu Rady (strona internetowa LGD, urzędów gmin, tablice ogłoszeń).
8. W posiedzeniach Rady biorą udział:
  - a) członkowie Rady,
  - b) prezes Zarządu lub inny upoważniony członek Zarządu LGD -bez prawa głosu,
  - c) eksperci-możliwość zaproszenia do udziału w posiedzeniu
9. Przebieg Posiedzenia:
  - a) przed otwarciem posiedzenia, członkowie Rady potwierdzają swoją obecność podpisem na liście obecności.
  - b) po otwarciu posiedzenia, Przewodniczący Rady podaje liczbę obecnych członków Rady na podstawie podpisanej przez nich listy obecności i stwierdza prawomocność posiedzenia (quorum).
  - c) w razie braku quorum, Przewodniczący Rady zamyka obrady wyznaczając równocześnie nowy termin posiedzenia. Kolejne posiedzenie ma się odbyć w terminie do 7 dni.
  - d) w protokole odnotowuje się przyczyny, z powodu których posiedzenie nie odbyło się.
  - e) w przypadku nieobecności Sekretarza Rady, po stwierdzeniu quorum Przewodniczący Rady przeprowadza wybór sekretarza posiedzenia, któremu powierza obliczanie wyników głosowań, kontrolę quorum oraz wykonywanie innych czynności o podobnym charakterze.
  - f) po wyborze Sekretarza posiedzenia, Przewodniczący przedstawia porządek obrad i poddaje go pod głosowanie Rady.
  - g) członek Rady może zgłosić wniosek o zmianę porządku posiedzenia. Rada przez głosowanie zwykłą większością głosów przyjmuje lub odrzuca zgłoszone wnioski.
  - h) przewodniczący Rady prowadzi posiedzenie zgodnie z porządkiem przyjętym przez Radę.
  - i) porządek obrad obejmuje w szczególności:
    - omówienie i ocenę wniosków o przyznanie pomocy złożonych w ramach naboru prowadzonego przez LGD oraz podjęcie decyzji o wyborze operacji do finansowania.
    - informację Zarządu o przyznaniu pomocy przez samorząd województwa na operacje, które były przedmiotem wcześniejszych posiedzeń Rady.
    - wolne wnioski i zapytania.
  - j) ocena wniosków obejmuje:
    - ocenę zgodności projektów z LSR (karta oceny zgodności operacji z LSR wraz z instrukcją);
    - ocenę punktową według lokalnych kryteriów wyboru (karta oceny wg lokalnych kryteriów wraz z instrukcją);
  - k) w głosowaniu odbywającym się przez wypełnienie kart do oceny operacji, członkowie Rady oddają głos za pomocą kart oceny operacji, stanowiących załączniki nr 4, 5, 6, 7, 8 do niniejszej strategii, wydanych przez Sekretarza Rady lub sekretarza posiedzenia. Każda strona karty oceny operacji musi być opieczetowana pieczęcią LGD i podpisana przez Sekretarza Rady lub sekretarza posiedzenia.
  - l) Głos oddany przez członka Rady w formie wypełnionej karty oceny operacji jest nieważny, jeśli zachodzi co najmniej jedna z poniższych okoliczności:
    - na karcie brakuje nazwiska i imienia lub podpisu członka Rady,

- na karcie brakuje informacji pozwalających zidentyfikować operację, której dotyczy ocena (numer wniosku, nazwa wnioskodawcy, nazwa projektu).
- m) Karty muszą być wypełnione piórem, długopisem lub cienkopisem.
- n) Znaki „X” winny być postawione w polu przeznaczonego na to kwadratu.

IV a Szczegółowa procedura posiedzenia Rady⁵

1. Otwarcie koperty z wnioskiem.
2. Referowanie wniosku: odczytanie nr wniosku, nazwy wnioskodawcy, tytułu projektu, daty wpływu wniosku do LGD, w ramach jakiego działania będzie realizowany projekt (oś 3 i małe projekty), zakresu projektu (czego dotyczy), wysokości wnioskowanej kwoty pomocy. Osobą referującą jest Przewodniczący Rady lub osoba przez niego wskazana.
3. Po zapoznaniu się z nadesłanym wnioskiem, członkowie Rady składają oświadczenie, że nie są wnioskodawcami, właścicielami, współwłaścicielami, pracownikami, współmałżonkami lub krewnymi do II stopnia pokrewieństwa wnioskodawcy. Oświadczenia te składane są w stosunku do każdej omawianej operacji.
4. W przypadku operacji złożonej przez jednostkę, której właścicielem, współwłaścicielem lub pracownikiem jest członek Rady, współmałżonek członka Rady lub jego krewny do II stopnia pokrewieństwa, tenże członek Rady nie bierze udziału w procedurze oceny zgodności operacji z LSR i wyboru operacji oraz procedurze odwołania od rozstrzygnięć Rady w sprawie wyboru operacji.
5. W przypadku operacji złożonej przez członka Rady, współmałżonka członka Rady lub jego krewnego do II stopnia pokrewieństwa, tenże członek Rady nie bierze udziału w procedurze oceny zgodności operacji z LSR i wyboru operacji oraz procedurze odwołania od rozstrzygnięć Rady w sprawie wyboru operacji.
6. W przypadku braku quorum wymaganego do oceny projektu, w związku z wykluczeniem członka Rady, ocena danego projektu przekładana jest na następne posiedzenie Rady.
7. Przed ostatecznym rozpatrzeniem wniosku, Przewodniczący Rady może zarządzić przeprowadzenie dyskusji, w której mogą uczestniczyć osoby zaproszone do udziału w posiedzeniu. W dyskusji głos mogą zabierać członkowie Rady, członkowie Zarządu oraz osoby zaproszone do udziału w posiedzeniu. Przewodniczący Rady może określić maksymalny czas wystąpienia. Przewodniczący obrad w pierwszej kolejności udziela głosu osobie referującej aktualnie rozpatrywaną sprawę, osobie opiniującej operację, przedstawicielowi Zarządu, a następnie pozostałym dyskutantom według kolejności zgłoszeń. Powtórne zabranie głosu w tym samym punkcie porządku obrad możliwe jest po wyczerpaniu listy mówców. Ograniczenie to nie dotyczy osoby referującej sprawę, osoby opiniującej operację oraz przedstawiciela Zarządu.
8. Ocena zgodności operacji (projektu) z LSR odbywa się poprzez głosowanie za pomocą kart do oceny zgodności. Karta ta zawiera następujące pytania:
  - a) Czy operacja przyczynia się do osiągnięcia co najmniej jednego celu ogólnego określonego w LSR?
  - b) Czy operacja przyczynia się do osiągnięcia co najmniej jednego celu szczegółowego określonego w LSR?
  - c) Czy operacja jest zgodna z przedsięwzięciem/-ami, na które ogłoszono nabór?
9. Członek Rady może głosować za zgodnością operacji z LSR oraz za zgodnością operacji z przedsięwzięciem, na które został ogłoszony nabór, tylko wtedy, gdy w jego opinii odpowiedź na wszystkie 3 pytania jest pozytywna.

---

⁵ Opisana procedura dotyczy postępowania z jednym wnioskiem i jest kolejno powtarzana w odniesieniu do wszystkich ocenianych wniosków.

10. Głos w sprawie uznania operacji za zgodną z LSR oddaje się przez skreślenie jednej z opcji zaznaczonych gwiazdką w zawartym na Karcie Oceny Zgodności Operacji z LSR (załącznik nr 5 do niniejszej strategii) sformułowaniu: „**Głosuję za UZNANIEM* / NIEUZNANIEM* operacji za zgodną z LSR**”. Pozostawienie lub skreślenie obu opcji uważa się za głos nieważny.
11. Sekretarz Rady/posiedzenia sprawdza poprawność wypełnienia „Karty oceny zgodności operacji z LSR”, przelicza oddane głosy. W przypadku stwierdzenia braków w sposobie wypełnienia Karty Oceny Zgodności Operacji z LSR, Sekretarz lub sekretarz posiedzenia wzywa członka Rady, który wypełnił tę kartę do złożenia wyjaśnień i uzupełnienia braków. W trakcie wyjaśnień, członek Rady może na oddanej przez siebie karcie dokonać wpisów w kratkach lub pozycjach pustych.
12. Ustalając stanowisko całej Rady w tej sprawie obowiązuje zasada, że decyzja jest pozytywna, gdy większość bezwzględna składu Rady (ponad 50% jego składu) uznaje operację za zgodną z LSR i zaplanowanym przedsięwzięciem (którego dotyczy nabór).
13. Jeśli po dokonaniu poprawek i uzupełnień karta nadal zawiera błędy w sposobie wypełnienia, zostaje uznana za głos nieważny.
14. W przypadku stwierdzenia niezgodności wniosku z LSR, Rada podejmuje uchwałę o odsunięciu wniosku od dalszej oceny według lokalnych kryteriów LGD.
15. Wyniki głosowania ogłasza Przewodniczący Rady.
16. Projekty zgodne z LSR podlegają dalszej ocenie według lokalnych kryteriów wyboru:
  - każdy wniosek oceniany przez wszystkich obecnych członków Rady niewykluczonych z procedury oceny danego wniosku
17. Następuje zamknięcie posiedzenia. W terminie do siedmiu dni członkowie Rady mają możliwość zapoznania z wszystkimi wnioskami w Biurze LGD. Przewodniczący Rady zwołuje kolejne posiedzenie Rady.
18. Na kolejnym posiedzeniu Rady w pierwszej kolejności następuje ocena zgodności z LSR wniosków, do których na poprzednim posiedzeniu zabrakło quorum. Z nimi członkowie Rady też mogli się zapoznać w trakcie siedmiodniowej przerwy w obradach. Do tych wniosków powtarza się procedura opisana powyżej.
19. Referowanie wniosku: odczytanie nr wniosku, nazwy wnioskodawcy, tytułu projektu, wysokości wnioskowanej kwoty pomocy, liczba przyznanych pkt w ramach oceny wg kryteriów lokalnych, wysokość wnioskowanej kwoty. Osobą referującą jest Przewodniczący Rady lub osoba przez niego wskazana.
20. Przed ostatecznym rozpatrzeniem wniosku, Przewodniczący Rady może zarządzić przeprowadzenie dyskusji, w której mogą uczestniczyć osoby zaproszone do udziału w posiedzeniu. W dyskusji głos mogą zabierać członkowie Rady, członkowie Zarządu oraz osoby zaproszone do udziału w posiedzeniu. Przewodniczący Rady może określić maksymalny czas wystąpienia. Przewodniczący obrad w pierwszej kolejności udziela głosu osobie referującej aktualnie rozpatrywaną sprawę, przedstawicielowi Zarządu, a następnie pozostałym dyskutantom według kolejności zgłoszeń. Powtórne zabranie głosu w tym samym punkcie porządku obrad możliwe jest po wyczerpaniu listy mówców. Ograniczenie to nie dotyczy osoby referującej sprawę oraz przedstawiciela Zarządu.
21. Każda karta oceny operacji wg lokalnych kryteriów zawiera ocenę punktową według lokalnych kryteriów.
22. W trakcie zliczania głosów, Sekretarz Rady lub sekretarz posiedzenia, zobowiązany jest sprawdzić, czy łączna ocena punktowa operacji zawarta w pozycji „SUMA PUNKTÓW” została obliczona poprawnie.
23. W przypadku stwierdzenia braków w sposobie wypełnienia karty oceny operacji według lokalnych kryteriów LGD, Sekretarz lub sekretarz posiedzenia wzywają członka Rady, który wypełnił tę kar-

- tę do złożenia wyjaśnień i uzupełnienia braków. W trakcie wyjaśnień, członek Rady może na oddanej przez siebie karcie dokonać wpisów w pozycjach pustych.
24. Jeżeli po dokonaniu uzupełnień karta nadal zawiera błędy w sposobie wypełnienia, zostaje uznana za głos nieważny.
  25. Wynik głosowania w sprawie oceny operacji według lokalnych kryteriów LGD dokonuje się w taki sposób, że sumuje się oceny punktowe wyrażone na kartach stanowiących głosy oddane ważne w pozycji „SUMA PUNKTÓW” i dzieli przez liczbę ważnie oddanych głosów.
  26. Na podstawie wyników głosowania w sprawie oceny operacji według lokalnych kryteriów LGD sporządza się listę rankingową operacji.
  27. Informacja członka Zarządu o dostępności środków na poszczególne typy operacji (przedsięwzięcia).
  28. Sporządzenie ostatecznych list:
    - listy rankingowej operacji, które są rekomendowane przez Radę do finansowania w obecnym naborze wniosków,
    - listy rankingowej operacji niewybranych do finansowania wraz z uzasadnieniem,
    - listy rankingowej operacji niezgodnych z LSR.W przypadku operacji o tej samej liczbie punktów o kolejności na liście rankingowej decyduje data i godzina wpływu wniosku do Biura LGD.
  29. W stosunku do każdej operacji będącej przedmiotem posiedzenia Rady podejmowana jest przez Radę decyzja w formie uchwały o wybraniu bądź nie wybraniu operacji do finansowania, której treść musi uwzględniać:
    - a) wyniki głosowania w sprawie uznania operacji za zgodne z LSR,
    - b) wyniki głosowania w sprawie oceny operacji według lokalnych kryteriów LGD i sporządzoną na tej podstawie listę rankingową wniosków,
    - c) dostępność środków LGD na poszczególne typy operacji.
  30. Przewodniczący Rady odczytuje uchwały dotyczące poszczególnych operacji rozpatrywanych w trakcie posiedzenia, bez potrzeby ich przegłosowania.
  31. Każda uchwała powinna zawierać:
    - a) informacje o wnioskodawcy operacji (imię i nazwisko lub nazwę, miejsce zamieszkania lub miejsce działalności, adres lub siedzibę, PESEL lub REGON, NIP),
    - b) tytuł operacji zgodny z tytułem podanym we wniosku,
    - c) kwotę pomocy o jaką ubiegał się wnioskodawca zgodną z kwotą podaną we wniosku,
    - d) informację o decyzji Rady w sprawie zgodności lub braku zgodności operacji z LSR,
    - e) łączną ocenę punktową, którą otrzymał wniosek,
    - f) informację o finansowaniu lub nie finansowaniu realizacji operacji.
  32. W trakcie posiedzenia Rady sporządzany jest protokół.
  33. Wyniki głosowań odnotowuje się w protokole posiedzenia.
  34. Z każdego głosowania dokonywanego przez wypełnienie kart do oceny operacji Sekretarz Rady lub sekretarz posiedzenia sporządza protokół, w którym zawarte są informacje o przebiegu i wynikach głosowania. Karty oceny operacji, złożone w trakcie danego głosowania stanowią załącznik od protokołu z tego głosowania.
  35. Protokół powinien zawierać w szczególności:
    - a) określenie przedmiotu głosowania
    - b) określenie liczby uprawnionych do głosowania, liczby biorących udział w głosowaniu, ilości oddanych głosów ważnych i nieważnych
    - c) wyniki głosowania
    - d) podpis Sekretarza lub podpis sekretarza posiedzenia.

36. Uchwałom Rady nadaje się formę odrębnych dokumentów, z wyjątkiem uchwał proceduralnych, które odnotowuje się w protokole posiedzenia.
37. Uchwały podpisuje Przewodniczący Rady po jej podjęciu.
38. Uchwały podjęte przez Radę, nie później niż 7 dni od ich uchwalenia, Przewodniczący Rady przekazuje Zarządowi.
39. Uchwały podlegają ogłoszeniu na tablicy ogłoszeń w siedzibie LGD i na stronie internetowej LGD.
40. Wnioskodawcy mają prawo do odwołania w terminie 7 dni od dnia ogłoszenia uchwał.
41. Protokół z posiedzenia Rady sporządza się w terminie 7 dni po odbyciu posiedzenia i wyklada do wglądu w Biurze LGD na okres 14 dni w celu umożliwienia członkom Rady wniesienia ewentualnych poprawek w jego treści.
42. Wniesioną poprawkę, o której mowa w ust. 1 rozpatruje Przewodniczący Rady. Jeżeli Przewodniczący nie uwzględni poprawki, poprawkę poddaje się pod głosowanie na następnym posiedzeniu Rady, która decyduje o przyjęciu lub odrzuceniu poprawek.
43. Po zakończeniu procedury dotyczącej możliwości naniesienia poprawek do protokołu przewidzianej w ust. 1 i 2, Przewodniczący obrad podpisuje protokół.
44. Protokoły i dokumentacja z posiedzeń Rady gromadzone i przechowywane są w Biurze LGD. Dokumentacja ma charakter jawny i jest udostępniana do wglądu wszystkim zainteresowanym.
45. W terminie 14 dni od dokonania wyboru operacji do finansowania LGD przekazuje do instytucji wdrażającej:
  - a) Listę wybranych projektów wraz ze złożonymi wnioskami o przyznanie pomocy oraz uchwałami Rady o wyborze operacji do realizacji w ramach LSR:
    - Samorząd Województwa – lista małych projektów, lista projektów do działania *Odnowa i rozwój wsi*; Oddział regionalny ARiMR – listy projektów do działań *Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* i *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*;
  - b) Listę projektów, które nie zostały wybrane do realizacji w ramach LSR, wraz ze złożonymi wnioskami o przyznanie pomocy oraz uchwałami właściwego organu LGD zawierającymi uzasadnienie niedokonania wyboru.
46. Dalsze postępowanie w sprawie przyznania pomocy prowadzi odpowiednia instytucja wdrażająca (ARiMR lub Samorząd Województwa).
47. LGD informuje na piśmie wnioskodawcę o:
  - a) Zgodności lub niezgodności projektu z LSR –wskazując przyczyny niezgodności;
  - b) Wybraniu albo nie wybraniu projektów, wskazując przyczyny nie wybrania,
  - c) Liczbie uzyskanych punktów w ramach oceny projektów pod względem spełnienia kryteriów i miejscu na liście wybranych operacji, w terminie 14 dni od dnia dokonania wyboru;
48. Przekazując informację wnioskodawcom, których operacje nie zostały wybrane do realizacji w ramach LSR, LGD informuje ich również o możliwości złożenia wniosku o przyznanie pomocy na operację bezpośrednio do instytucji wdrażającej ARiMR (*Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw* i *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*), SW (*Odnowa i rozwój wsi*), o ile są pozostały jeszcze środki.

V Procedura odwołania od decyzji Rady

Zgodnie z art.35 pkt 5 Regulaminu Rady, wnioskodawcy mają prawo do odwołania w terminie 14 dni od dnia ogłoszenia uchwał.

W przypadku gdy wnioskodawca złoży odwołanie od decyzji Rady po terminie wysyłki do Samorządu Województwa lub Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa list operacji, nie ma możliwości uzupełnienia listy.

Dzień 0

Posiedzenie Rady, podjęcie uchwał o wybraniu i niewybraniu poszczególnych projektów. Zaplanowanie przez Przewodniczącego Rady posiedzenia Rady najwcześniej na dziewiąty dzień licząc od dnia wysyłki pism. Zawiadomienie przez Pracownika Biura LGD członków Rady o planowanym posiedzeniu.

Dzień 1

Przygotowanie pism informujących o wybraniu / niewybraniu operacji z informacją o możliwości złożenia odwołania osobiście w terminie 7 dni od dnia ogłoszenia uchwał.

Wysyłka pism informujących o niewybraniu operacji listem poleconym ze zwrotnym potwierdzeniem odbioru. Ogłoszenie listy rankingowej na stronie internetowej LGD i na tablicy informacyjnej w Biurze LGD.

Dzień 4

Korespondencja powinna dotrzeć do wnioskodawcy.

Dzień 14

Ostatni dzień na złożenie odwołania. Odwołania powinny być składane osobiście w siedzibie LGD.

Dzień 15

W przypadku, gdy odwołania wpłyną - posiedzenie Rady – ponowne rozpatrzenie wniosków o przyznanie pomocy, co do których złożono odwołanie. Jeżeli odwołania rozpatrzono na korzyść wnioskodawcy, a liczba uzyskanych przez wnioskodawcę punktów kwalifikuje wniosek do wpisania na listę operacji wybranych, może to spowodować skreślenie z listy operacji o mniejszej liczbie punktów. W tym wypadku konieczna jest uchwała Rady i aktualizacja listy operacji wybranych oraz niewybranych.

Dzień 20

Pracownik Biura LGD przygotowuje i wysyła pisma informujące o wybraniu operacji do realizacji, pism informujących o negatywnym rozpatrzeniu odwołania oraz pism informujących o niewybraniu operacji do wnioskodawców, którzy zostali usunięci z listy operacji wybranych ze względu na zbyt niską liczbę uzyskanych punktów na skutek odwołań. Wysyłka list operacji wybranych oraz list operacji niewybranych do Samorządu Województwa lub Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Maksymalny czas na przeprowadzenie procedury odwołania to 14 dni od dnia wysłania pism. Zgodnie z kodeksem postępowania administracyjnego termin ten jest liczony od dnia następującego po dniu dokonania wyboru.

Procedura oceny i wyboru operacji-wersja tabelaryczna

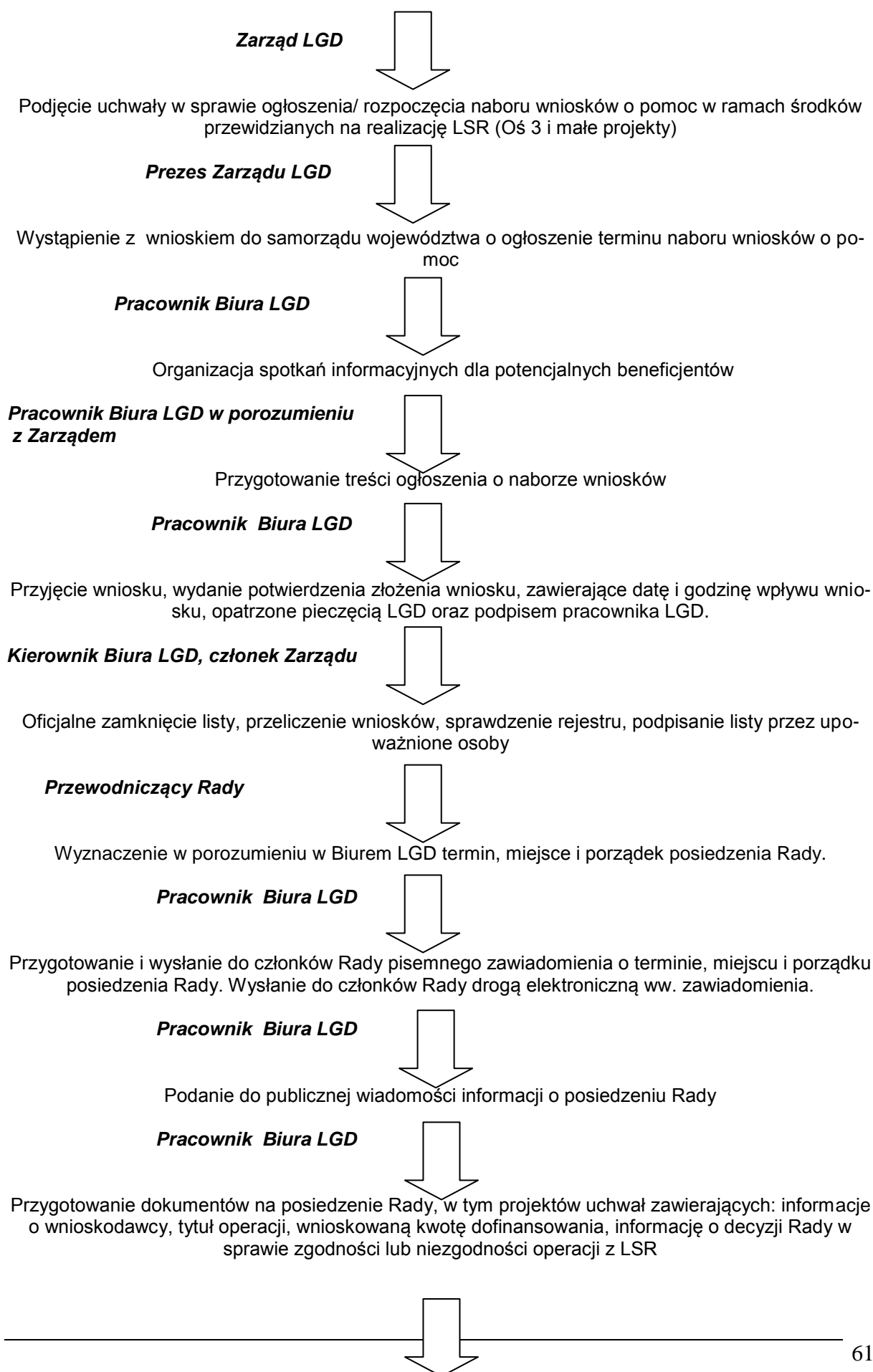
Osoba /Organ LGD	Opis czynności	Czas	Uwagi
Zarząd	Podjmuje uchwałę w sprawie ogłoszenia/ rozpoczęcia naboru wniosków o pomoc w ramach środków przewidzianych na realizację LSR (Oś 3 i małe projekty).	1 dzień roboczy	Uchwała w sprawie ogłoszenia/ rozpoczęcia naboru wniosków o pomoc w ramach środków przewidzianych na realizację LSR
Prezes Zarządu	Wystąpienie z wnioskiem do samorządu województwa o ogłoszenie terminu naboru wniosków o pomoc	1 dzień roboczy	Wniosek o ogłoszenie terminu naboru wniosków o pomoc wysłany do Samorządu Województwa
Pracownik Biura	Organizacja spotkań informacyjnych	2 dni robocze	Spotkania informacyjne

LGD	dla potencjalnych beneficjentów		dla potencjalnych beneficjentów
Pracownik Biura LGD w porozumieniu z Zarządem	Przygotowanie treści ogłoszenia, które zawiera termin i miejsce przyjmowania wniosków	1 dzień roboczy	Ogłoszenie o naborze
Pracownik Biura LGD	Przyjęcie wniosku, wydanie potwierdzenia złożenia wniosku, zawierające datę i godzinę wpływu wniosku, opatrzone pieczęcią LGD oraz podpisem pracownika LGD.	1 dzień roboczy	Zarejestrowany wniosek
Kierownik Biura LGD, członek Zarządu	Oficjalne zamknięcie listy, przeliczenie wniosków, sprawdzenie rejestru, podpisanie listy przez upoważnione osoby	1 dzień roboczy	Lista złożonych wniosków. Zarząd w drodze uchwały wyznacza osoby upoważnione do podpisania listy złożonych wniosków
Przewodniczący Rady	Wyznaczenie w porozumieniu z Biurem LGD terminu, miejsca i porządek posiedzenia Rady.	1 dzień roboczy	Wyznaczony termin i miejsce posiedzenia Rady
Pracownik Biura LGD	Przygotowanie i wysłanie do członków Rady pisemnego zawiadomienia o terminie, miejscu i porządku posiedzenia Rady. Wysłanie do członków Rady drogą elektroniczną ww. zawiadomienia.	1 dzień roboczy	Zawiadomienie o terminie posiedzenia Rady jej członków
Pracownik Biura LGD	Podanie do publicznej wiadomości informacji o posiedzeniu Rady	1 dzień roboczy	Wiadomość o posiedzeniu Rady
Pracownik Biura LGD	Przygotowanie dokumentów na posiedzenie Rady, w tym projektów uchwał zawierających: informacje o wnioskodawcy, tytuł operacji, wnioskowaną kwotę dofinansowania, informację o decyzji Rady w sprawie zgodności lub niezgodności operacji z LSR	3 dni robocze	Projekty uchwał
Członkowie Rady	Potwierdzenie obecności podpisem na liście obecności.	Przed posiedzeniem	Wypełniona lista obecności
Przewodniczący Rady	Podanie liczby obecnych członków Rady na podstawie podpisanej przez nich listy obecności i stwierdzenie prawomocności posiedzenia	Po otwarciu posiedzenia	
Przewodniczący Rady lub wskazana przez niego osoba	Referowanie wniosków	W trakcie posiedzenia	
Członkowie Rady	Złożenie oświadczenia, że członek Rady nie jest wnioskodawcą, właścicielem, współwłaścicielem, pracownikiem, współmałżonkiem lub krewnym do II stopnia pokrewieństwa wnioskodawcy.	Na początku posiedzenia	Złożenie oświadczeń przez członków Rady.
Przewodniczący Rady	Możliwość zarządzenia przeprowadzenia dyskusji	Przed oceną wniosków	
Członkowie Rady	Ocena wniosków pod kątem zgodności z LSR	W trakcie posiedzenia	Wnioski zgodne/niezgodne z LSR
Sekretarz Rady/posiedzenia	Podpisanie kart oceny operacji	W trakcie posiedzenia	Podpisane karty oceny operacji

Sekretarz Rady/posiedzenia	1. Weryfikacja kart oceny operacji 2. W przypadku stwierdzenia braków w sposobie wypełnienia Karty Oceny Zgodności Operacji z LSR, Sekretarz lub sekretarz posiedzenia wzywa członka Rady, który wypełnił tę kartę do złożenia wyjaśnień i uzupełnienia braków.	W trakcie posiedzenia Rady	Zweryfikowane karty oceny operacji
Przewodniczący Rady	Ogłoszenie wyników głosowania.	W trakcie posiedzenia Rady	Dokonana ocena zgodności operacji z LSR
Przewodniczący Rady lub wskazana przez niego osoba	Referowanie wniosków	W trakcie posiedzenia	
Przewodniczący Rady	Możliwość zarządzenia przeprowadzenia dyskusji	Przed oceną wniosków	
Członkowie Rady	Ocena wniosków pod kątem zgodności z kryteriami lokalnymi	W trakcie posiedzenia	Wnioski zgodne/niezgodne z kryteriami lokalnymi
Sekretarz Rady/posiedzenia	1. Weryfikacja kart oceny operacji 2. W przypadku stwierdzenia braków w sposobie wypełnienia karty oceny operacji według lokalnych kryteriów LSR, Sekretarz lub sekretarz posiedzenia wzywa członka Rady, który wypełnił tę kartę do złożenia wyjaśnień i uzupełnienia braków.	W trakcie posiedzenia Rady	Zweryfikowane karty oceny operacji
Sekretarz Rady/posiedzenia	Sporządzenie listy rankingowej operacji	W trakcie posiedzenia Rady	Lista rankingowa operacji
Członek Zarządu	Informacja członka Zarządu o dostępności środków na poszczególne typy operacji	W trakcie posiedzenia Rady	
Sekretarz Rady/posiedzenia	Sporządzenie ostatecznych list rankingowych	W trakcie posiedzenia Rady	Ostateczne listy rankingowe
Rada	Podjęcie uchwał o wybraniu bądź nie wybraniu operacji do finansowania	W trakcie posiedzenia Rady	Uchwały o wybraniu bądź nie wybraniu operacji do finansowania
Przewodniczący Rady	Podpisanie uchwał	W trakcie posiedzenia Rady	Podpisane uchwały
Sekretarz Rady/posiedzenia	Sporządzenie protokołu z posiedzenia Rady	W trakcie posiedzenia Rady	Protokół z posiedzenia Rady
Przewodniczący Rady	Wyznaczenie w porozumieniu w Biurze LGD terminu, miejsca i porządku posiedzenia Rady.	1 dzień roboczy	Wyznaczony termin i miejsce posiedzenia Rady
Przewodniczący Rady	Przekazanie uchwał Rady Zarządowi LGD	do 7 dni od posiedzenia Rady	
Pracownik Biura LGD	1. Sporządzenie i wysłanie pism do wnioskodawców o wybraniu / niewybraniu operacji z informacją o możliwości złożenia odwołania osobiście w terminie 14 dni od dnia ogłoszenia uchwał 2. Ogłoszenie list rankingowych na stronie internetowej LGD i na tablicy informacyjnej w Biurze LGD.	1 dzień roboczy	Sporządzenie i wysłanie pism, lista rankingowa podana do publicznej wiadomości
Przewodniczący	Zaplanowanie posiedzenia Rady na	1 dzień roboczy	Zaplanowanie terminu

Rady	szesnasty dzień licząc od dnia wysyłki pism		posiedzenia Rady
Pracownik Biura LGD	Przygotowanie projektu pisma do Samorządu Województwa/ARiMR w sprawie przekazania: -dokumentacji operacji wyłonionych do dofinansowania -list rankingowych operacji	1 dzień roboczy	Projekt pisma
Członkowie Rady	Ponowne rozpatrzenie wniosków w przypadku wpłynięcia odwołania i przygotowanie listy rankingowej uwzględniającej ewentualne poprawki	W trakcie posiedzenia Rady	
Przewodniczący Rady	Przekazanie uchwał Rady Zarządowi LGD	do 7 dni od posiedzenia Rady	
Pracownik Biura LGD	1. Przygotowanie i wysłanie pisma do UMWM/ARiMR w sprawie przekazania: -dokumentacji operacji wyłonionych do dofinansowania -list rankingowych operacji 2. Przygotowanie i wysłanie pism informujących wnioskodawców o wyniku procedury odwoławczej 3.Archiwizowanie dokumentów z posiedzeń Rady.	2 dni robocze	Wysłane pismo wraz z załącznikami

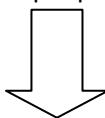
Procedura oceny i wyboru operacji-wersja graficzna

Członkowie Rady

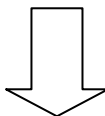
Potwierdzenie obecności podpisem na liście obecności

Przewodniczący Rady

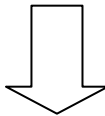
Podanie liczby obecnych członków Rady na podstawie podpisanej przez nich listy obecności i stwierdzenie prawomocności posiedzenia

**Przewodniczący Rady lub
wskazana przez niego osoba**

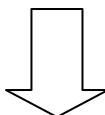
Referowanie wniosków

Członkowie Rady

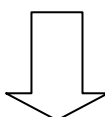
Złożenie oświadczenia, że członek Rady nie jest wnioskodawcą, właścicielem, współwłaścicielem, pracownikiem, współmałżonkiem lub krewnym do II stopnia pokrewieństwa wnioskodawcy

Przewodniczący Rady

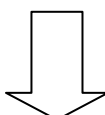
Możliwość zarządzenia przeprowadzenia dyskusji

Członkowie Rady

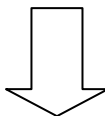
Ocena wniosków pod kątem zgodności z LSR

Sekretarz Rady/posiedzenia

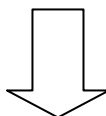
Podpisanie kart oceny operacji

Sekretarz Rady/posiedzenia

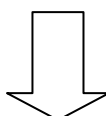
1. Weryfikacja kart oceny operacji
2. W przypadku stwierdzenia błędów i braków w sposobie wypełnienia Karty Oceny Zgodności Operacji z LSR, Sekretarz lub sekretarz posiedzenia wzywa członka Rady, który wypełnił tę kartę do złożenia wyjaśnień i uzupełnienia braków.

Przewodniczący Rady

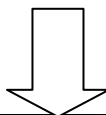

Ogłoszenie wyników głosów

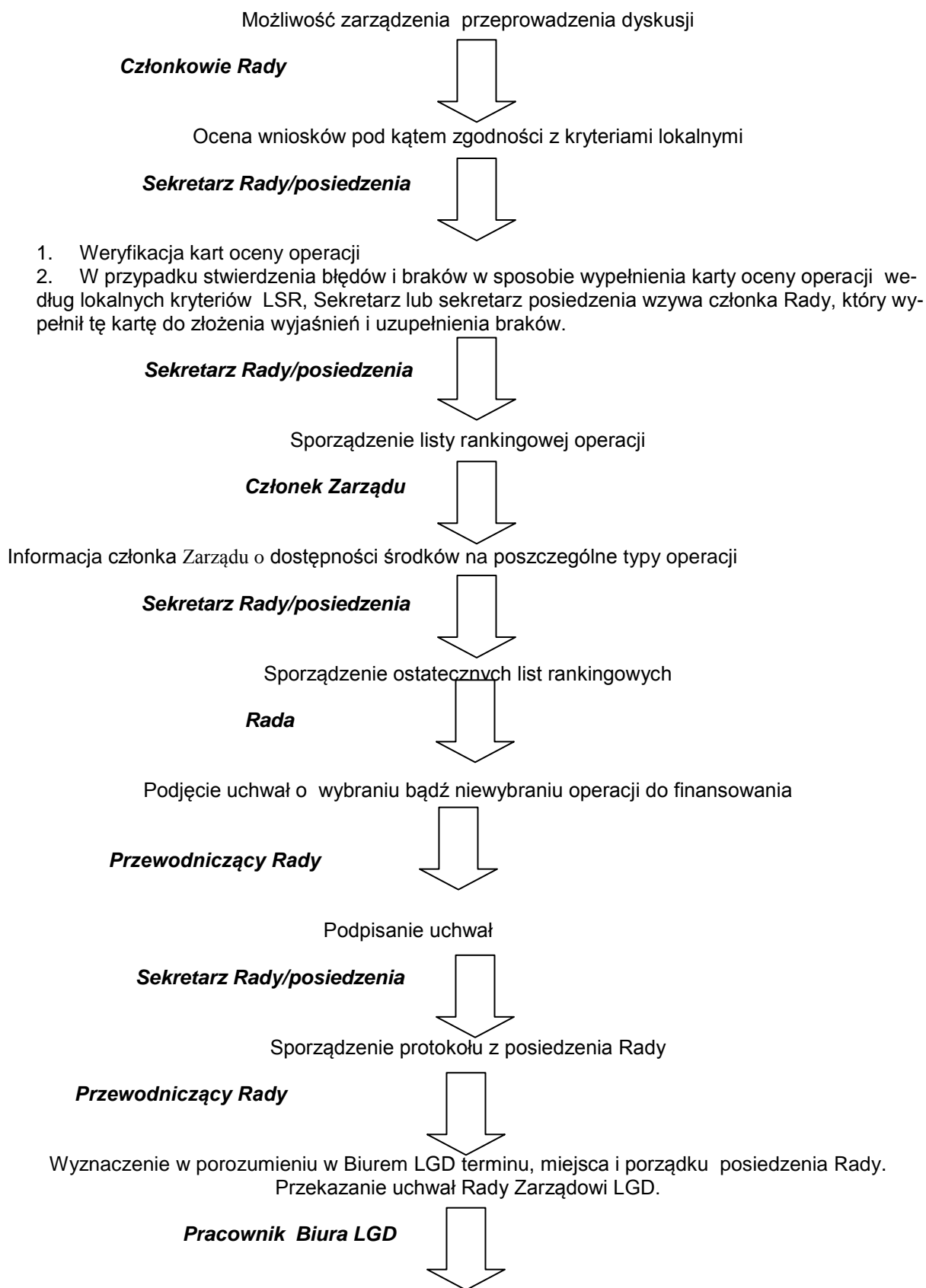
**Przewodniczący Rady lub
wskazana przez niego osoba**

Referowanie wniosków

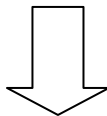

Przewodniczący Rady

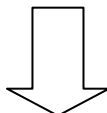
1. Sporządzenie i wysłanie pism do wnioskodawców o wybraniu / niewybraniu operacji z informacją o możliwości złożenia odwołania osobiście w terminie 14 dni od dnia ogłoszenia uchwał.
2. Ogłoszenie list rankingowych na stronie internetowej LGD i na tablicy informacyjnej w Biurze LGD.

Przewodniczący Rady

Zaplanowanie posiedzenia Rady na szesnasty dzień licząc od dnia wysyłki pism

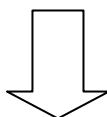
Pracownik Biura LGD

Przygotowanie projektu pisma do Samorządu Województwa/ARiMR w sprawie przekazania:

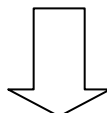
1. Dokumentacji operacji wyłonionych do dofinansowania
2. List rankingowych operacji

Członkowie Rady

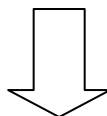
Ponowne rozpatrzenie wniosków w przypadku wpłynięcia odwołania/przygotowanie list rankingowych uwzględniających ewentualne poprawki

Przewodniczący Rady

Przekazanie uchwał Rady Zarządowi LGD.

Pracownik Biura LGD

1. Przygotowanie i wysłanie pisma do UMWM/ARiMR w sprawie przekazania:
  - dokumentacji operacji wyłonionych do dofinansowania
  - list rankingowych operacji
2. Przygotowanie i wysłanie pism informujących wnioskodawców o wyniku procedury odwoławczej.
3. Archiwizowanie dokumentów z posiedzeń Rady.

Kryteria oceny merytorycznej

Ocenie merytorycznej poddawane są te operacje, u których nie stwierdzono żadnych niezgodności formalnych. Ocena merytoryczna składa się z:

- a) oceny zgodności operacji z LSR;
- b) oceny zgodności operacji z lokalnymi kryteriami przyjętymi przez LGD.

Ocenę zgodności operacji z LSR dokonuje każdy niewykluczony z oceny członek Rady przy pomocy Karty Oceny Zgodności Operacji z LSR, będącej wzorem nr 1 do Regulaminu Rady. Operację można uznać za zgodną z LSR, kiedy realizuje co najmniej jeden z celów ogólnych, co najmniej jeden z celów szczegółowych LSR i co najmniej jedno z przedsięwzięć LSR.

Ocenę zgodności operacji z kryteriami lokalnymi LGD, dokonuje się na wzorach nr 2,3,4, lub 5 załączonych do Regulaminu Rady. Oceny zgodności operacji z lokalnymi kryteriami dokonuje się na:

- a) Karcie Oceny Zgodności Operacji z Lokalnymi Kryteriami –wzór nr 2 do Regulaminu Rady – dla operacji zgłoszonej przez wnioskodawcę do działania „Wdrażanie LSR – małe projekty”;
- b) Karcie Oceny Zgodności Operacji z Lokalnymi Kryteriami –wzór nr 3 do Regulaminu Rady – dla operacji zgłoszonej przez wnioskodawcę do działania „Odnowa i rozwój wsi”;
- c) Karcie Oceny Zgodności Operacji z Lokalnymi Kryteriami –wzór nr 4 do Regulaminu Rady – dla operacji zgłoszonej przez wnioskodawcę do działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”;
- d) Karcie Oceny Zgodności Operacji z Lokalnymi Kryteriami –wzór nr 5 do Regulaminu Rady – dla operacji zgłoszonej przez wnioskodawcę do działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw”.

Do każdej karty oceny dołączona jest instrukcja jej wypełniania.

Poniższe tabele zawierają listy kryteriów oceny zgodności operacji z kryteriami lokalnymi wraz z ich opisem:

Nazwa kryterium	Źródło informacji	Waga	Punktacja	Uwagi
Odnowa i rozwój wsi				
Doświadczenie wnioskodawcy w realizacji projektów współfinansowanych ze środków UE:		2	0-5	1 pkt za każdy projekt, max. 5
Stosunek wnioskowanej kwoty pomocy do liczby osób zamieszkałych w miejscowościach realizacji projektu		3	0-5	0 – pow. 1000 1 pkt-od 201 do 1000 2 pkt- od 101 do 200 3 pkt- od 51 do 100 4 pkt – od 30 do 50 5 pkt – pon. 30
Rozwój infrastruktury turystycznej, kulturalnej i sportowej		7	0-3	0pkt –projekt nie dotyczy infrastruktury ocenianej w niniejszym kryterium 1 pkt za każdy rodzaj rozwijanej infrastruktury w ramach projektu: turystycznej, sportowej, kulturalnej; max. 3 pkt.
Dostęp turystów do produktów projektu		5	0-2	0pkt-brak dostępu 1pkt- dostęp ograniczony sezonowo 2pkt- dostęp całoroczny
Innowacyjność projektu		2	0-5	0pkt-brak innowacyjności 1pkt-projekt innowacyjny w skali beneficjenta 2pkt- projekt innowacyjny na terenie gminy, w której projekt jest realizowany 3pkt-projekt innowacyjny na terenie LSR 5pkt-projekt innowacyjny na terenie kraju
Oddziaływanie na środowisko		2	0-2	0 pkt- projekt jest neutralny dla środowiska 1pkt- projekt oddziałuje pozytywnie na środowisko (bez wykorzystania energii odnawialnej) 2pkt- projekt oddziałuje pozytywnie na środowisko z wykorzystaniem energii odnawialnej
Dostęp dla osób niepełnosprawnych		3	0-1	0 pkt – projekt nie przewiduje specjalnych ułatwień dostępu dla osób niepełnosprawnych 1 pkt- projekt przewiduje ułatwienia dostępu dla osób niepełnosprawnych

Szeroki zasięg oddziaływania operacji (oceniana jest liczba miejscowości, w których realizowany jest projekt)		4	1-6	1 pkt za każdą miejscowość, max. 6 pkt.
Wkład własny wyższy od wymaganego		1	0-3	0pkt- minimalny wkład własny 1pkt- 1%-10% powyżej wkładu minimalnego 2 pkt- 11%-20% powyżej wkładu minimalnego 3pkt-powyżej 21% powyżej wkładu minimalnego
Maksymalna liczba punktów – 100 pkt				
Małe projekty				
Projekt realizowany w partnerstwie, w którego skład wchodzi		3	0-3	0pkt-brak partnerstwa 1 pkt- dwa podmioty 2 pkt- trzy podmioty 3 pkt- powyżej trzech podmiotów
Integracja społeczności lokalnej		4	0-3	Z produktów projektu korzysta (uczestniczy): 0 pkt- poniżej 0,5% mieszkańców obszaru działania 1 pkt – 0,5-4,99% mieszkańców obszaru działania 2 pkt – 5-19,99% mieszkańców obszaru działania 3 pkt – powyżej 20% mieszkańców obszaru działania
Aktywizacja społeczności lokalnej (wolontariat artystyczny, porządkowy, remontowy, wytwórczy itp.)		5	0-4	0 pkt- nie dotyczy 1 pkt – angażuje 1-3 mieszkańców-wolontariuszy 2 pkt – angażuje 3-9 mieszkańców-wolontariuszy 3 pkt – angażuje 10-19 mieszkańców-wolontariuszy 4 pkt – angażuje powyżej 20 mieszkańców-wolontariuszy
Innowacyjność projektu		2	0-5	0pkt-brak innowacyjności 1pkt-projekt innowacyjny w skali beneficjenta 2pkt- projekt innowacyjny na terenie gminy, w której projekt jest realizowany 3pkt-projekt innowacyjny na terenie LSR 5pkt-projekt innowacyjny na terenie kraju
Oddziaływanie na środowisko		3	0-2	0 pkt- projekt jest neutralny dla środowiska 1pkt- projekt oddziałuje pozytywnie na środowisko (bez wykorzystania energii odnawialnej) 2pkt- projekt oddziałuje pozytywnie na środowisko z wykorzystaniem energii odnawialnej
Dostęp dla osób niepełnosprawnych		1	0-2	0 pkt – projekt nie przewiduje specjalnych ułatwień dostępu dla osób niepełnosprawnych 1 pkt- projekt przewiduje ułatwienia techniczne lub opiekę

				dla osób niepełnosprawnych 2 pkt- projekt przewiduje ułatwienia techniczne i opiekę dla osób niepełnosprawnych
Doświadczenie wnioskodawcy w realizacji małych projektów		4	0-2	0pkt- zrealizował 3 lub więcej małych 1pkt-zrealizował od 1-2 projektów 2pkt- nie realizował projektów
Wkład własny wyższy od wymaganego wkładu własnego		2	0-3	0pkt- minimalny wkład własny 1pkt- 1%-20% powyżej wkładu minimalnego 2 pkt- 21%-40% powyżej wkładu minimalnego 3pkt-powyżej 41% powyżej wkładu minimalnego
Projekt wykorzystuje lokalne zasoby		5	0-3	0 pkt - nie wykorzystuje lokalnych zasobów 1 pkt- wykorzystuje lokalne zasoby przyrodnicze lub kulturowe lub historyczne 2 pkt – wykorzystuje dwa spośród trzech typów lokalnych zasobów: przyrodniczych, kulturowych, historycznych 3 pkt- wykorzystuje łącznie lokalne zasoby przyrodnicze, kulturowe i historyczne
Projekt oddziałuje na długość sezonu turystycznego		3	0-4	Dostępność produktów projektu dla turystów występuje: 0 pkt – brak dostępności 1 pkt- w sezonie od lipca do sierpnia 2 pkt. - w sezonie od maja do września 4 pkt. – przez cały rok <i>*w przypadku imprez decyduje największy zakres obejmujący datę/daty wydarzenia</i>
Maksymalna liczba punktów – 100 pkt				
Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw				
Projekt dotyczy wykorzystania lokalnych zasobów		3	0-3	0 pkt - nie wykorzystuje lokalnych zasobów 1 pkt- wykorzystuje lokalne zasoby przyrodnicze lub kulturowe lub historyczne 2 pkt – wykorzystuje dwa spośród trzech typów lokalnych zasobów: przyrodniczych, kulturowych, historycznych 3 pkt- wykorzystuje łącznie lokalne zasoby przyrodnicze, kulturowe i historyczne
Oddziaływanie na środowisko		4	0-2	0 pkt- projekt jest neutralny dla środowiska 1pkt- projekt oddziałuje pozytywnie na środowisko (bez wykorzystania energii odnawialnej) 2pkt- projekt oddziałuje pozytywnie na środowisko z wykorzystaniem energii odnawialnej
Zakres projektu		5	0-3	0pkt- nie dotyczy poniższych

				1 pkt- energia odnawialna, recykling, ochrona środowiska 2pkt- lokalne produkty spożywcze, ekologiczne 3pkt- rzemiosło, rękodzielnictwo
Rozwój turystyczny		7	0-2	0 pkt. – nie dotyczy 1 pkt – rozwój usług turystycznych oprócz noclegowych 2 pkt. - budowa, remont lub wyposażenie turystycznej bazy noclegowej
Realizacja operacji spowoduje utworzenie nowych miejsc pracy		6	0-3	0pkt-nie przewiduje utworzenia nowych miejsc pracy 1 pkt – 1- 2 miejsca pracy 2 pkt – 3 - 5 miejsc pracy 3 pkt –powyżej 5 miejsc pracy
Projekt dotyczy		2	1-2	1pkt- rozwoju istniejącego mikroprzedsiębiorstwa 2 pkt – powstania nowego mikroprzedsiębiorstwa
Wkład własny wyższy od wymaganego wkładu własnego		1	0-4	0pkt- minimalny wkład własny 1pkt- 1%-9,99% powyżej wkładu minimalnego 2 pkt- 10%-19,99% powyżej wkładu minimalnego 3 pkt- 20%-29,99% powyżej wkładu minimalnego 4 pkt- powyżej 30% powyżej wkładu minimalnego
Projekt realizowany w partnerstwie, w którego skład wchodzi		4	0-3	0pkt-brak partnerstwa 1 pkt- dwa podmioty 2 pkt- trzy podmioty 3pkt- powyżej trzech podmiotów
Innowacyjność projektu		4	0-4	0pkt- brak innowacyjności 1pkt-formy niewymienione poniżej 2pkt- nowy rodzaj produkcji lub usługi na terenie LSR dodatkowo 2 pkt za nowatorski sposób wykorzystania lokalnych zasobów
Maksymalna liczba punktów – 100 pkt				
Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej				
Projekt przewiduje powstanie nowych turystycznych miejsc noclegowych lub ich modernizację		2	0-10	0pkt-nie dotyczy 3 pkt. - dotyczy dodatkowo po 1 pkt. za każde nowe miejsce noclegowe (do 7) max. 10 pkt.
Projekt dotyczy wykorzystania lokalnych zasobów		4	0-2	0pkt-nie dotyczy 1pkt- inne niewymienione poniżej 2pkt- kulturowe lub przyrodnicze
Realizacja operacji spowoduje utworzenie		3	0-5	0pkt-nie dotyczy

nowych miejsc pracy				po 1 pkt. za każde miejsce pracy, max. 5 pkt.
Powierzchnia użytków rolnych gospodarstwa wnioskodawcy		2	1-3	1pkt- powyżej 5 ha 2 pkt- 3 ha do 5 ha 3pkt- do 3 ha
Oddziaływanie na środowisko		3	0-2	0 pkt- projekt jest neutralny dla środowiska 1pkt- projekt oddziałuje pozytywnie na środowisko (bez wykorzystania energii odnawialnej) 2pkt- projekt oddziałuje pozytywnie na środowisko z wykorzystaniem energii odnawialnej
Innowacyjność projektu		3	0-3	0pkt- brak innowacyjności 1pkt-formy niewymienione poniżej 2pkt- nowy rodzaj produkcji lub usługi na terenie LSR 3pkt-nowatorski sposób wykorzystania lokalnych zasobów
Projekt dotyczy		5	1-2	1pkt-rozwoju prowadzonej działalności nierolniczej 2pkt- podjęcia nowej działalności nierolniczej
Projekt realizowany w partnerstwie, w którego skład wchodzi		2	0-3	0pkt-brak partnerstwa 1 pkt- dwa podmioty 2 pkt- trzy podmioty 3pkt- powyżej trzech podmiotów
Projekt dotyczy poszerzenia oferty gastronomicznej		2	0-4	0pkt-nie dotyczy 1pkt-poszerzenie oferty gastronomicznej 2pkt- poszerzenie oferty gastronomicznej przy wykorzystaniu lokalnych produktów 4pkt- poszerzenie oferty gastronomicznej przy wykorzystaniu lokalnych produktów ekologicznych
Projekt oddziałuje na długość sezonu turystycznego		2	0-4	Dostępność produktów projektu dla turystów występuje: 0 pkt – brak dostępności 1 pkt- w sezonie od lipca do sierpnia 2 pkt. - w sezonie od maja do września 4 pkt. – przez cały rok
Wkład własny wyższy od wymaganego wkładu własnego		1	0-4	0pkt- minimalny wkład własny 1pkt- 1%-9,99% powyżej wkładu minimalnego 2 pkt- 10%-19,99% powyżej wkładu minimalnego 3 pkt- 20%-29,99% powyżej wkładu minimalnego 4 pkt- powyżej 30% powyżej wkładu minimalnego
Maksymalna liczba punktów – 100 pkt				

V. Procedura zmiany kryteriów lokalnych

1. O ewentualną zmianę kryteriów lokalnych wnioskuje do Walnego Zebrania Członków Rada Lokalnej Grupy Działania „Nasza Suwalszczyzna”. Wniosek o zmianę kryteriów lokalnych kierowany jest do Walnego Zebrania Członków w trosce o zrównoważony i zintegrowany rozwój obszaru funkcjonowania LGD „Nasza Suwalszczyzna”; Rada uzasadnia wniosek zmianą sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru i/lub stopniem realizacji lokalnej strategii rozwoju w ramach poszczególnych obszarów tematycznych (celów ogólnych, celów szczegółowych).
2. Walne Zebranie Członków przekazuje swoją propozycję odnośnie kryteriów lokalnych Zarządowi Lokalnej Grupy Działania „Nasza Suwalszczyzna”, a ten – po akceptacji – kieruje je do Rady i określa datę, od której stają się obowiązujące.

X Budżet LSR

Założenia dla budżetu:

Kwoty całkowite w tabeli budżetowej stanowią sumę kwoty refundowanej i wkładu własnego zgodnego z rodzajem operacji – wg wytycznych PROW 2007-2013, tj.:

- maksymalnie 50% dofinansowania dla operacji „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” (czyli minimum 50% wkładu własnego);
- maksymalnie 50% dofinansowania dla operacji „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” (czyli minimum 50% wkładu własnego);
- maksymalnie 75% dofinansowania dla operacji „Odnowa i rozwój wsi” (czyli minimum 25% wkładu własnego);
- maksymalnie 70% dofinansowania dla operacji „Małe projekty” (czyli minimum 30% wkładu własnego);

Budżet LSR został przygotowany w oparciu o założenie uzyskiwania maksymalnego możliwego dofinansowania w danym typie operacji przez beneficjentów.

Poniższa tabela obrazuje **budżet LGD „Nasza Suwalszczyzna” w każdym roku realizacji**, przy spełnieniu powyższych założeń i harmonogramu:

BUDŻET LGD „NASZA SUWALSZCZYNA” W KAŻDYM ROKU REALIZACJI

ROK	KATEGORIA KOSZTU	413 – Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju					421 – Wdrażanie projektów współpracy	431 – Funkcjonowanie LGD, nabywanie umiejętności i aktywizacja			Razem Oś 4
		Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	Tworzenie i rozwój mikro-przedsiębiorstw	Odnowa i rozwój wsi	Małe projekty	Razem 413		Funkcjonowanie LGD (koszty bieżące)	Nabywanie umiejętności i aktywizacja	Razem 431	
2009	Całkowite	0	0	0	152000,00	152000,00		53000,00	4200,00	57200,00	209200,00
	kwalifikowalne	0	0	0	152000,00	152000,00		53000,00	4200,00	57200,00	209200,00
	do refundacji	0	0	0	100000,00	100000,00		53000,00	4200,00	57200,00	157200,00
2010	Całkowite	140000,00	200000,00	140000,00	366000,00	846000,00	38515,00	85000,00	35000,00	120000,00	1004515,00
	kwalifikowalne	140000,00	200000,00	140000,00	366000,00	846000,00	38515,00	85000,00	35000,00	120000,00	1004515,00
	do refundacji	70000,00	100000,00	105000,00	250000,00	525000,00	38515,00	85000,00	35000,00	120000,00	683515,00
2011	Całkowite	140000,00	200000,00	140000,00	366000,00	846000,00	32000,00	85000,00	36000,00	121000,00	999000,00
	kwalifikowalne	140000,00	200000,00	140000,00	366000,00	846000,00	32000,00	85000,00	36000,00	121000,00	999000,00
	do refundacji	70000,00	100000,00	105000,00	250000,00	525000,00	32000,00	85000,00	36000,00	121000,00	678000,00
2012	Całkowite	140000,00	200000,00	140000,00	366000,00	846000,00		85000,00	30000,00	115000,00	961000,00
	kwalifikowalne	140000,00	200000,00	140000,00	366000,00	846000,00		85000,00	30000,00	115000,00	961000,00
	do refundacji	70000,00	100000,00	105000,00	250000,00	525000,00		85000,00	30000,00	115000,00	640000,00
2013	Całkowite	140000,00	200000,00	140000,00	366000,00	846000,00		85000,00	35600,00	120600,00	966600,00
	kwalifikowalne	140000,00	200000,00	140000,00	366000,00	846000,00		85000,00	35600,00	120600,00	966600,00
	do refundacji	70000,00	100000,00	105000,00	250000,00	525000,00		85000,00	35600,00	120600,00	645600,00
2014	Całkowite	120000,00	120000,00	280000,00	280000,00	800000,00		90000,00	34300,00	124300,00	924300,00
	kwalifikowalne	120000,00	120000,00	280000,00	280000,00	800000,00		90000,00	34300,00	124300,00	924300,00
	do refundacji	60000,00	60000,00	210000,00	196000,00	526000,00		90000,00	34300,00	124300,00	650300,00
2015	Całkowite							16545,00	7000,00	23545,00	23545,00
	kwalifikowalne							16545,00	7000,00	23545,00	23545,00
	do refundacji							16545,00	7000,00	23545,00	23545,00
2009 - 2015	Całkowite	680000,00	920000,00	840000,00	1896000,00	4336000,00	70515,00	499545,00	182100,00	681645,00	5088160,00
	kwalifikowalne	680000,00	920000,00	840000,00	1896000,00	4336000,00	70515,00	499545,00	182100,00	681645,00	5088160,00
	do refundacji	340000,00	460000,00	630000,00	1296000,00	2726000,00	70515,00	499545,00	182100,00	681645,00	3478160,00

XI Opis procesu przygotowania i konsultowania LSR

Budowa Lokalnej Strategii Rozwoju „Nasza Suwalszczyzna” oparta była na partycypacyjnym modelu tworzenia dokumentów o charakterze strategicznym. Prace nad jej przygotowaniem trwały wiele miesięcy. W procesie tym uczestniczyły wszystkie środowiska lokalne zaangażowane w rozwój społeczny, gospodarczy i przestrzenny regionu: mieszkańcy, organizacje pozarządowe, nieformalne zrzeszenia społeczne, kościoły i związki wyznaniowe, przedsiębiorcy, rolnicy, organy samorządu terytorialnego i ich jednostki pomocnicze.

Metodami zastosowanymi w tworzeniu Lokalnej Strategii Rozwoju były warsztaty robocze, sesje rad gmin, spotkania i konsultacje z mieszkańcami.

W celu sprawnej pracy nad LSR, powołano 5 grup roboczych do opracowania LSR:

- grupę „małych projektów”
- grupę „odnowy i rozwoju wsi”
- grupę „mikroprzedsiębiorstw”
- grupę „różnicowania”
- grupę techniczną – koordynującą

Pierwszym krokiem było **zdiagnozowanie sytuacji społeczno-gospodarczej**, charakteryzującej obszar LGD. W tym celu przeprowadzona została analiza statystyczna, uwzględniająca przede wszystkim trendy demograficzne, stan infrastruktury turystycznej oraz poziom rozwoju przedsiębiorczości. Na tym etapie opierano się głównie o dane Głównego Urzędu Statystycznego oraz informacje zawarte w dokumentach przygotowanych przez Urzędy Gmin poszczególnych jednostek, wchodzących w skład LGD. W tej części LSR starano się wykazać jedynie specyficzne uwarunkowania obszaru, wyróżniające go w otoczeniu i stanowiące potencjał rozwojowy. Wyniki tej analizy zamieszczono w rozdziale 2 niniejszego dokumentu.

Kolejnym etapem, mającym dostarczyć jak najpełniejszy obrazu LGD, była analiza SWOT, czyli przygotowanie opracowania zawierającego analizę zasobów wewnętrznych obszaru działania LGD oraz analiza otoczenia zewnętrznego pod kątem szans i zagrożeń dla dalszego rozwoju. Wyniki analizy SWOT przygotowano w oparciu o prace warsztatowe uczestników warsztatów. Pozwoliły one, wespół z wynikami analizy statystycznej, na wskazanie elementów determinujących kształt rozwoju obszaru LGD, wyznaczenie celów i określenie misji.

Kolejnym etapem prac nad LSR było **określenie wizji i misji** – naczelnego celu rozwoju LGD „Nasza Suwalszczyzna”, przyświecającego przyszłym działaniom Lokalnej Grupy. W skład zespołu, odpowiedzialnego za to działanie, weszli przedstawiciele wszystkich 5 grup roboczych.

We wszystkie powyższe działania zostały również zaangażowane społeczności lokalne wszystkich gmin z terenu LGD, poprzez zorganizowane w miesiącach maj – lipiec 2008 warsztatów tematycznych w każdej z 5 gmin. W czasie ich trwania identyfikowano istniejące problemy (drzewo problemów) oraz zbierane były uwagi i propozycje do LSR, które mogłyby stać się rozwiązaniem zidentyfikowanych problemów.

Na podstawie wniosków z warsztatów oraz uwag mieszkańców terenu LGD wnoszonych na bieżąco (uwagi i pomysły można było zgłaszać bezpośrednio do biura LGD lub do Urzędu Gminy stosownie do miejsca zamieszkania) określone zostały cele ogólne oraz szczegółowe, zaś poszczególne grupy tematyczne wytyczyły działania które będą realizowane dla ich osiągnięcia.

Na podstawie wytyczonych celów, przewidzianych do realizacji przedsięwzięć oraz wytycznych zawartych w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23.05.2008 r. w sprawie szczegółowych kryteriów i sposobu wyboru lokalnej grupy działania do realizacji lokalnej strategii rozwoju w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007—2013, określono budżet LSR, przy założeniach opisanych w rozdziale X niniejszego dokumentu.

Przez cały okres prac nad LSR, osoby zainteresowane mogły zgłaszać swoje propozycje w Biurze LGD, które pełniło funkcje punktu informacyjno-konsultacyjnego.

Kalendarz prac nad stworzeniem LSR

Lp.	Data i miejsce	Uczestnicy	Temat
1.	14.02.2008 Suwałki	Członkowie Stowarzyszenia – walne zebranie członków	Podział obowiązków w ramach tworzenia LSR – stworzenie 5 grup roboczych.
2.	04.04..2008 Raczkki	Zarząd Stowarzyszenia, Wójt Gminy Raczkki, ,dyrektor GOK w Raczkach, przedstawiciel ODR w Suwałkach, przedsiębiorcy z terenu gminy oraz mieszkańcy	Prezentacja PROW 2007-2013 1. Przedstawienie harmonogramu prac związanych z opracowywaniem LSR 2. Omówienie głównych problemów w gminie Raczkki i ich usystematyzowanie. 3. Wyznaczenie ważności problemów w kontekście potrzeby i możliwości ich rozwiązania w ramach Osi IV PROW.
3.	24.06.2008 Przerośl	Zarząd Stowarzyszenia, Wójt oraz radni Gminy Przerośl , przedstawiciel ODR w Suwałkach, przedsiębiorcy z terenu gminy oraz mieszkańcy	Prezentacja PROW 2007-2013 1. Przedstawienie harmonogramu prac związanych z opracowywaniem LSR 2. Omówienie głównych problemów w gminie Przerośl i ich usystematyzowanie. 3. Wyznaczenie ważności problemów w kontekście potrzeby i możliwości ich rozwiązania w ramach Osi IV PROW.
4.	26.06.2008 Filipów	Zarząd Stowarzyszenia, Wójt oraz radni Gminy Filipów, przedstawiciel ODR w Suwałkach, proboszcz parafii gminnej, przedsiębiorcy z terenu gminy oraz mieszkańcy	Prezentacja PROW 2007-2013 1. Przedstawienie harmonogramu prac związanych z opracowywaniem LSR 2. Omówienie głównych problemów w gminie Przerośl i ich usystematyzowanie. 3. Wyznaczenie ważności problemów w kontekście potrzeby i możliwości ich rozwiązania w ramach Osi IV PROW.
5.	07.07.2008 Suwałki	Wiceprezes Zarządu Stowarzyszenia, radni Gminy Suwałki, przedstawiciel ODR w Suwałkach, przedsiębiorcy z terenu gminy oraz mieszkańcy	Prezentacja PROW 2007-2013 1. Przedstawienie harmonogramu prac związanych z opracowywaniem LSR 2. Omówienie głównych problemów w gminie Przerośl i ich usystematyzowanie. 3. Wyznaczenie ważności problemów w kontekście potrzeby i możliwości ich rozwiązania w ramach Osi IV PROW.
6.	22.07.2008 Suwałki	Członkowie Stowarzyszenia – walne zebranie członków	1. Omówienie wyników poszczególnych spotkań w gminach. 2. Wyznaczenie terminów spotkań poszczególnych grup roboczych. 3. Sformułowanie pierwszych celów LSR
7.	08 – 09 2008 Suwałki,	Grupy robocze	Po 2 spotkania każdej z grup roboczych w celu sformułowania katalogu działań możliwych do realizacji w ramach poszczególnych przedsięwzięć LSR.

	Raczki, Filipów		
8.	15.09.2008 Suwałki	Członkowie Stowarzyszenia – walne zebranie członków	Przyjęcie wizji, misji, celów ogólnych oraz szczegółowych. Podjęcie decyzji o wysłaniu dotychczas wypracowanych materiałów do gmin w celu poddania ich konsultacjom społecznym (projekt LSR umieszczony na stronach internetowych gmin oraz dostępny w formie papierowej w urzędach)
9.	09-12. 2008	Mieszkańcy terenu LGD	Konsultacje społeczne, uwagi do LSR przesyłane były do poszczególnych urzędów gmin, Starostwa Powiatowego oraz bezpośrednio siedziby Stowarzyszenia.
10.	15.12.2008	Członkowie Stowarzyszenia – walne zebranie członków	Omówienie materiału powszechnego w wyniku konsultacji społecznych. Naniesienie ostatnich poprawek do dokumentu LSR. Zobowiązanie grupy technicznej do stworzenia (do 10.01.2009) jednolitego dokumentu LSR.
11.	20.01.2009	Członkowie Stowarzyszenia – walne zebranie członków	Przyjęcie w formie uchwały dokumentu LSR oraz procedur opracowanych dla jej wdrażania.

XII Opis procesu wdrażania i aktualizacji LSR

Na LGD spoczywa oczywista odpowiedzialność za prawidłowe wdrażanie LSR. Rola LGD polega na zarządzaniu procesem realizacji strategii i koordynowaniu działań prowadzących do tego celu. Do zakresu powyższych czynności należy również efektywne spożytkowanie i poprawne rozliczenie otrzymanych środków publicznych.

Proces wdrażania to „przejście” od planowania strategicznego do zarządzania strategicznego, czyli realizacja zapisów Lokalnej Strategii Rozwoju. Przedstawiciele LGD określili dla niniejszej strategii rekomendacje wdrożeniowe, czyli elementy, które powinny zostać zachowane, aby jej realizacja odbywała się efektywnie. Rekomendacje te dotyczą trzech poziomów:

- a) organizacyjnego – zarządzanie strategią;
- b) merytorycznego – ocena i przegląd zapisów strategii;
- c) społecznego – promocja i pozyskiwanie partnerów.

Poziom organizacyjny skupia się na ścisłej koordynacji i współpracy między lokalnymi oraz ponadlokalnymi instytucjami, organizacjami oraz środowiskami, w kompetencjach których leży realizacja zadań zawartych w strategii. Dlatego też efektywność realizacji zadań wyodrębnionych w dokumencie w dużej mierze będzie zależała od komórki, zarządzającej jej wdrażaniem – Zarząd Lokalnej Grupy Działania „Nasza Suwalszczyzna” przy pomocy Biura LGD. Ma to szczególnie istotne znaczenie w przypadku przedsięwzięć zawartych w LSR, które mają charakter **zintegrowany**, a ich realizacja spoczywa w rękach wielu podmiotów lokalnych. Przy realizacji takich przedsięwzięć niezbędne będzie porozumienie i współpraca pomiędzy partnerami, określenie wspólnych koncepcji realizacyjnych, przygotowanie odpowiedniej dokumentacji, itd. W dalszej części niniejszego opracowania określone zostały zasady (ramy) współpracy zintegrowanej. Najważniejszymi zadaniami jednostki koordynującej działania są:

- a) koordynacja współpracy między jednostkami strukturalnymi Lokalnej Grupy Działania „Nasza Suwalszczyzna” (Rada, Walne Zebranie Członków, Komisja Rewizyjna) oraz pomiędzy LGD a partnerami lokalnymi: władze samorządowe, organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa z terenu LGD, rolnicy, twórcy lokalni, kościoły i związki wyznaniowe, instytucje publiczne, mieszkańcy, itp.
- b) harmonizacja realizacji działań zapisanych w Strategii,

- c) koordynowanie działań LGD „Nasza Suwalszczyzna” w zakresie realizacji konkursów dla podmiotów lokalnych na realizację LSR,
- d) przygotowanie raportów o stanie realizacji LSR,
- e) gromadzenie i przekazywanie partnerom lokalnym informacji na temat realizacji LSR,
- f) pozyskiwanie partnerów do realizacji zadań zapisanych w LSR.

Poziom merytoryczny obejmuje wdrażanie i monitorowanie zadań zapisanych w Lokalnej Strategii Rozwoju dla LGD „Nasza Suwalszczyzna”. Na podstawie informacji gromadzonych na poziomie organizacyjnym, Zarząd LGD monitoruje proces realizacji operacji oraz wspólnie z Radą, podejmuje decyzje o zmianach w zapisach strategii. Procedura tych zmian została opisana w rozdziale IX.

Poziom społeczny dotyczy upowszechniania zapisów Lokalnej Strategii Rozwoju wśród społeczności lokalnej oraz pozyskiwanie partnerów (lokalnych i zewnętrznych) dla realizacji zadań Strategii. Upowszechnienie zapisów LSR wśród społeczności lokalnej ma na celu:

- a) poinformowanie o znaczeniu LSR dla rozwoju obszaru LGD „Nasza Suwalszczyzna”;
- b) objaśnienie dalszych etapów procesu planowania rozwoju społeczno-gospodarczego na obszarze LGD – realizacja zapisów strategii, zaproszenie partnerów do współpracy,
- c) prezentację lokalnego potencjału społeczno-gospodarczego partnerów wchodzących w skład LGD, priorytetów i kierunków jej rozwoju w najbliższych latach,
- d) objaśnienie roli funduszy strukturalnych Unii Europejskiej (Oś 4 Leader PROW 2007-2013) w finansowaniu rozwoju lokalnego i sposobu ich pozyskiwania poprzez przygotowanie projektów wynikających ze Strategii,
- e) zachęcenie do wzięcia udziału w realizacji zapisów Lokalnej Strategii Rozwoju dla LGD „Nasza Suwalszczyzna”.

Celem zaplanowanych działań informacyjnych skierowanych do otoczenia LGD „Nasza Suwalszczyzna” jest:

- a) Promocja Grupy oraz jej oferty turystycznej i gospodarczej w województwie podlaskim i sąsiednich województwach,
- b) Przyciągnięcie na teren Grupy potencjalnych inwestorów zainteresowanych inwestowaniem na terenie LGD oraz organizacji pozarządowych mogących wspomóc LGD „Nasza Suwalszczyzna” w realizacji LSR poprzez przygotowywanie projektów mogących otrzymać współfinansowanie z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Praca zespołowa, partnerska na rzecz danej społeczności lokalnej wymaga od osób i organizacji pełnego zaangażowania i wiąże się z podejmowaniem ryzyka. Być „partnerem” oznacza w pełni odpowiadać za działania własne i tych, z którymi wspólnie podejmujemy decyzje.

LGD zobligowana jest do zaangażowania jak najszerzej części społeczności lokalnej do wdrażania LSR – wymóg ten jest jednym z podstawowych filarów, na którym opiera się podejście Leader. W związku z tym LGD zobowiązuje zasada pełnej jawności działań, polegająca przede wszystkim na prowadzeniu intensywnych działań informacyjno-promocyjnych, mających służyć udostępnieniu i rozpowszechnieniu informacji na temat LGD, a także podejmowanych przez nią działań. Działania informacyjne będą głównie nastawione na informację o LSR i stanie jej wdrażania.

W jaki sposób efektywnie prowadzić działania informacyjno-promocyjne? Należy w pierwszej kolejności skorzystać z tablic informacyjnych w urzędach gmin i sołectwach. Wymierne rezultaty można też osiągnąć poprzez współpracę z lokalnymi i regionalnymi mediami – prasą, rozgłośniami radiowymi i telewizyjnymi. Sugeruje się także przeprowadzanie – najlepiej cyklicznie – spotkań z mieszkańcami, kolportaż plakatów oraz przygotowania, a następnie dystrybucja biuletynów i ulotek, wykładanych w miejscach publicznych lub doręczanych do skrzynek pocztowych. Oczywiście posunięciem wydaje się rozwijanie strony internetowej, będącej multimedialną platformą ze wszystkimi aktualnościami, ważnymi dokumentami, raportami oraz forum dyskusyjnym. Wszystkie wymienione działania zapewnią lokalnym mieszkańcom powszechny i stały dostęp do informacji o stanie wdrażania LSR.

Członkowie LGD muszą pamiętać o poprawnym funkcjonowaniu biura, będącego jej drugą – po stronie internetowej – wizytówką. Powinno być ono dostępne dla mieszkańców w godzinach jego otwarcia, a osoba bądź osoby odpowiedzialne za jego prowadzenie zobowiązany jest do udzielania wszystkim zainteresowanym kompetentnych odpowiedzi i wyjaśnień. Do jego obo-

wiązków należy także udostępnianie do wglądu materiałów dokumentujących działalność LGD (także protokoły z posiedzeń zarządu i posiedzeń organu decyzyjnego). Wspomniany pracownik musi być także przygotowany do przyjmowania od mieszkańców wniosków i postulatów dotyczących wdrażania LSR. Podkreślenia wymaga fakt, że składane wnioski powinny być dokładnie analizowane przez LGD i w przypadku, gdy okażą się słuszne, konieczne jest podjęcie odpowiedniej decyzji w zakresie zmiany sposobu wdrażania LSR, uwzględniającej wspomniany wniosek.

Wszystkie zaproponowane powyżej działania informacyjno-promocyjne będą przeprowadzane cyklicznie (raz na pół roku). Informacje o wdrażaniu LSR będą systematycznie aktualizowane przez pracownika Biura LGD -dotyczy to szczególnie strony internetowej. Raz w roku w każdej gminie należącej do LGD odbywać się będą spotkania dla mieszkańców podsumowujące wdrażanie LSR w danym roku. Informacje te przedstawiane będą także na sesjach rad gmin. Dzięki tym spotkaniom mieszkańcy obszaru LSR będą mieli powszechny dostęp do informacji o stanie wdrażania LSR. Dodatkowo, na corocznym Walnym Zebraniu Członków przedstawiany będzie raport ze stanu wdrażania LSR.

Do procesu wdrażania LSR należy także aktywizowanie i motywowanie społeczności lokalnej. Atrakcyjnym narzędziem jest z pewnością obiecanie pomocy w przygotowaniu wniosków o przyznanie pomocy ze środków LSR. Praktyczna realizacja obejmuje m.in. organizację szkoleń i warsztatów, umożliwiających nabycie potrzebnych kwalifikacji. Kolejnym obowiązkiem, służącym aktywizacji mieszkańców, jest świadczenie przez LGD bezpłatnego poradnictwa, związanego z projektowaniem operacji lub przygotowaniem wniosku o pomoc. Akcje informacyjne odbywać się będą przed rozpoczęciem naboru wniosków przez LGD i będą głównie obejmowały zamieszczenie informacji o naborze na stronach internetowych LGD i urzędów gmin, ogłoszenia w prasie lokalnej, spotkania z potencjalnymi beneficjentami.

Do zadań LGD należy organizowanie naboru wspomnianych wyżej wniosków, a także pozyskiwanie informacji o postępach w wydatkowaniu środków LSR, zawartych w umowach o przyznaniu pomocy. Niezbędne jest także podkreślenie wagi procesu oceny potencjalnych operacji pod względem ich zgodności ze Strategią, a następnie ich wybór do finansowania zgodnie z lokalnymi kryteriami wyboru.

Konieczność wprowadzenia zmian do LSR może wynikać w szczególności ze zmiany obowiązujących przepisów prawnych (m.in. rozporządzeń dot. osi 3 i 4 PROW 2007-2013), uwag zgłoszonych przez Instytucję Wdrażającą, uwag zgłoszonych w wyniku kontroli wniosków, uwag wynikających z praktycznego stosowania LSR i przeprowadzonej ewaluacji LSR, ewentualnej zmiany obszaru LSR. Proces aktualizacji LSR będzie powiązany z opisanym powyżej procesem informowania o stanie wdrażania LSR. Aktualizacja prowadzona będzie w przypadku stwierdzenia konieczności jej przeprowadzenia, jednak nie rzadziej niż raz na dwa lata. Informacje o możliwości składania swoich uwag do LSR pojawią się na materiałach informujących o LSR. Mieszkańcy obszaru LGD będą mogli przez cały okres wdrażania LSR zgłaszać swoje propozycje aktualizacji Strategii bezpośrednio w Biurze LGD lub za pośrednictwem poczty elektronicznej. Na stronie internetowej LGD pojawi się ankieta dotycząca aktualizacji LSR, którą po wypełnieniu będzie można odesłać do Biura LGD. Wszystkie uwagi będą zbierane i przekazywane Zarządowi LGD.

Podczas przeprowadzanych corocznie spotkaniach z mieszkańcami, będą oni mogli zgłaszać swoje uwagi i sugestie, które wykorzystane będą do aktualizacji LSR. W procesie aktualizacji będą także uczestniczyć członkowie LGD, którzy podczas Walnego Zebrania Członków także będą mogli zgłaszać swoje propozycje zmian w LSR.

Niezależnie od tego, czym zajmuje się partnerstwo lokalne, można określić zestaw zasad czy ram postępowania, którymi powinno się ono kierować, jeśli jego działania mają być skuteczne:

- a) **realizm** - cele i terminy ich realizacji ustalone przez partnerów muszą być możliwe do osiągnięcia;
- b) **pragmatyzm** - zdając sobie sprawę z wagi dalekosiężnych planów, partnerstwo powinno poszukiwać wymiernych i szybko osiągalnych rozwiązań, jasno zdefiniowanych problemów;
- c) **stosowność** - metody pracy i zasoby muszą być dostosowane do wymogów konkretnych działań, partnerstwo musi umożliwiać osiąganie postępu w rozwoju lokalnym, przewyższanie kryzysów i osiąganie akceptowalnych rozwiązań;
- d) **podzielanie wspólnej wizji** przyszłości regionu, która rozwija się i wzbogaca wraz z realizacją projektów na rzecz rozwoju;

- e) **otwartość i elastyczność** pozwalające uczestniczyć jak największej liczbie osób w partnerstwie i gwarantujące jego zróżnicowany skład, to warunek jego pomysłowości i innowacyjności;
- f) **wysłuchiwanie, szacunek i zaufanie**, dzięki którym można przełamać potencjalne konflikty, uwzględnić różne punkty widzenia i osiągnąć prawdziwe porozumienie w miejsce pozornego konsensusu;
- g) **wzajemne zrozumienie** umożliwiające poznanie umiejętności i możliwości różnych partnerów i szybkie osiągnięcie najlepszej formy współdziałania i podziału obowiązków w konkretnych sytuacjach;
- h) **zrozumienie i dostosowanie się** do potrzeb różnych grup społecznych w celu zmobilizowania i uczynienia odpowiedzialnymi wszystkich mieszkańców obszaru LGD;
- i) **przejrzystość działań i troska o informowanie**, tak by wszyscy mogli uczestniczyć w działaniu i przez to zmieniać swoją mentalność;
- j) **dyskusja** nad rolą, funkcją i działaniami każdego z partnerów w celu wzmocnienia jego poparcia i zaangażowania;
- k) **determinacja**, na ogół ze strony kilku kluczowych osób, gwarantująca spójność projektu jako całości i uniemożliwiająca rozpraszanie działań.

XIII Zasady i sposób dokonywania ewaluacji własnej

Ewaluacja – inaczej nazywana oceną sukcesu projektu – składa się z kilku ocen cząstkowych, tzn. oceny odpowiedzialności, skuteczności, efektywności i oddziaływania projektu w stosunku do poczynionych wcześniej założeń. Główny cel, dla którego przygotowywana będzie ewaluacja LSR, to obniżenie ryzyka popełnienia omyłki w realizacji projektu oraz zapobieżenie jego negatywnym skutkom.

Komisja Europejska wskazała na priorytetowe aspekty projektu, które powinny zostać poddane ewaluacji:

- a) **adekwatność projektu**, tzn. jakie problemy zamierzano rozwiązać dzięki realizacji celów projektu?
- b) **przygotowanie projektu i jego planu**, tzn. czy projekt jest logicznie zaplanowany i spójny wewnętrznie?
- c) **efektywność projektu**, tzn. jakie są nakłady projektu (jego koszty oraz czas realizacji) w stosunku do osiągniętych rezultatów?
- d) **skuteczność projektu**, tzn. czy dzięki realizacji projektu osiągnięto zakładaną zmianę? Jaki jest stosunek rezultatów do zakładanych celów?
- e) **oddziaływanie projektu**, tzn. jaki skutek wywiera projekt w szerszym środowisku? Jaki jest jego wkład w realizację szerszych celów?
- f) **trwałość projektu**, tzn. jakie jest prawdopodobieństwo, że osiągnięte zmiany/korzyści będą nadal kontynuowane?

Ocena funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania będzie się odbywać przez wykorzystanie kilku narzędzi ewaluacyjnych:

- oceny *ex ante* i *ex post*;
- oceny szkoleń realizowanych przez LGD – ocena dokonywana przez beneficjentów szkoleń ;
- analizę jakościową i ilościową projektów napływających do LGD w ramach ogłaszanych konkursów .

Ewaluacja obejmować będzie ocenę *ex ante* oraz ocenę *ex post*. Ocena *ex ante* koncentrowała się będzie wyłącznie na operacjach znajdujących się w fazie planowania i podejmowania decyzji o ich realizacji. Sporządzana będzie analiza w stosunku do każdego planowanego przedsięwzięcia, która uwzględniała będzie opis spodziewanych efektów oraz ocenę jego wpływu na osiąganie celów zawartych w LSR. Ocena *ex post* skupi się na ocenie działań już zrealizowanych. 7-letni czas działalności LGD przy finansowaniu PROW 2007-2013, sprawia, że najlepszym okresem na dokonanie ewaluacji *ex post* są dwa lata. A zatem, w latach 2009-2015 miałyby miejsce trzy ewaluacje – po drugim, czwartym i szóstym roku działania. W związku z tym, że przedsięwzięcia LSR są zróżnicowane, a uniwersalna forma ewaluacji nie istnieje, analizowane będą wszystkie zrealizowane w okresie ewaluacji dzia-

łania LGD i operacje beneficjentów, pod kątem określenia efektów tych przedsięwzięć, a także wpływu, jaki miała ich realizacja na osiągnięcie celów zakładanych w LSR. W tym kontekście, LGD Nasza Suwalszczyzna będzie badać następujące czynniki w odniesieniu do wyznaczonych przez siebie celów:
cel

- *Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Suwalszczyzny*

- ocena ex ante – wzrost liczby turystów, rozbudowa infrastruktury turystycznej, podniesienie jakości usług turystycznych, porównanie ilości turystów, miejsc noclegowych oraz udzielonych noclegów z roku bieżącego i poprzedniego, odsetek turystów zagranicznych w ogóle turystów, ilość gospodarstw agroturystycznych na 100 mieszkańców. Określenie powyższych mierników, jako wskaźników umożliwiających osiągnięcie pierwszego celu będzie tylko częścią oceny ex ante. Jej drugim etapem będzie przyjęcie założeń ukazujących, jaki poziom wymienionych mierników pozwoli na stwierdzenie, iż cel został osiągnięty. Dodatkowo określone będą nakłady (szacunkowo) niezbędne do realizacji celu (np. na szkolenia, materiały promocyjne, wyposażenie obiektów, infrastrukturę ruchu turystycznego, etc.)

- ocena ex post – określi czy udało się zrealizować cel. Czy osiągnięto pożądane wskaźniki wyznaczonych wcześniej mierników, jakimi kosztami udało się zrealizować cel, czy działania podjęte w ramach realizacji tego celu objęły wszystkie grupy docelowe, czy działania przyniosły długotrwały efekt, czy działania te przyczyniły się do poprawy sytuacji w pozostałych obszarach docelowych.

- *Poprawa jakości życia mieszkańców*

- ocena ex ante – określi jak rozumiany jest wzrost potencjału ludzkiego na obszarze LGD i jakie narzędzia będą najbardziej perspektywiczne – zwiększenie liczby szkoleń, podniesienie kwalifikacji zawodowych mieszkańców, wzrost liczby projektów kierowanych do różnych grup społecznych z terenu LGD. Ustali stopień zadowolenia mieszkańców ze stanu obecnie istniejącego zaplecza infrastruktury społecznej oraz oferty spędzania czasu wolnego dostępnej na terenie (zwłaszcza poza sezonem turystycznym). Zostanie również zmierzony (ankiety) poziom wiedzy mieszkańców na temat dziedzictwa przyrodniczego terenu oraz sposobów jego ochrony.

- ocena ex post – sprawdzi czy udało się osiągnąć zamierzone wskaźniki – wzrosła liczba osób z kwalifikacjami niezbędnymi do realizacji innych celów ogólnych, zrealizowano określoną liczbę projektów o charakterze edukacyjnym, społecznym i kulturowym, ile środków przeznaczono na działania w zakresie realizacji powyższego celu, czy poprawiła się stan wiedzy o możliwych do realizacji działaniach ekologicznych.

Obszarem podlegającym ewaluacji, będzie również jakość partnerstwa oraz sprawność funkcjonowania LGD. Na tym polu oceniane będzie funkcjonowanie biura, jego pracowników oraz samych organów LGD, jakość efektywności stosowanych procedur, przepływu informacji oraz sprawności podejmowania decyzji. Pod uwagę brane będą także oceny szkoleń dokonywane przez ich uczestników oraz analiza jakościowa i ilościowa wniosków składanych do LGD. Organem odpowiedzialnym za przeprowadzenie generalnej oceny funkcjonowania LGD będzie komisja rewizyjna.

Wyniki ewaluacji zawarte będą w raportach, zawierających między innymi takie elementy jak:

- a) wykaz przedsięwzięć zrealizowanych w okresie ewaluacji, z krótkim opisem merytorycznym i informacją finansową o każdym z nich;
- b) opis bezpośrednich efektów przedsięwzięć i porównanie ich z efektami, które były zakładane w fazie projektowania;
- c) analiza dotycząca wpływu zrealizowanych przedsięwzięć na osiągnięcie celów określonych w LSR;
- d) wnioski w formie uwag i rekomendacji dotyczących zmian w sposobie funkcjonowania LGD, mające zapewnić wyższą efektywność działania LGD oraz lepsze osiągnięcie celów zakładanych w LSR.

Wyniki ewaluacji będą przedstawiane publicznie podczas Walnego Zebrania Członków, które udziela absolutorium Zarządowi za miniony rok. Zespolenie w czasie tych wydarzeń stanowić będzie bodziec do dyskusji o działalności LGD i Zarządu, a wynikające z niej wnioski będą przekładane na stosowne uchwały Walnego Zebrania Członków oraz posłużą dalszemu ulepszaniu LSR.

XIV Powiązania LSR z innymi dokumentami planistycznymi związanymi z obszarem objętym LSR

Lokalna Grupa Działania „Nasza Suwalszczyzna” nie działa w próżni instytucjonalnej – również tworzona przez nią LSR nie jest pierwszym i jedynym dokumentem strategicznym, opracowanym dla danego obszaru. Analiza dokumentów strategicznych obszaru LGD „Nasza Suwalszczyzna”

Lokalna Strategia Rozwoju w przedstawionym kształcie uwzględnia istniejące koncepcje, programy i strategie, które przygotowane zostały przez:

- Gminy wchodzące w skład obszaru: Bakalarzewo, Filipów, Przerośl, Raczki, Suwałki
- Powiat Suwalski,
- Województwo Podlaskie,
- Ekologiczne Stowarzyszenie Gmin „Rospuda”,

Prospołeczny charakter działań LGD sprawia, że będą one zintegrowane i komplementarne z podejmowaną działalnością innych podmiotów, zwłaszcza indywidualnej działalności gospodarczej osób fizycznych oraz działalności rolniczej.

Lokalna Strategia Rozwoju, wprowadzając lokalne planowane działanie i czytelny oraz szeroki dostęp do środków pomocowych, stanowi w dużej mierze „kapitał początkowy” niezbędny do efektywnej realizacji zapisów innych dokumentów strategicznych. W wielu z nich barierą we wdrażaniu zapisów w życie stanowi brak środków finansowych – zarówno prywatnych, jak i publicznych – oraz braki w efektywnym planowaniu, spowodowane nierzadko dużą niepewnością sytuacji budżetowej. W tej sytuacji działania LGD będą katalizatorem kolejnych zmian dzięki długofalowemu planowaniu i dofinansowaniu lokalnych podmiotów.

Dokumenty strategiczne samorządu terytorialnego (pięciu gmin i powiatu) obszaru działania Lokalnej Grupy Działania „Nasza Suwalszczyzna” wskazują na zbieżne plany rozwoju obszaru. Koncentrują się one na wykorzystaniu głównego potencjału regionu, jakim jest przyroda i kultura, dla celów turystycznych i innych rodzajów działalności różnicującej działania na obszarach wiejskich.

Rozwój turystyczny, w tym infrastruktury turystycznej, jest często wyrażony wprost w dokumentach programowych. W Przerośli jednym z celów pierwszorzędnych „Strategii Rozwoju Gminy Przerośl na lata 2000- 2015” jest „wszechstronne wykorzystanie zasobów przyrodniczo-krajobrazowych”, poprzez m.in. rozwój agroturystyki i innych form turystyki. Celem głównym również w „Planie odnowy miejscowości Przerośl na lata 2007-2015” jest „stworzenie warunków do rozwoju turystyki w obrębie miejscowości i gminy”. „Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Filipów na lata 2005-2013” zakłada niemal identyczny cel główny: „stworzenie warunków do rozwoju turystyki i agroturystyki, zapewniających wzrost dochodów gminy i mieszkańców, wykorzystując naturalne warunki środowiskowe.” Strategia rozwoju Gminy Raczki zakłada wzmocnienie bazy ekonomicznej w zakresie rozwoju turystyki poprzez m.in. „tworzenie warunków lokalizacyjnych oraz preferencji finansowych, organizacyjnych i prawnych sprzyjających pozyskiwaniu inwestorów do modernizacji i realizacji bazy turystycznej w najatrakcyjniejszych do tego celu obszarach.”

W „Planie Rozwoju Lokalnego Gminy Bakalarzewo” (2004) stwierdza się, że „szansą [dla gminy] może być działalność agroturystyczna, należałoby jednak dołożyć starań, aby zachęcić inwestorów do budowy obiektów turystycznych o wysokim standardzie.” Jest to zdanie, które odnieść można również do pozostałych gmin LGD „Nasza Suwalszczyzna”.

W „Strategii Rozwoju Gminy Suwałki 2000-2015”, która dysponuje najlepiej rozwiniętą infrastrukturą turystyczną na obszarze LGD i aspiruje do statusu „ważnego ośrodka rozwoju turystyki o znaczeniu krajowym”, znajduje się szczegółowa analiza potencjału gminy. Wskazuje ona m.in. na konieczność modernizacji istniejącej bazy turystycznej, zagospodarowania obszarów wzdłuż tras turystycznych oraz baz dla turystyki kwalifikowanej wędrówkowej, szczególnie na obszarach chronionych lub w ich sąsiedztwie, wspierania rozwoju małych obiektów turystycznych, stwarzających szanse na wydłużenie sezonu wypoczynkowego oraz rozwój usług agroturystycznych, a także wzbogacenia oferty turystycznej. „Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Suwałki na lata 2004-2013” zakłada wykonanie z udziałem środków Unii europejskiej inwestycji dotyczących rozbudowy infrastruktury turystycznej, sportowej, urządzanie szlaków turystycznych pieszych, rowerowych oraz opracowanie programu rozwoju turystyki i promocję atrakcyjnych miejsc turystycznych. Dużą wagę do rozwoju funkcji turystycznej regionu przy-

wiążują też studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego poszczególnych gmin.

W skali powiatu zamierzenia rozwoju turystyki określa „Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Suwalskiego na lata 2004-2006 oraz 2007-2013”. Problemem jest „niewystarczająca infrastruktura turystyczna powiatu suwalskiego, co wynika z braku środków finansowych i niedoinwestowania trwającego już od szeregu lat”. Mimo to „analiza głównych czynników decydujących o rozwoju powiatu wskazuje jednoznacznie na możliwość turystycznego rozwoju powiatu”. Odbywać się może poprzez wykorzystanie dużego potencjału rolnictwa (agroturystyka i produkcja zdrowej żywności) czy też rozwój gospodarki rybnej (stawy hodowlane i gastronomia). Aktywizacja gospodarcza społeczeństwa, ochrona środowiska przyrodniczego i wreszcie rozwój potencjału turystycznego powiatu dla zapewnienia wzrostu ruchu turystycznego na przestrzeni całego roku to cele operacyjne Powiatu Suwalskiego, które w zupełności wpisują się w program działań Lokalnej Grupy Działania „Nasza Suwalszczyzna”.

W „Strategii Rozwoju Powiatu Suwalskiego do 2015 r.” (2004) zauważa się, iż „najpoważniejszym zagrożeniem w rozwoju powiatu jest brak środków finansowych do przygotowania i realizacji inwestycji, w tym głównie inwestycji infrastrukturalnych i turystycznych”. Podkreśl się przy tym olbrzymi potencjał środowiska przyrodniczego (i potrzebę jego ochrony) oraz „bogate dziedzictwo kulturowe, wynikające z przenikania wzajemnego różnych kultur (...), które jest dodatkową atrakcją turystyczną powiatu”.

Jednym ze najbardziej efektywnych długofalowo sposobów ochrony przyrody jest edukacja ekologiczna, która jest jednym z celów „Programu Ochrony Środowiska Powiatu Suwalskiego na lata 2004-2012” (cel nadrzędny: Rozwój świadomości ekologicznej oraz innowacyjności, transfer i wdrażanie nowoczesnych, proekologicznych technologii). Natomiast ochrona kultury odbywać się będzie poprzez wspieranie działań kulturalnych oraz rozwój infrastruktury społecznej.

Strategia Rozwoju Ekologicznego Stowarzyszenia Gmin „Rospuda” na lata 2000-2015, która obejmuje większość gmin obszaru działania LGD, wyznaczyła dwa cele bezpośrednie: rozwój obszarów wiejskich oraz rozwój przedsiębiorczości i produktu turystycznego. Cele te są spójne z Lokalną Strategią Rozwoju.

Cel Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2010: „Województwo podlaskie obszarem racjonalnego wykorzystania walorów środowiska przyrodniczego oraz wspierania rozwoju turystyki” potwierdza słuszność przyjętych przez LGD „Nasza Suwalszczyzna” celów i środków działania, które czynnik środowiskowy oraz turystyczny łączą dla dobra mieszkańców oraz gości Suwalszczyzny.

XV Planowane działania/przedsięwzięcia/operacje realizowane przez LGD w ramach innych programów wdrażanych na obszarze LSR

W momencie pisania LSR, LGD „Nasza Suwalszczyzna” przewiduje przede wszystkim wykorzystanie środków z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (z naciskiem na działania 6.3 oraz 9.5) których absorpcja pomoże uzupełnić ofertę edukacyjną LGD.

Jako mechanizmy zabezpieczające przed nakładaniem się pomocy w ramach PROW i innych programów, LGD „Nasza Suwalszczyzna” zastosuje następujące rozwiązania:

- Każda osoba zatrudniona przez LGD będzie miała umowę zawierającą szczegółowy wykaz obowiązków i zadań, ze wskazaniem programu, na rzecz którego te zadania i obowiązki będą wykonywane oraz podaną kwotą wynagrodzenia pochodzącą ze środków tego programu;
- W przypadku osób zaangażowanych jednocześnie w realizację dwóch lub więcej programów, w umowie o pracę z tą osobą zostanie wskazany wymiar czasu pracy, jaki ta osoba jest zobowiązana przeznaczyć na wykonanie zadań i obowiązków związanych z realizacją poszczególnych programów. Łączny wymiar czasu pracy nie przekroczy wielkości maksymalnych dopuszczonych w Kodeksie Pracy;
- Na każdym dokumencie księgowym stanowiącym dowód poniesienia kosztów muszą być w sposób trwały umieszczone informacje o tym, że środków jakiego programu te koszty zostały

pokryte. W przypadku kosztu współfinansowanego z dwóch lub więcej programów będzie podana informacja o tym, jaką część tego kosztu finansują poszczególne programy;

- LGD utworzy wydzielone konta bankowe (lub subkonta) do obsługi każdego programu;
- Każdy program będzie miał wyznaczonego kierownika odpowiedzialnego za realizację i prawidłowe wydatkowanie środków programu;
- Zarząd LGD zapewni dobry przepływ informacji między zespołami realizującymi różne programy, organizując co najmniej raz w miesiącu (w zależności od ilości realizowanych programów) narady robocze z udziałem wszystkich kierowników programów;
- Każdy wniosek o przyznanie pomocy, przygotowany przez LGD, będzie zawierał analizę ryzyka w zakresie nakładania się pomocy ze środków tego programu z pomocą, którą LGD uzyskało wcześniej z PROW lub innych programów oraz propozycje mechanizmów, które należy zastosować w celu uniemożliwienia nakładania się pomocy.

XVI Przewidywany wpływ realizacji LSR na rozwój regionu i obszarów wiejskich

Realizacja celów zawartych w Lokalnej Strategii Rozwoju LGD „Nasza Suwalszczyzna” przyniesie największe efekty przede wszystkim w ramach rozwoju i promocji Suwalszczyzny w dziedzinie turystyki. Podniesienie jakości bazy turystycznej na obszarze gmin tworzących LGD „Nasza Suwalszczyzna”, wypromowanie unikalnego produktu turystycznego oraz troska o środowisko umożliwi zwiększenie liczby turystów. Wysoka jakość usług turystycznych, różnorodność dziedzictwa przyrodniczego oraz charakterystyczna atmosfera miejsca będzie najlepszą reklamą tak dla województwa, jak i gmin tworzących LGD „Nasza Suwalszczyzna”. Dodatkowo, wzrost przedsiębiorczości wśród mieszkańców umożliwi zmniejszenie bezrobocia wśród mieszkańców regionu. Przeprowadzenie działań edukacyjnych, wsparcie prowadzenia działalności gospodarczej, przyczyni się do wzrostu konkurencyjności nie tylko terenu LGD, ale i województwa podlaskiego. Poprzez inwestycje w infrastrukturę społeczną oraz w okresie późniejszym jej stałe zagospodarowanie, mieszkanie na terenach wiejskich stanie się dla mieszkańców bardziej atrakcyjne pod względem możliwości zagospodarowania czasu wolnego oraz samorealizacji.

XVII Warunki lokalowe biura LGD

W chwili obecnej siedzibą LGD „Nasza Suwalszczyzna” jest lokal wynajmowany od Suwalsko Mazurskiej Szkoły Biznesu i Zarządzania pod adresem ul. Osiedle II 6A 16-400 Suwałki. Powierzchnia lokalu to 12,4 m². Lokal posiada umeblowanie (2 biurka, 3 fotele, 2 szafy na akta) oraz dostęp do szerokopasmowego Internetu. Oprócz tego w ramach bezpłatnego użyczenia LGD może korzystać z 2 sal dydaktycznych o powierzchni odpowiednio 53 i 52,1 m² w tym samym budynku. Sale dydaktyczne udostępniane są zarówno na zebrania grupy jak i podczas szkoleń organizowanych przez LGD. W miarę zapotrzebowania LGD ma również zapewnione bezpłatnie udostępnione sale konferencyjne w każdej z 5 gmin wchodzących w skład LGD oraz w Starostwie Powiatowym.